

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

1921

UTGIVEN

AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

D:R S. HILDEBRAND

ÅRG. XXII.

HÄFT. 2.

INNEHÅLL.

	Sid.
Från Bendertiden. Casten Feifs brev till Arvid Horn 1710—12. Meddelade av M. BOHNSTEDT	93
Svenska Coldinuordens stiftare och hans levnadsöden. Av H. FRÖDING	133
Anteckningar om genealogiens närvarande studium i Tyskland samt om genealogiens vetenskapliga begrepp och verksam- hetsområde. Av JOHAN WRETMAN	141
Atle Wilskman †. Av TOR CARPELAN	149
Recensioner	153
Genealogisk bibliografi	166
Smärre meddelanden	170
Svenska porträttarkivets verksamhet	175
Notiser	178
Frågor	178
Rättelser	179
Insända böcker	180

ILLUSTRATIONER.

Porträtt av Casten Feif och av Atle Wilskman.

E. J. J.

Osignerad miniatyr på papper, troligen av Elias Brenner.
Tillhör friherre G. Åkerhielm, Dylta Bruk.

Från Bendertiden.

Casten Feifs brev till Arvid Horn 1710—12.

Meddelade av **M. Bohnstedt.**

Nedanstående brev, som fordom tillhört Fogelviks arkiv, förvaras nu bland Arvid Horns papper i riksarkivet. Jämte en obetydlig, här utesluten biljett från 1717, utgöra de de enda kända kvarlevorna av Feifs brevväxling med sin förman i kansliet. Av Horns svar ha blott tre koncept i Linköpings stiftsbibliotek och ett i riksarkivet kunnat återfinnas, själva breven däremot synas, liksom i allmänhet alla skrivelser till Feif före 1715, vara spårlöst försvunna.

Om brevskrivarens person torde några data vara av intresse. Han föddes 1661 i Stockholm, där fadern, Peter Feif, var kramhandlare. Modern, Maria Hoff, var dotter till den bekante vinskänken Casten Hoff, Castenhofs skapare. Den unge Feif sattes först i hantverkslära men inträdde 1682 i kansliet, där han genom flit och raskhet arbetade sig fram. Som registrator medföljde han kansliet i fält, adlades 1705, befordrades till expeditionssekreterare och krigsråd och övertog efter Pipers och Hermelins tillfångtagande som statssekreterare och kansliråd hela skötseln av utrikesärendena. 1715 blev han friherre och erhöll samma år den vid kansliets omorganisation 1713 inrättade tjänsten som ombudsråd vid krigsexpeditionen. På denna maktpåliggande post stannade han till 1719, då ämbetet indrogs. Först 1723 utnämndes Feif till president i statskontoret, vilken tjänst han innehade till sin död 1739. Trots att Poltavaolyckan starkt decimerat fältkansliets personal, återupptog det efter ankomsten till Bender med förnyad kraft sin verksamhet. Arbetet fördelades på två statssekreterare, v. Müllern för utrikes, Feif för inrikes ärenden, och en mängd betydelsefulla skrivelser och förordningar sågo dagen under de närmaste åren. Under den ständiga samvaron i Bender tyckes Feif

ha vunnit Karl XII:s förtroende och även fått ett visst inflytande på ärendenas behandling. Sin konung synes han varit uppriktigt tillgiven. I det stundom spända förhållandet mellan Karl och rådet har han intagit en medlande ställning, dock under ständigt betonande av konungens beslutanderätt. Detta gäller i synnerhet rådets åtgärd att utan konungens hörande besätta ledigblivna tjänster. Ehuru förklarlig genom svårigheten att i de brydsamma tiderna och med den osäkra postgången alltid inhämta den avlägsne konungens vilja, uppväckte denna egenmäktighet Karl XII:s stora missnöje. På Feifs inrådan skedde dock snart en ändring i förhållandet. Om övriga, särskildt utrikespolitiska tvistefrågor med rådet, lämna föreliggande brev mindre upplysning. Däremot belyses flerstädes den omdaning av de inrikes förhållandena, som Karl XII under dessa år begynte. Därvid torde den gladlynte, idérike statssekreteraren varit honom en nitisk och ej alldeles betydelselös medhjälpare.

1. Högwälborne herr grefwe, Kongl. Maj:t råd, præident, academiæ cantzler och gouverneur gunstige herre.

Til hörsamst följte af eders excellences gunstige befallning genom herr secret: Ehrenstrål,¹⁾ skal iag intet försumma at befordra hwad som til Hans Maj:t ifrån kongl. cancellie collegium inkommer, och ehuruwäl iag aldeles intet har at göra med de utrikes syslorne, så skal iag dock, då iag därwid är tilstådes, som sällan händer, af alt hierta bijdraga hwad iag förmår til at erhålla Hans Maj:ts nådige approbation öfwer det som wed handen gifwes, helst emädan iag med al flit söker at styrka Hans Maj:t uti det nådige förtroende som Hans Maj:t har til dess råd, warandes mit förnämsta bekymmer at underhålla en så högnödig harmonie emellan öfwerhet och undersåtare, men iag måste billigt befruckta, at man där hemma lærer hafwa fattat helt andra tankar om mit förhållande, medan iag seer af herr Schmedemans bref,²⁾ at man mycket omild har uttydt, det iag för någon tid sedan begiärte efter rättelse om de förändringar, hwilka woro skedde inom de tu åhren, som wij från al correspondence warit afstängde, hafwandes någon arg menniskia därutaf tagit tilfälle, för hwarie handa dess private afseende skul, at utsprida et ryckte, som wore det skedt til den ändan, at Hans Maj:t skulle ändra alt hwad rådet har giordt. Nu kan iag wed min siähls salighet bedyra, at sådant här aldrig är kommit i någons tanka, utan begiärte iag denne efter rättelsen allenast därför, at wij alle wore nyfikne, efter en så lång tid, at få wetta, hwem af våre wänner wore döde eller ännu lefde, på det wij intet måtte aldeles wara främmande i fäderneslandet. Och som iag jämwäl seer af et deras excellenciers bref til Hans Maj:t at deras excellencier af et sådant utspridt ryckte, i lika måtto är wordne satte uti de tankar, som skulle Hans Maj:t willia ändra hwad deras excellencier hafwa giordt,³⁾ så måste iag billigt befruckta, at deras excellencier i anseende

til ofwan bemälte begiärte efterrättelse, lära beskylla mig därför, aldenstund det intet lærer wara okunnigt, at iag har begiärt en sådan efterrättelse, medan iag ingen hemlighet däraf har giordt. Och blifwer iag för den skuld förorsakat ödmukligen at bedia, det täcktes Eders excellence wisa mig den stora gunsten och på den händelsen, betaga deras excellencier den tankan, som skulle iag wara capabel at begå een så fördömmelig gierning, hwaraf många onda efterföljder skulle förorsakas. Jag brukar den dristigheten at bedia Eders excellence om detta mig så angelägne ährendet, eftersom iag lefwer uti det ödmuka förtroendet, at Eders excellence mig bäst lærer kienna och nogsamtt wetta, at iag intet är af det slagz folket som omgås med intriguer och lätfärdigheter. Om iag wore egen nyttig, så skulle iag för min profit skul, kan ske kunnat haft sådant upsåt med den begiärte efterrättelsen på de skedde förändringarne; men iag tackar Gud därför, at iag är frij för den skadeliga odygden, utan har iag sat mig fulkomligen före, den samma snarare at utrota, än gifwa andra Hans Maj:t betiente i det fallet skadelige exempel, lärandes den finna sig mycket bedragen, som menar med penningar något hos mig kunna uträtta.⁴⁾

Det hade warit wäl, om man med första lägenhet hade skickat Hans Maj:t en upsatz på de hemma skedde förändringar, äfwen som Hans Maj:t med deras excellencier strax hafwer communicerat de som här äre skedde, då kan skeep större delen här hafwa blifwit ogiorde, ehuruwäl iag af den mig nu tilsända listan intet finner mer än 4 här bårtgifne tienster, som kunna göra förändring uti deras excellenciers dispositioner. Hwad hofcantzlers bestälningen angår, så lærer Eders excellence dels af Hans Maj:t nådige bref dels af herr etats secreterare von Mullerns⁵⁾ bref, kunna see, hwar före herr Lillienstedt intet blifwer hofcantzler, kunnandes iag försäkra Eders excellence at ingen annan än han det hade blifwit, om han ike emot herr von Mullern uttryckligen sig utlåtitt, at han därmed intet wore betient.⁶⁾ Angående Kopparbergz lähn, så hade man ingen annan efterrättelse, än at herr Pär Ribbing⁷⁾ där samma städes wore vice landzhöfding hwilken där om lät göra ansökning, men fant Hans Maj:t därwid betänkande, och utwalde därtill herr Renstierna bland alla de cammar råd, krigz råd och lagmän som där til nämdes, hwilket intet hade skedt om Hans Maj:t hade haft efterrättelse, at herr Fahlström wore dijsat.⁸⁾ Funken och Grothusen⁹⁾ wille Hans Maj:t jemte andra härwarande intet gå förbij, hälst emädan Hans Maj:t uti et dess nådige bref förbehölt sig, at sielf tilsätta öfwerstar, lärandes, hwad herr gen: major Düker¹⁰⁾ anbelangar, Hans Maj:t wäl finna utwägar för honom. aldenstund han aldeles kan göra sig försäkrat om Hans Maj:t nåd; men hwad herr Gryndel beträffar, så lærer Eders excellence sielf kunna efter tänka, huru nödigt det wil wara, at deras excellencier honom på det bästa sättet recommendera och därwid andrager alla de skiähl som til dess avantage kunna bijbringas.¹¹⁾ Gud gifwe, at Eders excellence täcktes wisa mig den gunsten, och låta mig wetta deras excellenciers willie uti de måhl som kunna förefalla uti de inrikes sakerna, så försäkrar iag, at iag alt sådant efter yttersta förmågo skal söka at befordra, åtminstone lærer det intet wara min skuld, om icke alt skulle reusera, hwilket Eders excellence bäst lærer wetta.

Jag är hierteligt glad, at Hans Maj:t har förordnat herr Schmedman til cantzlij råd, fast iag i förtroende kan berätta Eders excellence at det gik mycket swårt, men iag fruktar, at han ändå intet lærer wara nögd, eftersom Hans Maj:t ingalunda wille låta honom därjemte behålla postwäsendet, utan förordnade strax därtill registratoren Bunge, hwilken länge har tient och är skicklig til at förestå öfwer directeurs bestälningen.¹²⁾ Om det hade gått efter min willia, så hade iag heldre blifwit secreterare än avancerat til krigz råd, men det är en wiss period, som man emot sin willia måste passera, om man wil göra widare framsteg, därför är det bäst, at i det fallet äfwensom uti alt annat, wara nögd med Gudz skickelse och öfwerhetens nådige willie.¹³⁾

Jag recommenderar mig sluteligen uti Eders excellences höga gunst och ynnest, och skulle det göra mig hierteligt ond, om iag genom mit förhållande skulle förlora densamma, hwilket iag dock intet wil förmoda, åtminstone skal det aldrig ske med willia eller upsåt, utan skal iag twert om, aldrig låta något tilfälle gå förbij at wisa det iag med al respekt och wördnat är

Eders Excellences

ödmiuke och trogne
tienare

wed Bender d: 27 junij

1710

C: Feif

P. S. Jag beer ödmiukligen om förlåtelse, at iag bijfogar hosföljande til hertigen ifrån herr gen. major Daldorf.¹⁴⁾ Jag har glömt at berätta Eders excellence at Hans Maj:t nådige befallning är, at cancellisten Cederholm skal begifwa til os, när wij komma närmare.¹⁵⁾

2. Högwälborne herr grefwe, Kongl. Maj:t råd och præident
gunstige herre.

Twenne Eders excellences gunstige bref af den 11 junij och 16 julij äre med monsieur Silfwercrantz hijt ankomne, iag har och strax aflevererat det til Hans Maj:t som utan twifwel därpå lærer swara, åtminstone skal iag om swar påminna. Hans Maj:t war rät glad, när iag berättade, at alla menniskior sig däråth hugna, at Eders excellence har blifwit præident i cantzlij,¹⁾ och sade därhos, därutaf kan man see, at soldaterna äre skicklige til al ting, hwaraf iag tog tilfälle at remonstrera, huru nödigt och nyttigt det är, at soldaterna lära något i sin ungdom, innan de begifwa sig til det grymma embetet, hwilket Hans Maj:t också gillade. Jag tackar Eders excellence ödmiukligen för den gunstiga omtanka Eders excellence har för den stackars Rönnou, iag har sannerligen intet annat interesse därwed, än at han, som är en skicklig karl, intet må swälta ihäl, ehuru wäl iag sedermera har hört, at han intet mera skal wara fallen til historiographi tjensten, än Ausen, och gör Eders excellence fördenskuld et stort barmhertighetz wärk, om Rönnou på något annat sät kunde blifwa hulpen, hwartil han kan wara skicklig och med nytta förrätta Hans Maj:t dienst, och tror iag jämwäl at Hans Maj:t dienst mycket blifwer befordrat, om Eders excellence behagade hielpa Ausen

til något honom anständigare och sedan besätta historiographi beställningen, med en sådan man som riket kan hafwa heder af i framtiden.²⁾ Jag har ändtligen varit så lycklig at kunna förmå Hans Maj:t at resolvera för herr Fahlström, hwars fulmactt med denne lägenhet öfversändes, men huru herr Schmedman skal blifwa förnögd, utom hwad redan skedt är, seer iag ingen utväg til, medan Hans Maj:t däruti intet lærer göra någon ändring, men om iag framdeles kan tiena honom til dess vidare befordring, skal iag det af alt hierta gierna göra. Hwad Eders excellence behagar befalla angående doctor Witte och mag. Braun skal iag göra min flit at uträtta, enär stifternes vota inkomma, man måste wäl och så wara betänkt at försörja biskopen i Wiborg, som nu är utanienst.³⁾ Huru iag skal kunna tiena herr secreterar Brauner, det wet iag intet, iag har redan tahlit med Hans Maj:t därom, då Hans Maj:t swarade at han omöijeligen kan förestå alla tre tienster tillika, erfordrandes i synnerhet protocollet sin egen man, om det behörigen skal förestås. Jagh wil ännu göra min flit däruti, ehuru wäl iag mycket twiflar, at han får behålla det ena med det andra, och om han skulle komma at mista et dera, så skal iag draga omsorg därför, at han intet i ewighet skal sitta wed enienst, utan efter handen til något bättre blifwa befordrat, om det är Eders excellences gunstiga behag.⁴⁾ Förr än iag vidare fortfarer, måste iag berätta Eders excellence, at Lagercrona är förfallen i Hans Maj:t onåde, utan hopp at få densamma igen. Orsaken är denne: man har här en tid bårtåthi brukat det fula maneret, at när någon har welat sagt en eller annan svåra och förtreteliga ord, har det altid måst skee i Hans Maj:t egen höga närwaru, så at den nådige Herren med sin största förtret har måst höra därpå. Jag har som oftast på befalning, i synnerhet måst wara generalmajor Lagercrona, at Hans Maj:t en gång torde göra där uti en ändring, som intet alla torde behaga, men det har varit fåfångt, ändtligen kommer han här om dagen och öfwerfaller öfwerste Grothusen med en hoop förtreteliga ord, då Hans Maj:t tog Grothusens partie, och när han intet wille rätta sig, med ifwer sade honom at han hade orät, men det war lika närh. Andra dagen sände Hans Maj:t efter honom och uti Grothusens närwaru å nyo förestälte honom hans oskicklige förhållande, med befalning, at han skulle packa sig sin koos och aldrig mehr komma för Hans Maj:t ögon. Dagen därefter skickade han efter mig och bad iag skulle anhålla om nåd för honom, hwilket iag ochså gjorde, men feck därpå befalning, at föreställa honom hans förhållande alt ifrån krigets begynnelse och in til denne tid, samt påminna honom, huru ofta Hans Maj:t hade hulptit honom utur åtskillige förtretligheter, i förhoppning, at han sig warde bättrandes, men som han det intet giordt, utan alt framgent där uti fortfarit, så kunde Hans Maj:t intet längre tåla en sådan hos sig, som wore en skam för hela nationen, med ännu mycket mera, som iag omöijeligen minnes eller hinner skrifwa. Han tilstod gierna at han hade felat uti alt det som honom blef förestält, men bad allenast at Hans Maj:t sådant wille glömma och försäkra honom om sin nåd, då han med alt öfrigit ändå kunde gifwa sig tilfredz, men Hans Maj:t swarade uppå min gjorde berättelse: Jag har mycket swårt at säija et ondt ord åt någon menniskia, men sedan iag därtil blifwer

twungen, hälst på sådant sätt som iag har måst giöra moth Lagercrona, så är bryggan bruten, at man intet mehr kan gå tilbaks, iag har länge sökt lägenhet at blifwa af med en så oduglig karl och är glad at det nu är skedt. På detta sättet har han ändat sin historia, och lærer innan kort måst resa härifrån. Här beklagas han intet en gång af dem som welat passera för hans wänner, om han lærer beklagas i Sverige, weet iag intet. Åtminstone tror intet Hans Maj:t at det skeer. Jag skrifwer detta, på det Eders excellence må wetta rätta sammanhanget, i fal någre andra berättelser därom skulle hemkomma.⁵⁾

Utaf de hijsände listor på avancementerne, står jämwäl, at herr öfwerste Ekeblad⁶⁾ är worden transporterat til Uplandz regemente men Hans Maj:t har redan den 21 martij därtill förordnat öfwerstelieutenant Gustaf Ribbing,⁷⁾ hwilken på den sidst öfwersände listan blef ut glömd så wäl som general major Lieven,⁸⁾ hwars fulmackt jämwäl af förseende är blefwen qwarliggandes. Dock tappar herr Ekeblad intet därwed, medan han är blefwen general major i stället.

Jag har giordt al min flit at få confirmation för grefwe Carl de la Gardie, men det har warit ogiörligit, iag war ändå glad, at iag feck fulmackt för honom ifrån den dagen daterad när det blef resolverat.⁹⁾

Utur hosföljande upsatz behagade Eders excellence see de förändringar som här äre skedde, sedan den sidsta expressen afgick. Jag har anwändt al min flit at förekomma, det deras excellentiers därhemma gjorde disposition med tiensterne intet måtte rubbas, men har dock intet kunnat förekomma, at det icke är skedt med Lagerberg, men så kan von Gerten blij interims öfwerstelöjtnant til des man får någon lägenhet för honom.¹⁰⁾ Herr Gryndel kan på samma sät blij wed sörmanlänningarne, iag hoppas snart at få uträtta något för honom, denne gången hafwa alla mina böner intet welat hielpa.

Jag har fuller mycket bedt, at förändringen med statscommissarien ännu måtte anstå, åtminstone så länge at en annan skicklig person hem ifrån hade kunnat föreslås, men Hans Maj:t skiähl däremot war, at hans excellence grefwe Wrede¹¹⁾ och herr Walrave¹²⁾ äre bäge til ålders komne, och om man skulle längre dröija med en annan statscommissaries til sättiande, torde de bäge döo, och den som då til sattes, wara aldeles fremmande. Jag har därför måst nämna alla dem som iag wiste därtill wara skicklige och därjemte desintresserade, och ibland dem ochså ränthemstare Adlercreutz¹³⁾ och har Hans Maj:t ändtligen utwalt Dankwart iag har åtminstone alltid kiänt honom för en snål och redelig man, iag kan intet wetta, om han sig sedermera ändrat. Jag wil ej heller råda honom at förhålla sig annars än wäl; ty Hans Maj:t lærer då intet skiämta med honom, ej heller med andra som äre egennyttige.¹⁴⁾

Jag hade gärna önskat, at herr Leijonstedt hade blifwit hofcantzler,¹⁵⁾ men Hans Maj:t har sielf tänkt på herr von Mullern, utan at han wiste det ringaste däraf, inan han feck fulmackten, och det därför, at han är siuklig och särdeles nu, sedan han mist synen på det ena ögat, så at han intet förmår utstå stora fatiguer, dock blijr han här, til dess wij komma på någon annan ort, och Hans Maj:t utwalt en annan i stället. Jag beer mycket om förlåtelse, at detta brefwet är så stympat, den korta tiden är orsaken, at det intet hinner omskrifwas.

Jag är stats secreterare, krigz råd, general auditeur och gen: krigz commissarius utan penningar, tillika och därjemte har iag också til giöra med exercitierna¹⁶⁾ så at iag har mera tienster, än iag åstundar, men hwem wil icke tiena en så nådig herre med alla sina krafter. Och wed alla desse tienster skulle iag ändå swälta ihähl, om intet min hustru wore så god och födde mig med swafwel och victril,¹⁷⁾ ty utur stats contoiret ha wij på 2 åhr hwarken fåt löhn eller underhåld, och af turkarne får man icke det ringaste utan penningar. Det må också gå med löhnen huru det wil, allenast det öfrige wille gå wähl, hwartil wij nu hafwa godt hopp, sedan turkarne hafwa declarerat krig mot zaren.¹⁸⁾ Hwarom herr von Mullern vidare lærer berätta. Jag recommenderar mig sluteligen såsom

Eders excellences

ödmiuke och trogne
tienare

(we)d Bender d. 17 Dec 1710.

C: Feif.

3. Högwälborne herr grefwe, Kongl. Maj:t råd och præsidet gunstige herre

Emådan herr general lieutenant Meyerfelt har tagit geenwägen öfwer Constantinopel tillbakars;¹⁾ ty har Hans Maj:t funnit nödigt at skicka doubletter af hela den expedition som han har med sig. Dess utan afgår et bref til kl: cancelliecolleg: angående skåtdagens utslutande uti 1700 åhrs almanacker.²⁾ Jag hade gierna sedt at Hans Maj:t hade lemnat kl: coll: frit at öfwerwäga på hwad sät calendarium bäst kunde stå at förbättras, eller och åthminstone at få taga i betänkande, när den ena dagen beqwämbiligast kunde inflyttas, men Hans Maj:t wille ha brefwet så inrättat, som det nu afgår, skulle Eders excellence finna något betänkande därwed at samma dag igentages i feb. månad eller och nästkommande åhr, som är et skåttår, så tror jag wäl, at Hans Maj:t på collegij remonstration sig därtill lærer beqwäma, men wed gambla stijlen wil Hans Maj:t ändtligen blifwa. Eders excellence lærer utan twifwel hafwa hördt, at Hans Maj:t af Porten har uplåhnt 400/m. rdr courant. Man skulle inbilla sig i Sverige at wij därigenom ärë blefne mycket rika, så at wij inga penningar därifrån behöfwa, men iag måste berätta Eders excellence at den summan och mycket mehr redan äre wordne utgifne; ty först har Hans Maj:t måst betala feltherren Kiowskys³⁾ troupper öfwer 70/m rdr sedan kienner Eders excellence feltherren, som aldrig är förnöjd. Cosackska feltherren⁴⁾ med dess generalitet och armée har fåt stora summor, utom hwad de polskas och wore egne trouppers förplägning har kostat, hafwandes Hans Maj:t måst underhålla med contante penningar 111/m portioner och rationer, warandes säd och höö i åhr myket dyrt, medan gräshopporne förleden sommars förtärde alt hwad på marken stod. Utom alt detta, har det kostat et anseeligt, at bringa wärket därefter som det nu är, ty turkarne från den högsta til den minsta giöra icke et steg utan penningar, det är deras

passion dominante, och om general Poniatowskys⁵⁾ makalösa conduite icke ersat det öfrige, så hade man omöjeligen kunnat hinna up emot ryssarne i det fallet. Summa här äre dageligen stora utgifter och inga inkomster, när en turk gör det aldra ringaste och han intet strax får penningar, så är han wäl så höflig, at han sielf därom påminner. Där- emot måste man berömma tartarne, at fast de gierna älska pengar så har man ändå största mödan at få dem til at taga emot en present, medan Han⁶⁾ det strängeligen alt sit folk har förbudt. Icke dess mindre har Hans Maj:t med öfwerstlöjtnant Lagerberg efter wanligheten skickat honom en skön sabel och en agraf i mössan, den han med et särdeles godt maner har emottagit och låfwat bära bägge delarne til åminnelse af den estime och wördnat han har för Hans Maj:t de kosta bägge 14/m rdr och feck Hans Maj:t kiöpa dem af Maseppas systemon emot wexel til Hamburg.⁷⁾ Af alt detta täcktes Eders excellence eftertänka, at de lånhte 400/m rdr intet långt har hindt, och weet iag ingen utwäg i werlden at skaffa penningar til marchen, utan har det endaste hoppet därpå, at kongliga statscontoiret nu mehra lærer hafwa öfwer remitterat til Hamburg 1709 och 1710 åhrs hofstatsmedel och handpenningar, warandes Huswedel⁸⁾ beordrat at öfwergiöra dem til Wien, hwarifrån de sedan skola afhämtas. Drabanterna lida jämwäl stor nöd, och läre ännu lida mehra, om icke Ehrenschöld snart kommer med penningar. Jag beer fördenskuld ödmuikligen det Eders excellence täcktes drifwa därpå, at hofstatsmedlen, handpengar och drabante medlen för ofwanbemälte åhr, utan drögmåhl blifwa öfwer remitterade, i fal det icke redan är skedt; ty elliest seer iag intet, huru Hans Maj:t skal komma härifrån med heder.⁹⁾ Härhos följer en copia af det bref som til Strahlenheim är afgångit, hwaraf Eders excellence täcktes see, at Hans Maj:t aldeles intet är nögd med det maner han har brukat wed dess afskedztagande. Herr general lieutenanten sade här farliga saker om honom.¹⁰⁾ Med denne lägenheten afgår et swar til deras excellentier, som intet lærer wara synnerlig behageligit. Eders excellence lærer så wäl däraf som af det som afgek med herr Meyerfelt kunna märka, at cancelliet mycket har förändrat sit maner til skrifwa fram för förr, orsaken därtill kan iag intet säija, men det weet iag wäl, at mäst hela conceptet är Hans Maj:t egen hand, dock kan iag därhos berätta, at det endast är skedt til den ändan, at wisa på hwad sät Hans Maj:t gierna wil, at sakerne skola drifwas, om det kan gå an, wet jag intet. Jag törs intet vidare utlåta mig häröfwer.¹¹⁾ Eders excellence lærer giöra Hans Maj:t et särdeles nöije, om Eders excellence då och då berättar, uti hwad tilstånd de regementer sig befinna, som äre lemnade under Eders excellences enskjilte omsorg.¹²⁾

Hans Maj:t talar altid därom, at han änu aldrig har fåt någon particulier efter rättelse om et och annat. Jag har berättat, at deras excellentier hafwa besat Under Ståthållare bestälningen och någre flere tjenester och bad at Hans Maj:t dem ville confirmera. Eders excellence tackar iag hör- samst för det interesse iag däruti har, angående Liungren, men Hans Maj:t swarade, at rådet intet har tilstånd at besättia civiltjenster. Jag sade därpå, at tjensterna äre så fatte, at de strax måste besättias, och at man därför har måst skynda därmed, och feck til swars, at man wed sådane

tilfällen kunde förordna dem att förestå tiensterne utan att gifwa därpå fulmackter och sedan föreslå dem därtill, då iag sade, at det så lærer wara skedt. Om nu deras excellentier skrifwa hijt och begiär confirmationer för dem som tilsatte äre, så weet iag föruth, at det intet skier, och är fördenskuld rådeligast, at de som äre tillsatte, allenast blifwa föreslagne, utan at nämbna at de fåt interims fulmackter, skulle medlertid något bref ankomma, hwaruti om confirmationer anhålles, lærer iag hålla det tilbakars åtminstone til des iag får Eders excellences gunstiga swar.²³⁾ Gud weet att min mästa sorg är, at underhålla och styrka et god förtroende. Gud gifwe, at andra intet arbetade däremot. Här skier ingen förändring, som icke Hans Maj:t strax notificerar rådet, Gud gifwe at det och skedde hemifrån, så hade intet en eller annan så långt föruth tilfälle at uttyda alt illa. Om iag wore interesserat, så skulle iag intet bee därom, utan heldre see, at deras excellentiers förslag länge nog uteblefwe, til dess iag finge see, hwem som wille biuda mig mäst, men iag försäkrar Eders excellence på min salighet, at iag har intet annat interesse, än at Hans Maj:t måtte få redelige och trogne tienare. Om iag wiste, at min egen bror wore annorlunda, så recommenderade iag honom aldrig. Om Eders excellence är mån om Clysendorfs grace, så täcktes Eders excellence wara så gunstig och laga, at någon af de nya hofjunkarne komma hijt uth honom til hielp, han fatiguerar ut sig, at dageligen pläga sin herre wäl, utan någon aflösning, där likwähl i fält altid är brukeligt, at man åtminstone har 3 aflösningar på en post, men han har alzingen.²⁴⁾ Hans Maj:t mår Gud skee låf, rät wähl och hade gierna gåt med tartarne in åth Pählen, om dess närwaru icke hade warit här så nödig. Lagercrona reste för 3 weckor sedan härifrån utan någon character.²⁵⁾ Jag twiflar mycket, at han kommer til Swerige. Hans Maj:t wille intet lembna honom någon character. Jag recommenderar mig sluteligen såsom

Eders excellences

ödmiuke och trogne
tienare

wed Bender d: 14 febr:

1711

C: Feif.

ödmiukt post scriptum.

Assessoren uti Swea hof rät herr Johan Berch har en son Anders Berch benämnd hwilken, sedan han en tid suttit i archivo och ausculterat i lag commission, på 3:die åhret är blefwen brukat såsom secreterare af regeringrådet Hielsborg wed dess commissioner. Jag understår mig ödmiukligen at recommendera honom hos eders excellence, enär någons commissions secreterareienst blifwer ledig, i anseende til det goda beröm som honom gifwes om dess skicklighet til at förestå en sådan beställning och den stora obligation som iag har dess fahr.²⁶⁾ Men at iag brukar denne friheten, därtill är Eders excellences mig altid bewiste gunst och ynnest orsaken, på hwilken iag aldeles förlitjar. Jag skal altid

ombeflijta mig at conservera densamma och aldrig försumma någon lägenhet at wisa med hwad wörndat iag är

Eders excellences

ödmiuke och trogne
tienare

C: Feif.

4. ¹⁾Högwälborne herr grefwe, Kongl. Maj:t råd och herr president gunstiga herre.

Eders excellence önskar iag til dess tredie giftermähl af et troget hierta alt det nöije som eders excellence sig sielf någonsin har kunnat promittera och twiflar iag så mycket mindre på dess fulbordan, som fru grefwinnan af alla dem som här hafwa den lyckan at kienna henne, makalöst mycket berömmes, iag skulle ansees för en flateur, om iag uprepade alla de qualiteter som en så wacker fru tillägges.²⁾ Jag wil allenast uti få ord säija alt, som är at detta Eders excellences giftermähl har wunnit en almän approbation, dock icke så almän, at icke den som intet wil, at någon skal gifta sig,³⁾ efter wanligheten det intet approberar, men han lærer ochså en gång betänka sig, men det har iag likwäl märkt, at Hans Maj:t mycket tycker om Eders excellences alliance med hans excell. grefwe Gyldenstierna,⁴⁾ för hwilken Hans Maj:t har mycken nåd, som et bref, hwilket med denne lägenheten til hans excellence afgår, nogsamt utwiser. Här ifrån har iag denne gången intet at berätta, undantagandes at stora vizirens Thuir eller hästrumpor d: 11 feb. är wordne utsatte och at därpå det wanlige krigzoffret och den almänna bönen om lycka och seger är worden förrättad, då man tillika har bedt om lycklig framgång af Hans Maj:t:z wapn.⁵⁾ Wij wänta nu med längtan efterrättelse från tartar Han och de andra swarmarne som äro utgångne. Af cosacker som äre gångne från fienden, berättas, at sedan Hahn hade conjungerat sig med sin brorson,⁶⁾ hwilken med czircasser och andra tartare samt donska cosackerne skulle stöta til honom emellan Woronitz och Assow, hade han tagit wägen genom Ukrain, at conjungera sig med sin son,⁷⁾ som härifrån är gången in uti Podolien, på denne sidan Diepern, om det är wist, weet man ännu intet, men det är säkert, at hans son för ungefehr 3 weckor sedan, berättade hijt, at han ärnade taga wägen åth Ukrain, efter han ingen fiende fant för sig på den tracten åth Wolinien. Hans Maj:t har läsit Eders excellences bref och befalt mig helsa Eders excellence och därjemte låta wetta, at Hans Maj:t gierna skulle see, at herr general major Stakelberg⁸⁾ blefwe utbyt ju förr ju heller, eller om med utbytningen och cartellets uprättande, för långt skulle utdragas, at man under handen lät honom wetta, at han sielf skulle söka at rançonera sig. Hans Maj:t wil gierna avancera honom, men det kan intet skee, så länge han är fången, och iag tycker, at det är nyttigare at använda de medel därtill, som man ändå i fångenskapet skal förtära, och försummar på kiöpet sin tid och befordring. Hans Maj:t har warit så nådig och tilstادت mig at få ranço-

nera min bror,⁹⁾ och lærer ej heller wara däremot, om och så andra söka at giöra detsamma. Jag frucktar at ryssarne aldrig hafwa alfwar med utbytningen och cartellet, om icke desse conjuncturer bringa dem til andra tankar. Jag har där några släktingar, dem lærer iag söka at rançonera, dock lærer sådant måtta skee oförmärkt, bättre wore det, at cartellet kunde komma at uprättas. Eders excellence lærer giöra Hans Maj:t et särdeles behag, om Stakelberg skaffas löös, och Hans Maj:t har befalt mig särdeles at recommendera Eders excellence det ärendet.

Utaf herr hof cantzlern och de bref han expedierar, lærer Eders excellence få see, hwad som uti de publique affairerne är resolverat. Jag beklagar allenast, at iag jämwäl denne gången har måst upsättia et bref¹⁰⁾ mot min wilja, iag hoppas, at det intet vidare lærer continuera, får iag liten tid, så tror iag, at det skal komma på gamla foten igen. Jag har nog förestält, at den förmaningen som skal skee til de wiborgske och därom kring, lærer förorsaka det som de elliest skulle hafwa at fruckta före, men Hans Maj:t är af helt andra tankar,¹¹⁾ sammaledes tycker iag, at det brefwet angående contribution på husen, afgår i otid, ehuruwäl Hans Maj:t willie eller mening intet är, at för den närwarande tiden däruti skal skee någon ändring, eller uti det som redan är giordt.¹²⁾ Här äre, sedan iag sidst hade den ähran at upwackta Eders excellence inga förändringar skedde, men Hans Maj:t undrar mycket, huru stats commissarien Dankwart är blefwen krigsråd, hwilket Hans Maj:t seer af hans excell. grefwe Stenbocks bref, hwaruti anhålles om confirmation därpå.¹³⁾ För det öfrige recommenderar iag mig uti Eders excellences wanlige gunst och förblifwer ouphörligen

Eders excellences

ödmiuke och trogne
tienare

wed Bender d.

C: Feif.

5. Högwälborne herr grefwe Kongl. Maj:t råd och herr præsident.

Herr hof cantzlern lærer berätta alt hwad här en tid bårt åth så uti et som annat är föreluppit, och utaf de specifikaationer hwilka til samtelige deras excellencier afskickas, lærer Eders excellence see de förändringar. hwilka här äre skedde, iag har således intet annat at bijfoga, än som Hans Maj:t af åthskillige kongl. senatens bref har sedt, at det wil falla en och annan af deras excellencier för swårt, hålst wed desse conjuncturer och i anseende til deras höga ålder, at bestrija alla de sysslor som dem åligga, så har Hans Maj:t warit betänkt, dem på alt giörligst sät däruti at lijsa, och fördenskuld licentierat icke allenast hans excellence grefwe Wrede ifrån det beswärliga cammar, och statswäret, utan och hans excellence grefwe Carl Gyllenstierna ifrån cammar och commercie sysslorne, hans excellence grefwe Wrede är således præsident uti commercie collegio allena, hwilket hädanefter skal besättias med andra assessorer än cammar råden, och til præsident uti cammar coll:

och stats cont: har Hans Maj:t förordnat hans excellence kl: rådet grefwe Stromberg. Jag önskar af alt hierta, at det måtte lända Hans Maj:t och dess rike til nytta, men hälst hade iag sedt, at med denne förändringen ännu något hade anståt.¹⁾ Til körkioherde i storkörkian wil Kongl. Maj:t gierna hafwa en lärd och alfvarsam man, som är wahn wed consistorial sysslor, hwilket Eders excellence på det högsta recom-menderas. Jag har förestält, at det lærer dragas långt ut, innan någon pastor på det sättet kommer til församlingen, och fördenskuld gifwit förslag på mag: Camoen, mag: Humbla och några andra som iag kiände, men som Hans Maj:t är mycket öhm därom, at denne lägenheten wäl måtte blij besat, och man intet så aldeles kienner dem som iag nämbdt, som det wäl torde behöfwes, så har Hans Maj:t funnit bäst, at afwänta senatens förslag som är närwarandes och således bättre kan göra sig underrättad om en eller annans qualiteter.²⁾ Jag undrar mycket om vår öfwer hofpredikant ännu lefwer³⁾ och om han har lust at komma i fält, hade mig dess tankar warit kunnige, så hade iag denne gången kan skee kunnat hulptit honom til något godt biskopzdömmе, men iag weet intet, om han är lefwandes eller död. Specifikationerne på de där hemma gjorde förändringar äre fuller hijtkommne, men iag fruktar, at det med dem lærer gå, som iag förr berättat Eders excellence. Jag har åthskillige gånger därom påmint, men Hans Maj:t har altid begynt et annat tahl.⁴⁾

I nat reste herr general major Hård med några officerare bårt, at biwista belägringen af Assof och därjemte taga emot de swenska, som kunna retirera sig til den turska arméen. Utur bemälte ort äre redan några swenska komne til circasserne, hwilka därifrån äre sände til öfwerst lieutenant Lagerberg uti Crim.⁵⁾ Jag recommenderar mig sluteligen såsom

Eders excellences

Eders excellence är så gunstig och låter mig wetta dess tankar, hwem som skulle wara skickligast at befordras til general feltygmestare och öfwerste för gardet.⁶⁾

ödmuke och trogne
tienare

wed Bender d. 8 Maj
1711.

C: Feif.

P. S.

uti den öfwersände listan står, at 4 compagnier af ståndz dragonerne äre satte til Båhus lähns dragone esquadron och däraf formerat et regemente. Om bemälte regemente som det nu är formerat, kommer uth, fast orderne allenast lyda på Båhus lähns dragoner allena, så har iag märkt at det torde blifwa approberat, men elliest har iag stor orsak at twifla, om nu Eders excellence wil hielpa herr öfwerste Bielke däruti, så täcktes Eders excellence sådant befordra. Det wore nyttigt för honom, at han blifwer kiänder af Hans Maj:t.⁷⁾

6. Högwälborne herr grefwe, Kongl. Maj:t råd och præsidet.
gunstige herre.

Det är första gången som wij bruka den nys anlagde posten genom Ungern och Siebenbürgen,¹⁾ hwarigenom förmodas med mindre omkostnad och på kortare tid at få fort brefwen, det begynnes wäl något seent, men så kan den commoditeten nyttias, så länge det wahrar. Wij få första gången intet sända många bref, på det paquetterne intet må blifwa för store, och det är orsaken hwarföre iag intet kan beswara Eders excellence åtskillige ankomne gunstige bref, förr än några dagar härefter, utan måste allenast korteligen berätta, at Hans Maj:t mår wähl, och at våra saker i Constantinopel ännu gå efter önskan, wäntandes hwar dag tiender, at sultan har låtit sättia uth sine rumpor, då han sedan en månad därefter nödwändigt måste marchera uhr Constantinopel.²⁾ Jag beer ödmuikligen at Eders excellence täcktes giöra den anstalten, at Stiernhök af postmedlen må få så mycket som behöfwes til brefwens beställande, han samblar hela koffarterne fulla til des någon resande kommer, och iag fruktar, at han äfwen så lærer giöra med dem som gå härifrån med posten. När bref komma, hinner man knapt i otta dagar at läsa dem allenast igenom.³⁾ General Mörner är blefwen gouverneur i Giöteborg och skal commendera wed gräntzen både i Båhus lähn och Wärmeland. Grefwe Axel Lewenhaupt wice amiral och commenderar escadern.⁴⁾ När Hans Maj:t läste Eders excellences bref angående herr Brauner, och frågade om sakens sammanhang, resolverade Hans Maj:t at efter han intet kan få behålla begge tiensterne, och beklagade i sit bref mycket sin fattigdom, så skulle han få den som mästa lönnen är wed och därjemte bibliothekariitiensten, iag wet at han heldre wil blifwa wed protocollet, men iag kunde det intet hindra, om iag framdeles får något tillfälle at förbättra dess wilkor, skal det intet försummas.⁵⁾ Och som iag weet, at Eders excellence här ärnat actuarien Saliin til protocollet, så har iag så begådt, at han därmed är worden benådat.⁶⁾ Wed detta tilfället måste iag berätta Eders excellence at fru grefwinnan Piper⁷⁾ har begiärt, det måtte iag förskaffa mons: Steuck som informerar den unga grefwen,⁸⁾ en assessorsbestälning i Giöta hof rät med tilstånd lika fult at få blifwa qwar hos grefwen en tid bårt åth, men som detta är ogjörligt at erhålla, så wil iag Eders excellences gunstiga behag hafwa hemställt, om Eders excellence skulle willia på det sättet obligeras fru grefwinnan, at Steucken kunde blifwa actuarius i Saliins ställe, hwarwed intet så särdeles mycket är at giöra, då det står i Eders Excellence egit skiön, at lembna honom ännu någon tid hos grefwen, lärandes wäl någon annan medlertid kunna förrätta tiensten, hwilken dess utan, om det intet wore för avancementet skul, wäl kunde indragas, så at actuarien i archivo strax toge emot acterne, dijt de ändå skole lefwereras. Skulle Eders excellence detta förslaget behaga gilla, så kan Steucken föreslås til actuarius, och om sedan någon resolution skulle behöfwes, at han får blifwa qwar hos grefwen, så kan den frambättre lättare ärhållas. Han berömmes wara en snäl karl, som förtienar at blifwa hulpen, och för fru grefwinnans skul, önskade iag wäl högeligen, at detta förslaget

måtte behaga Eders excellence.⁹⁾ Öfwerste Granfelt och major Lassau hafwa fåt confirmationer,¹⁰⁾ öfwerstl: Yxkul har Hans Maj:t benådat med öfwerste caracter och rang, nembligen lika med andra öfwerstar.¹¹⁾ Gud gifwe Eders excellence kunde gifwa förslag på en hurtig ung major under lif reg: i Törnflyckts ställe, Crusbiörn blir intet confirmerat och wore bäst, at han före slogz under något annat reg: anten til major eller öfwerst lieutenant.¹²⁾ Jag hinner intet mehr, än at för måla, at om turkarne intet få höra at vår armée i tid kommer i fält, så fruktar iag, at det går åter äfwen så gali som i fiohl.¹³⁾ Jag är sluteligen med al respect

Eders excellences

deras excellencier Spens, Fersen och
Cronhielm äre blefne grefwar. Krassau
har som gen. lieutenant: fåt afsked.¹⁴⁾

ödmiuke och trogne
tienare

wed Bender d: 30 feb: en extraord
dag 1712.¹⁵⁾

C. Feif.

7. Högwålborne herr grefwe, Kongl. Maj:t råd och herr præsidet
gunstige herre.

Utur Hans Maj:t nådige bref til Kongl: senaten dat: den 19 hujus, lærer Eders excellence vidare see, hwad däruti förmåles angående tremänningarnes samt lif och ståndz dragonernes upsättiande. Hans Maj:t har i nåder befalt mig at skrifwa Eders excellence til därom och på det högsta recommendera dess wärkställande, och förmenar Hans Maj:t at det mycket skulle befordras, om man är betänkt detsamma på något tienligit sät at understödia, och tror iag, at det intet skulle wara ogiörligit, at förmå en eller annan emot befordring at på taga sig deras uprättande, om icke til hela regementen, dock til en dehl, alt som man däröfwer kan capitulera, kan skie grefwe Brahe och herr Eric Sparre¹⁾ därtill torde resolvera, den förre, om han blifwer öfwerste och den senare gen: lieutenant: men då måste i synnerhet den senare sig något anseenligit angripa, om han skulle påtaga sig at uprätta et tremänningz reg: så kunde honom efterlåtas sielf at tillsättia skicklige officerare, som honom däruti kunde under stödia, på det icke hela lasten måtte komma at stanna på honom allena; men på den händelsen måste ändå rotarne anskaffa manskapet. Dock emot betalning, medan Hans Maj:t gierna wil, at regementerne skola behålla namn af tremänningar, som de förr hafwa haft. Kunde detta gå an, så lijsades Hans Maj:t mycket uti omkostnaden. Grefwe Brahe lærer jämwäl, til at wisa sin zele för Hans Maj:t dienst, därtill intet finnas obenägen och kan skee jäm wähl andra som äre i til stånd det at göra, antingen til 200 man mehr eller mindre, hwarefter ochså befordringen kan proportioneras.²⁾ Man måste likwäl berömma liflåndarne, at de i detta kriget, hwad regementers uprättande angår,

hafwa giordt det som ännu ingen swensk har welat sig påtaga. Til Wennerstedts regementes³⁾ uprättande torde jämwäl sådane eller andra utwägar kunna på finnas; men angående det skånska dragone regementet, hwarwed redan en öfwerste, nembl: herr gen: lieut: Taube⁴⁾ är tilsat, så torde wäl något genom befördring af de andra officerare kunna anskaffas, men til at få regementet fulkomligen uprättat, tycker mig efterföljande förslag skulle kunna wed handen tagas.

Först tror iag, at det lærer wara swårt at efterfölja den methode hwarefter detsamma i början til större dehlen genom en wiss pålaga af alt frucktbart capitals interesse blef uprättat, därför synnes en frijwillig gifwa efter hwars och ens behag därtill wara beqwämligast. Regementet skal bestå af 1 000 man corporaler och gemena, när man nu räknar ungefär 60 r. dr. på hwar dragon, utom förplägningen, så bestiger sig summan til 60/m r. dr. Nu tykes, at i Sverige wähl lærer finnas 60/m ståndspersohner samt betiente, behålne präster och borgare, så at, om hwardera därtill af en frij willie allenast gofwe 1 rdr, skulle den summan utan beswär kunna tillhopa bringas. Det är intet til at twifla, at ju många lära gifwa flere än en portion eller rikzdaler, så at summan intet så widlöftigt skulle behöfwa sökas. Jag lærer skrifwa min hustru til, om det går för sig; at både hon, hennes barn och tjenste folk skola gifwa 4 eller 500 portioner, fast hon nu för tiden har mycket ondt efter penningar, och måste betala åtskillige mina wexlar.⁵⁾

Öfwersten och officerarne af regementet kunna jämwäl mycket befördra insamblingen, om de bemöda sig därtill at förmå deras wänner och andra, dock måste hwar och en lembnas däruti en ful kombig frijhet. Min hustru skal ochså söka at öfwertala andra därtill, helst de som hos henne söka recommendationer, medan iag lærer hålla det för de största accidentier som mig kan gifwas.⁶⁾ För hwart helt eller halft compaignie kan wärfningzplatzen anwijsas i hwart lähn hwarest regementerne intet äre til städes, at underhålla folk och hästar, til dess regementet skal sammandragas, då det är complet. På det sådant måtte skee med landetz så mycket större lijsa. Med lif dragonerne torde man kunna följa samma methode eller någon annan, som ännu beqwämare wore och Eders excellence snarare än iag lærer kunna påfinna, antingen desse mine förslag stå at wärkställas eller intet, så beer iag på det högsta, at Eders excellence så begår, at åthminstonne en. begynnelse giöres til de anbefalte regementers uprättande, fast det allenast skulle blifwa en squadron eller bataillon af hwardera, på det Hans Maj:t må där af kunna see, at man åtminstonne biuder til och gör något til saken.

Skulle någon finnas som emot befördring wille påtaga sig at uprätta en dehl af regementerne, så kunde den öfrige dehlen på ofwanbemelte sät efter handen anskaffas, åtminstonne så mycket som erfordras til manskapets och gewährets anskaffande.

Denne tiden bårt åth äre så många avancerade och iag twiflar mycket, om ännu någon därför har betalt cartha sigillata och krigz-manshus medlen, därlikwäl Hans Maj:t förordning innehåller, at ingen skal tilträda bestälningen eller niuta befördringen til godo innan bägge dehlarne äre wordne betahlte. Man har fuller en tid afdragit sådant på löhnerne men som de nu sällan utfalla, och likwäl hwar och en strax när

han niuter befording gierna utgifwer det, som han sedan långt efter och när den glädien är förbij, betaler ogierna och med beswär. Eders excellence tacktes fördenskuld så begå, at kl: förordningen i det fallet blifwer efterlefwad, det skulle då blifwa en prompt revenue nembligen cartha sigillata pengarne)⁷ och krigzmanshus rättigheten kunde jämwäl i rättan tid nyttias til de många bråkliga soldaters underhåld som lära finnas i Sverige, eller om de genom pesten äre förminskade, sättas i rättan tid på interesse til förökning af krigzmanshusets inkomster. Det är beklagligt at så stora summor af krigzmanshusmedlen som warit wed arméen intet äre i rättan tid hemsände, så länge iag war krigz råd, påminte iag nog därom, och feck likwäl in räkningar af större dehlen Reg: hwilka krigzfiscalen Lampa lærer hafwa hos sig, om han har fåt frälsa sine papper. Lagercrona kommer at swara för större dehlen, som dem af regementerne har upburit och sedan utgifwit, hwaruti krigzmanshus directorerne böre vigilera och åthminstone söka säkerhet uti det som han bör få betalt utur stats contoiret, efter Hans Maj:t order.⁸)

Jag kan ungefehr gissa, hwad Eders excellence lærer tänka sedan han läsit detta brefwet: men iag beer mycket, at Eders excellence behagade uttyda alt til det bästa och tro, at det alt härrörer af en underdånig nijt at befordra Hans Maj:tienst, min förnöijelse lærer wara mycket stor, om iag får höra, at åthminstone något dera är giörligit, men då lærer Eders excellence aldrig wara frij för mine förslag, medan iag ännu har et godt förråd i andra saker, dock har iag intet de fåfånga tankar, at man icke skal hafwa dem både ymnigare och nyttigare där hemma. Jag har warit i 12 åhrs tid utur Sverige och därtil med är correspondencen något långsam och beswärlig, så at kundskapen om många saker mig nästan aldeles fehlar. Jag recommenderar mig och mine förslag uti Eders excellences gunst och är så länge iag lefwer

Eders excellences

P. S. Jag beer ödmuikligen om förlåtelse, at detta så hastigt är skrifwit, Eders excellence lærer däruti många gånger det ordet åthminstone, som iag nu först har i ackt tagit. Jag tror at 60 r dr intet lærer förslå til en dragons uprättande.

ödmuike och trogne
tienare

wed Bender d: 20 martij
1712.

C: Feif.

8. Högwålborne herr grefwe, Kongl. Maj:t råd och herr præsident
gunstige herre

Med de ankomne expresser har iag erhållit åtskillige Eders excellences gunstige bref, warandes det sidsta dat: d: 16 octob: på hwilka fuller med sidsta eller den först inrättade posten korteligen swarades. Men skal iag nu söka at fulgiöra min ödmuika skyldighet uti det som ännu kan återstå. Eders excellence lærer utaf Hans Maj:t swar til kl: cancell: coll: redan hafwa sedt, at ingen utur cancelliet kommer til commercie coll: så at de derföre intet hafwa at befruckta.¹⁾ Hwad herr geheim rådet Baneer angår, så weet Gud, huru iag esom oftast har talt för honom och andra som tiena utom landz, men härtills har iag intet uträttat. Hans Maj:t säijer, at han fuller tycker där om, at hans undersåtare söka utom landz at giöra sig skicklige til dess tjenst, när därtill intet är tilfälle hemma; men Hans Maj:t seer intet gierna at de där förnöta deras största lifztid och bästa krafter, och sedan när de komma til åhren, och hafva förwärf sig stora characterer, tilbiuda de den öfrige ringa tiden, då de minst förmå, til Hans Maj:t tjenst och willia warda employerade efter de characterer som de genom deras ungdoms tjenst hafwa förwärfdt sig utom landz och hwar af andra, men Hans Maj:t aldeles ingen nytta har haft, och skulle andra som länge och wähl hafwa tient hemma, därigenom blifwa præjudicerade. Dessa äre Hans Maj:t tankar, iag har däremot inwändt alt hwad iag har kunnat påhitta, men härtills utan frukt. Det tör wäl gifwa sig med tiden. Eders excellence är så gunstig och på al händelse låter mig wetta, på hwad sät herr Baneer uti Hans Maj:t tjenst bäst skulle kunna accommoderas.²⁾

Gud gifwe Eders excellence kunde gifwa något förslag wed handen til secret: Bergenhielms hielp, iag weet intet om det för honom är tienligit at transporteras til hof rätten, kunde någre säkre medel wara at föreslå til en pension, så torde det kan skee uträttas, at han finge character af lagman eller något sådant, så framt kl: coll: honom därtill behagade recommendera.³⁾

Eders excellence lærer redan wara bekant, at Hans Maj:t har benådat secret: Högwal med historiographi tjensten. Jag lærer framdeles bruka den frijheten at yttra mine oförgriflige tankar om den bestälningen, hwilka iag tror, at Eders excellence lærer gilla.⁴⁾

Jag är rät mycket glad at Eders excellence är nögd med stats commissarien Dankwart, nog weet iag, at han är åhrlig och snäll, elliest hade iag aldrig recommenderat honom.

Gen: fälttygmestare tjensten lærer så snart intet blifwa besat, herr gen: lieut: Sparre war i förstonne mycket hågsen därtill, men sedan han i Hans Maj:t egen närwaru räknade efter den löhn han nu har och den han då skulle få, sade han rent uth, at han den intet wille hafwa. Hans Maj:t böd wäl til at anslå honom änkan och 2:ne wackra döttrar såsom et stort capital, men han wille det intet antaga,⁵⁾ Eders excellence kan intet tro hwad roo Hans Maj:t har af Sparren, nu har han afmåhlat Hans Maj:t och Tartar Chan, som äre makalöse stycken.⁶⁾ Eders excellence lærer utaf de hemsände fulmackter see, huru prompt Hans

Maj:t resolverar för dem som föreslås och blijr det altid wed deras excellenciers förslag, i stället at iag har största swårighet då och då at få en konfirmation för dem som äre tillsatte. Hwad Brinken angår, så har Hans Maj:t ännu intet welat förordna honom til öfwerste, Eders excellence lærer bäst wetta, huru länge han har tient under drabanterne, de som här äre, blifwa allenast corporaler och majorer, gåendes dem mycket til sinnes som hela kriget där under hafwa tient, at de som resa siuka härifrån, skola strax komma til så stora tienster, och torde på det sättet hela resten blifwa siuk at få komma hem.⁷⁾

Jag är aldeles försäkrat, at deras excellencier intet hafwa haft annat än en god mening med characterers tilläggande; men Eders excellence täcktes sielf gunstigtst eftertänka, at Hans Maj:t intet annars kan wara än mycket öhm at förbehålla sig sielf sådane benådningars utdelande, och hade det visserligen wardet gillat, om deras excellencier hade inkommit med deras föreskrift för dem, hwar igenom Hans Maj:tienst icke hade kommit at lida.⁸⁾ Jag har med stor möda fått öfwerste fullmakt för Granfelt, men ingen confirmation, äfwen så för Rålamb, fast Hans Maj:t nu mera intet gör så stora swårigheter at meddela characterer åth dem som det hafwa förtient.⁹⁾ Jag weet intet om doct: Meyer har angifwit Grubben för pietist, men det mins iag, at sahl: biskopen Malmberg det giordt, som dock sielf intet rät wiste hwad en pietist war. Hans Maj:t säger sig mycket wähl weta, at han är en, och at han redan har haft en släng däraf, när Hans Maj:t wed Thorn wärfde honom under gardet. Eders excellence lærer kunna dömma, huru öhm Hans Maj:t är, at intet pietisterie sig må insmyga, af det at iag har måst låta skrifwa trippletter af orderne angående honom, och at et däraf måste sändas med de La vall, då icke et privat bref feck skrifwa.¹⁰⁾

Hans Maj:t har rät hierteligen ledt åth Eders excellences siöman-skap och den frucktan Eders excellence har at blifwa båtzman. Hans Maj:t undrar mycket hwem som har lust at utsprijda sådane saker, hwarpå aldrig är wordet tänkt, och kan iag nu som förr försäkra, at iag hwarken har förmärkt, at Eders excellence skal hafwa någon afwundzman, ej heller är någon mächtig nog, at göra Eders excellence den ringaste skada hos Hans Maj:t. Skulle någon med sådane saker infinna sig hos mig, så lærer han komma hem, iag finner onödigt at göra många försäkringar: ty iag twiflar aldeles intet därpå, at icke Eders excellence om min redelighet och trohet aldeles är försäkrat, Gud gifwe iag allenast wore skicklig at wisa Eders excellence min ödmuika wördnat uti sielfwa wärket, som iag det gierna önskar och åstundar.

Jag är rät glad at herr Ehrenstrahl och Höpken¹¹⁾ intet annorlunda hafwa uptagit min warning, än iag den har ment, det har likwähl gifwit anledning, at Hans Maj:t af Eders excellences utförlige berättelse i den saken, är kommen på andra tankar, så at de nu bäge med trygghet kunna nyttia, hwad dem af Holsten är tillagdt för deras arbete, iag önskar at det wore tije gånger så mycket, det är mig omöjeligt, at iag icke skal warna mina wänner för det iag weet wara dem skadeligit, iag kan intet annat finna, än at ju en cristelig skyldighet det fordrar. Jag kienner en eller annan som iag weet intet gå rätta vägen, åtminstone klungar deras fula rukte kring hela landet, som den redeliga Otto Wrangel en

gång sade åth Carl Wrangel,²²⁾ iag lærer jämwäl warna dem, fast de intet äre mine wänner, hielper min warning, så är det wähl för dem, hwar och icke, så måste de skylla sig sielf, om dem något owahnligit wederafhres och räkna det för en nåd, at de slippa en laglig undersökning.

Deras excellentier hafwa giordt mycket wäl, at de ingen caracter hafwa tillagt grefwe Lewenhaupt, iag har jemte deras excellenciers berättelse, sökt på alt sät at betaga Hans Maj:t al widrig tanka om honom, hwilket har haft den goda wärkan, at Hans Maj:t har förordnat honom til vice amiral och at commendera eskadern. Jag tör snart få tilfälle kan skeep, at skaffa honom något mehra.²³⁾ Jag har brukat al wähl-talighet som iag kunnat åstadkomma at hielpa Crusbiörn. Jag har däråf jämwäl tagit tilfälle att bewijsa, at en karl intet är fulkomlig, innan han får en hustru, och at han för hennes skuld och at skaffa henne större rang, wågar skinnnet mehr än elliest, at han i fält kan hafwa et frijare sinne at tänka på sin tjenst, när han slipper hushåldzbekymret hemma och kan lemna det åth hustrun, at rikedomar därigenom komma i landet, när man har en hustru til hwilken man med säkerhet kan anförtro, det man förwärfwar i kriget, i stället at en ogift intet weet, hwem det skal anförtros, utan, anten förlöser det, eller ock måste lemna det i fremmandes händer, som sedan aldrig kommer til rätta, hwarpå nu många exempel finnes, att man med så mycket gladare mod wågar arm och been, när man har en hustru som hemma för kåfrar det lilla man äger, at man på sådan händelse har något at lefwa af: men alla sådane wiktige skiähl hafwa ännu intet welat hielpa, mycket nähr har det warit, och tör hända, at iag blifwer lyckligare, innan denne posten afgår, åtminstone skal iag använda all min flijt,²⁴⁾ Medlertid har Hans Maj:t transporterat öfwerste Wulfrat til östgiötarne, såsom öfwerste wed en generals regemente samt förordnat rytimest: Falkenhagen til interims major därwed; lärandes redan wara bekant, at Hans Maj:t intet har gillat, at Ehrenspetz är blefwen sat til major wed bette regemente.²⁵⁾ Polhammar recommenderar Hans Maj:t rät mycket, och lærer Eders excellence giöra Hans Maj:t et särdeles nöije, om han i sit wärk blifwer befordrat, han kan skaffa mycken stor nytta uti våra manufacturer.²⁶⁾

Det synnes wara bäst, at Crusbiörn följer öfwer med regementet och håller iag det för et godt teckn, at Hans Maj:t intet har förordnat någon öfwerst lieutenant därwed.

Jag lærer i mit sidsta hafwa berättat, at herr Crassau har fåt afsked som gen: lieutenant at herr Mörner är blefwen gouvernör lærer Eders excellence också wetta, herr Duker, Marechalk²⁷⁾ och Ekeblad äre för deras berömlige förhållande blefne baroner.

Detta brefwet sändes med posten, men Hans Maj:t lærer skrifwa Kl: huset til med expressen som om par dagar afgår. Jag recommenderar mig slutel: såsom

Eders excellences

ödmuke och trogne
tienare

wed Bender d: 26 martij

1712.

C: Feif,

P. S. Jag beer för Gud skul, at Eders excellence befordrar den nys anbefalte transporten, elliest blijr det lappri med hela wårt wärk.

9. Högwälborne herr grefwe, Kongl. Maj:t råd och herr præident gunstige herre.

Till följe af Eders excellences gunstiga befallning, skal iag gierna tiena herr öfverste Stylenhielm, men denne gången har det intet welat låta sig giöra, medan Hans Maj:t i anseende til det låford som deras excellentier gifwit her lagman Cederhielm den äldre, har förordnat honom til landzhöfdinge öfwer Skaraborgz lähn, och åter cammarherren grefwe Gyllenborg til Lagman i dess ställe.¹⁾ När härnäst någon lägenhet sig yppar, skal iag intet försumma at påminna om honom. Eders excellence täcktes wara försäkrat at iag med största nöije i werlden efterkommer, hvad Eders excellence mig täckes befalla, och skal åtminstone intet fattas på min flijt, det wähl at uträtta. Sedan mit sidsta är intet nyt förefallit, utan iag recommenderar på det aldrähögsta, at transporten skyndesamt må utkomma. Eders excellence lærer bäst kunna eftertänka huru angelägit det är, om Hans Maj:t med säkerhet skal komma til dess länder. Jag är för det öfrige med al wordnat.

Eders excellences

ödmiuke och trogne
tienare

wed Bender d: 2 april
1712.

C: Feif.

- 10.²⁾ Högwälborne herr grefwe, Kongl. Maj:t råd och herr præident.

Klinkoström och min bror²⁾ ankummo förleden söndagz afton helt sent,³⁾ men den goda Stiernhök samblar så många bref på en gång, at man på några dagar knapt hinner läsa dem som snarast igenom. Där han likwäl kan sända dem med posten öfwer Ungern twenne gånger i weckan, då wij få dem myket snart, och fruktar iag, at han på samma sät lærer giöra med de angelägne bref, hwilka nu för en god tid sedan med twenne poster äre afsände. Och som Hans Maj:t omöjliggen hinner resolvera på något, som kan afgå med denne lägenheten, så har Hans Maj:t i nåder befalt mig föruth at låta Eders excellence wetta, at Hans Maj:t är myket wähl förnögd med den affattade planen til innewarande åhrs krigzförrätningar, hwilken öfwer ens stämmer med det som Hans Maj:t för en tid⁴⁾ senaten [föreslog?], giörandes Hans Maj:t sig aldeles försäkrat, at transporten i anledning däraf, wed denne tiden snart lærer wara öfwerkommen, och lærer Hans Maj:t där efter taga tienlige måt uti sakerne här på orten. Det behagar Hans Maj:t

jämwäl rät mycket, at man redan har giordt anstalt til tremänningz regementernes uprättande och at jämwäl en begynnelse är giord til lif dragonernes samt de andra dragone regementers uppsättiande. Hans Maj:t senare bref angående det ärendet lærer länge redan wara ankommit, och är Hans Maj:t nådige mening med rotarnes lisande, förnämbligast denne, at både officerare och landzbetiente hielpa til at skaffa rotarne manskaf af löösdrifware, onödige försvarskarlar, och det öfverflödiga folket, som til at slippa krigztiensten, torde uppehålla sig på präste, ländzmäns och fogdegårdar, och efter knechte contractet, böra komma rotarne til hielp och lijsa, hälst dem som hafwa ringa eller ingen mans hielp.⁵⁾

Och som det lærer falla rotarne, men i synnerhet större delen af rusthållarne förswårt på en gång at förskiuta så många åhrs räntor som erfordras till knechternes och ryttarnes skyndesamma uppsättiande: så förmenar Hans Maj:t bäst wara, at utaf de andra rusthållares och rotars cronan tilhörige räntor därtill giöres et förskåt, på det regementerne så mycket hastigare utan beswär måge kunna upprättas.⁶⁾ Eders excellence⁷⁾ hwad för en brut det här på orten redan har giordt, at så många nya regementen i Sverige blifwa uprättade, och lærer det intet mindre god wärkan förorsaka på andra orter.

Hennes Maj:t drotningens⁸⁾ ränter wil Hans Maj:t ingalunda hafwa anwändt til desse tremänningz regementers uprättande, utan måste de lembnas aldeles til Hennes Maj:t disposition och andra mede ti den andehlen i stället uts⁹⁾.

Elliest tycker Hans Maj:t myket därom, att man til denne expeditionen tager det som redbarast och för handen är, ehwad stat det och är anslagit; Dock at sådant åter ersätties, så snart andra medel inflyta, hvilket Hans Maj:t menar kunna skee wed alla slike tilfällen, som på tiden ankomma.⁹⁾

Hans Maj:t mår Gud skee låf rät wäl, och lærer escorten innan kårt wara här.¹⁰⁾ Gud gifwe, at arméen kunde möta Hans Maj:t et godt stycke in uti Pählen.

Med nästa post lära de ankomne brefwen beswaras, hwilket nu är det ogjörlogit, lärandes Hans Maj:t då sielf på det sättet som iag här ofwantil förmält, yttra dess nådige tankar öfwer bemählte måhl. Hans Maj:t konungen i Pählen¹¹⁾ har makalöst myket berömt Eders excellence, hwarpå Hans Maj:t ochså swarar, så at [Eders?] excellence har orsak at wara nögd med bägge. Jag recommenderar mig sluteligen uti Eders excellences wanlig gunst och är med wördnat.

Eders excellences

ödmiuke och trogne
tienare

wed Bender d: 10 april
1712.

C: Feif.

P. S. Som uti den af Hans excell. grefwe Gyldenstierna upsatte plan bland annat förmäles, at utaf Helsinge och Dahl reg. skulle behål-

las ett par hundra man af hwardera qwar til gräntzernes betäckande; så har Hans Maj:t mig i nåder befalt at låta Eders excellence jemte det förra wetta, at Hans Maj:t hälst skulle see, at bem:te bägge regementer kumme complet uth, och at något annat manskap i stället förlades på de gräntzer, där så skulle behöfwas. Skulle b:te regementer redan wara öfvergånga, hwarpå Hans Maj:t intet twiflar, så förmenar Hans Maj:t at det qwarlemnade manskapet kunde efterskickas med det aldra första, så at det kunde komma at stöta til sine regementer.

II. Högwälborne herr grefwe Kongl. Maj:t råd och herr præsident
gunstige herre.

Eders excellence går alt för illa åth mig uti dess gunstiga bref af d: 26 april sistl. Iag får där uti en så agreabel reproche at Mons. Boneau härute intet är blefwen hulpen, at iag aldeles är confunderat. Så at iag gierna hade låtz, som iag aldrig hade fått det brefwet, om min respect för Eders excellence sådant hade tillåtit. Jag hade aldrig kunnat tro, at Eders excellence skulle göra sig en scrupel däröfwer at hielpa M. Boneau såsom dess betiente, sedan han tilförende har tient konungen och iag kan nästan ännu intet annars considerera honom i denne sin function än som en konungens tienare. Jag försäkrar Eders excellence at det af mig härwed begångne fehlet är skedt af en pur innoscance: men iag skal söka at reparera det med det aldra första.¹⁾ Medlertid tackar iag ödmuikt: för den gunsten som Eders excellence har wijst min swåger.²⁾ Hwad Boneau angår, så är det omöijeligt, at iag kan skaffa honom uti commercie collegio, medan Hans Maj:t har sat sig fast före, at intet employera där någon som icke förstår handeln, at Porteus blef commissarius, skedde därföre, at Hans Maj:t förmodade honom i så många åhr som han där warit notarius, hafwa förwärfwat sig om handeln god kunskap.³⁾ Om M. Boneau låter mig wetta, hwarmed han elliest kan wara betient, så skal iag gierna göra al min flijt at tiena honom. Eller om något ställe blijr ledigt i cancelliet anten efter secret: Saliin eller elliest, och Eders excellence intet sielf wil til sättia honom, så skal det härifrån skee, så snart iag det får wetta, hafwandes ingen af copiisterne ännu tient så länge, at de skulle kunna säija sig därigenom blifwa præjudicerad.

Eders excellence lærer af den expedition som nu hemsändes, bland annat see, hwad förordning Hans Maj:t har behagat göra angående contributionens utgörande.⁴⁾

Jag kan intet beskrifwa hwad det arbete har bryt mig, i anseende där til, at iag aldeles ingen efterrättelse har haft at tilgå om det som där wed har warit nödigt, men Hans Maj:t har redeligen hulpt mig, så at iag med skiähl kan säija at det är mäst Hans Maj:t egit arbete. Det postscriptum som finnes i landzhöfdingarnes bref, tyckes mig wara öfverflödigt, men Hans Maj:t wille ändteligen ha dit detsamma.⁵⁾ Jag tror intet annat, än icke hela wärket lærer finna approbation, och lærer Hans Maj:t lända til särdeles nådigt nöije, om man det på alt sät befrämjar,

warandes jämwäl Hans Maj:t nådige upsåth där igenom at befrämja, at betienterne måtte få deras hela löhner hädanefter, hwarom jämwäl order till statscontoiret är afgångit. Wij hafwa här skattat oss sielfwa några stycken, til at animera andra, Eders excellence lærer intet kunna tro at wij äre så rike uti wår största fattigdom. Herr gen:lieutnant Sparre har skattat sine schillerier, foderwärk⁶⁾ och penslar til 100 m dr smt, herr gen: Major⁷⁾ sit intet til 200 m dr smt, herr öfwerste Grothus 100 m dr. öfwerste Mentzer⁸⁾ 50 m Jag mig til 200 m dr⁹⁾ och Ehrenskiöld, som kan köpa oss allesammans til 10 m dr smt, men wij hafwa casserat honom, efter wij aldeles ingen heder hafwa af honom, och lemnat honom at skatta sig i Sverige. Wi hafwa härwed considererat, at om alla skatta sig raisonabelt, så kommer det så ringa på 100:de penningen at beräknas, at det intet kan liknas emot de förre contributioner, om herr gen. Sparre avancerar i åhr, så har han läfwat at skatta sig dubbelt så högt för tilkommande åhr, om nu Hans Maj:t gör honom det sprattet, så är han illa bedragen. Herr landzhöfding Reenstierna är blefwen kl. råd och förordnat för tilkommande åhr at hafwa omsorg för contributionswäret, herr Tessin är också blefwen kl. råd och skal i hans excellence grefwe Pipers frånwaru, äfwen som förr draga omsorg för hofstaten. Herr Örnstedt är blefwen gen:lieutnant om möjligit är, at göra honom därigenom förnögd. Herr öfwerste Mevius och Köhler äre gen:majorer.¹⁰⁾ Alt sedan deras Excellencers betänkande hijtkom, angående handeln, har dageligen warit disput om den saken, iag har förestält alla de skiähl iag kunnat få tilsammans jämwäl korteligen tilsammansdragit alt hwad uti deras excellencers så wäl som uti cammar. och commercie collegij betänkande finnes, men Hans Maj:t håller betänkeligit så aldeles at uphäfwa förre förordningar, inan man öfwerlägger, om de icke kunna förbättras eller andra utwägar påfinnas som må kunna göra tilfyllest uti det hwaruti förordningarne kunna wara ofulkomlige. Hans Maj:t har dessutan twenne skiähl, det förre är, at om någon sådan frijhet skulle bewillias, så länge kriget med Danmark påstår, så komma allenast de fremmande at nyttia densamma til goda. Det andra är, at Hans Maj:t intet kan tro, at man i England skal hafwa belagdt järn och messing med högre tul för det, at man i Sverige har lagt hög tull på det grofwa klädet, utan lærer sådant wara skedt för andra orsaker skul, och at England intet lærer förringa tullen på järnet och messingen, fast man i Sverige skulle göra det på klädet, och om man för uth det skulle göra, och sedan göra därom ansökning i England, så skul de lee åth oss och ändå intet göra något til saken, om tullen allena wore förhögd på engelskt och intet därjemte på annat kläde, så kunde England hafwa haft något skiähl at bruka repressalier, men nu aldeles intet, Hans Maj:t har ännu flere skiähl, som äre för widlöftige at uprepa, troendes Hans Maj:t at manufacturerne åthminstone skulle kunna bringas därhän, at den inrikes consumptionen skulle kunna bestridas, om man wäret rät angriper.¹¹⁾ Angående tullen på tobackz-bladen, så menar Hans Maj:t at frågan intet är förnämligast, huru konungens inkomst skal förmeras eller förminsas, utan på hwad sät spinnerijerne skola kunna sättias i behörigt stånd, så at de måge til taga och kunna sälja det spundna godzet för så godt köp som det fremmande

kan införas. Hwarigenom Hans Maj:t inkomster jämwäl framdeles förökes, och at det är en cammar maxime at see på den närwarande nyttan, hwilken wed commercierne intet kommer til pass, hafwandes därwed noga i ackt tagit, at såker rafinaderiet som ochså är en manufactur allenast betaler 3 procent för råwahrn som til manefakturens förnödenhet inkommer. När commercie coll: betänkande inkommer, lærer wähl Hans Maj:t däruti resolvera, som för undersåtarne pröfwat wara nyttigast.¹²⁾

Alt rättar sig här efter transporten och weet Hans Maj:t intet hwart marchen skal anställas, innan den samma öfwerkommer. Hela Constantinopel har undrat därpå at Extraord. Envoyé Funk har fåt publique audience andra gången, när han öfverlefwererade Hans Maj:t swar på sultans bref, medan det är et owanligit exempel, at en minister får mehr än en audience. Sultan, som ministern elliest allenast får se på sidan eller i profil, har wändt sig til Funken och lett mycket wänligen, när han aflefwererat brefwet.¹³⁾ De wänta allenast goda tiender om transporten, och om den intet snart ankommer, så kan Hans Maj:t intet tro, at man wil ha honom hem; ty hwart skal Hans Maj:t dess för innan taga wägen, intet lærer Hans Maj:t låta instänga sig anten i Stade eller i någon annan ort i Pommern, ej heller kan Hans Maj:t spatzera med turkarne omkring Påhlen från den ena orten til den andra, så länge fienden står i Pommern. Hans Maj:t undrar mycket hwad som må hafwa hindrat wärkställigheten av den wackra plan, som hans excell. grefwe Gyldenstierna förleden wintras hade upsat och Hans Maj:t så mycket behagade.¹⁴⁾ Eders excellence tacktes för den skuld wara så gunstig, och för dess dehl på alt sät befordra transportens skyndesamma afgå, ju längre wij dröija här, ju mera sättia wij oss i gjäld, så at wij aldrig kunna komma hadan. Jag är för det öfrige med al respect i werlden

Eders excellences

ödmiuke och trogne
tienare

wed Bender d: 24 iuly

C: Feif.

1712.

Noter.

Brev Nr 1.

* Frans Joachim Gerdes, adlad Ehrenstrahl, född 1670, död 1735, sekreterare 1710, kansliråd 1713, statssekreterare 1714, avsked för embetsförseelse 1717, landshövding 1727, friherre.

² Johan Schmedeman, född 1652, död 1713, adlad 1686, referendariesekreterare 1695 och överpostdirektör 1702, kansliråd och statssekreterare 1710.

³ Rådet till kon. d. 23 mars 1710. Hist. handl. del 5, s. 36 f.

⁴ Att Feif ej var egenlyttig synes framgå av hans hustrus brev till von Müllern, däri hon anhåller om rekommendation hos konungen av hennes suplik om tullfrihet för svavel. Hon skulle vänt sig till sin man i saken, men »wet iag huru swårt min K. Man har att något af Hs Mt för sig och de sinas wälfärd att begiära, utan snarare lembnar det ogiort, fast det än wore aldrig så nödigt.» Hon har icke ens velat underrätta mannen om sin ansökan, »emedan iag befarar, om han får wetta och see min begäran, att han mer den contracarrerar än befordrar, ehuruwäl iag kan på mitt Samwete förklara, att hela vår wälfärd häruppå beror». Odat., men enligt påskrift presenterat i Stralsund d. 6/17 febr. 1715. Müllernska saml. R. A. Jämför Feif till Tessin d. 21 mars 1716 om ett ifrågasatt köp till kungl. stallet av en fru Feif tillhörig häst. «Min hustru läser ej heller gifva alt för godt köp, helsf om hon skal handla med Hans Mt. Hon är intet så liberal som iag.» G. Andersson, Brinckmanska arkivet, del I, s. 207.

Både Hofberg och Fryxell beteckna dock Feif som egenlyttig, men varifrån de fått uppgiften är obekant.

⁵ Gustaf Henrik von Müllern, född 1664, död 1719, kommissionssekreterare, envoyé, kansliråd och statssekreterare 1708, hovkansler och friherre 1710, ombudsråd 1714.

⁶ Rådet hade den 14 mars 1710 inberättat, att det till hovkansler efter den avlidne Coyet utnämnt v. presidenten i Wismarska tribunalet Johan Lillienstedt, som med nödig kunskap i in- och utrikes saker, särdeles rättegångsmål, förenat skicklighet och nitiskhet. Konungen gav däremot posten åt landshövding Gustaf Cronhielm, varom han d. 26 april 1710 underrättade rådet. H. H. 5, s. 4 och 18—20. — Johan Paulin, adlad Lillienstedt, som var född 1655, blev 1710 landshövding, 1714 ombudsråd och 1719 greve och rikskansliråd. Han underhandlade med rysarna i Nystad 1721 och dog som president i Wismarska tribunalet 1732.

⁷ Per Ribbing, född 1670, död 1719, lagman 1710, kammarråd 1712, landshövding 1714, preses i kommissionen över Görz.

⁸ Jakob Reenstierna, född 1659, död 1716, blev lagman 1692, landshövding 1710, friherre 1711, kungligt råd 1712, president i kommercekollegium 1713 och greve 1714. Hans landshövdingefullmakt är dat. d. 21 mars 1710. Efter mottagen underrättelse om utnämningen skrev rådet d. 9 juni, att det, okunnigt om kon:s förordnande för Reenstierna, redan i febr. besatt posten med krigsrådet Ludvig Fahlström. Nu hade denne emellertid avträtt Kopparbergs län till Reenstierna och i stället förordnats som landshövding i Vesterås efter Cronhielm. H. H. 5, s. 51—53. Denna rådets skrivelse var dock säkerligen ännu icke framkommen när Feif d. 27 juni skrev ovanstående brev. Fahlström fick d. 22 sept 1710 kon:s fullmakt på sin nya tjänst (se ovan brev 2, sid. 97) som han innehade till 1714, då han blev ombudsråd och friherre. Han var född 1655 och dog 1721, sedan han kort förut utnämnts till president i Wismarska tribunalet.

⁹ Thomas Funck utnämndes d. 1 febr. 1710 till öfverste för Södermanlands regte och Christian Albrecht Grothusen samma dag till öfverste för Nylands och Tavastehus kavalleriregte. Funck, som var född 1672, tillträdde aldrig sitt regemente; 1711 blev han svensk envoyé i Konstantinopel och dog redan 1713 i Turkiet. Grothusen, Karl XII:s bekanta gunstling, föddes 1680, blev öfverste och löjtnant vid drabanterna 1710 och stupade som generalmajor d. 4 nov. 1715 i träffningen vid Stresow på Rügen.

¹⁰ Carl Gustaf Dücker, född 1663, död 1732, öfverste 1703, generalmajor 1710, generallöjtnant 1711, friherre s. å., general och kommandant i Stralsund 1713, riksråd 1718, greve och fältmarskalk 1719, president i krigskollegium.

¹¹ Överstelöjtnant Jakob Grundel hade 1701 dömts tjänsten förlustig för visad »dispect» mot sin regementschef, Magnus Stenbock. Återinträdde i tjänst vid danska krigsutbrottet 1709 och förordnades av rådet till öfverste för Södermanlands regte, som han dock på kon:s order fick avstå till Funck. Rådets rekommendationsskrivelser för Grundel äro dat. d. 11 juni 1710 och 23 okt. 1711. H. H. 5, s. 63—65 och 7, s. 35—38. Även Stenbock rekommenderade honom hos konungen. Grundel fick sedermera rådets uppdrag att återuppsätta gardet, men måste snart överlämna regementet till M. Törnflycht, varpå rådet i stället åt honom överlät försvaret av skärgården. Denna sista beställning konfirmerades äntligen d. 20 maj 1713 av konungen, vilken eljest, troligen till följd av ovannämnda förseelse, synes varit obönen att bruka honom i sin tjänst. — Grundel var född 1657, blev landshövding 1719, friherre 1720 och fick 1733 avsked med generallöjtnants titel. Död 1737.

¹² Den 14 mars 1710 skriver rådet, att det till sekreterare vid inrikes statsverket förordnat överpostdirektören Johan Schmedeman, som är den äldste sekreteraren i kansliet. Postdirektörssysslan har han fått behålla. Men den 26 juni under rättar konungen rådet om, att Schmedeman samma dag blivit kansliråd, och d. 27:de utskrevs Bunges fullmakt som överpostdirektör. H. H. 5, s. 18—20 och 83 samt Riksregistr. 1710 (kon:s). — Henrik Bunge, född 1672, var sedan 1698 kanslist, när han den 26:te febr. 1710 blev registrator och den 26:te juni s. å. kungl. sekreterare och överpostdirektör. Adlad 1710, blev han 1731 friherre, och slutade 1737 sitt liv som titulär statssekreterare.

¹³ Feif blev d. 14 jan. 1707 sekreterare i finsk-livländska expeditionen och d. 20 febr. 1708 krigsråd; nu var han sedan den 8 sept. 1709 statssekreterare och kansliråd. Sonden: Kungl. Kansliets embets- och tjänstemän 1620—1713.

¹⁴ Karl Fredrik af Holstein-Gottorp, född 1700, Karl XII:s systerson, som uppfostrades i Sverige och för vilken Horn var guvernör. Han dog 1739. — Valentin von Daldorff var född i Holstein 1665 och hade varit generaladjutant hos hertigens far. Han gick i svensk tjänst 1702, blev öfverste 1705, generallöjtnant 1710 och general av kavalleriet 1713 samt stupade vid Stresow 1715.

¹⁵ Bernhard Cederholm, född 1678, död 1750, registrator 1710, expeditionssekreterare 1714, adlad s. å., lagman, revisionssekreterare 1733, justiti kansler 1739, president i Göta hofrätt 1741. Hans resa blev länge fördröjd. Den 25 april 1712 talar rådet om att avfärda registrator Cederholm till konungen, men ännu d. 6 aug. s. å. är han kvar, men skall nu sändas med depescher till Bender, dit han för en tid sedan av konungen kallats att tillträda sin befattning i fältkansliet. Rådet till kon. d. 25 april och 6 aug. 1712. H. H. 9, s. 255 f. och 10, s. 88 f. Cederholm ankom till Bender d. 8 okt. 1712, efter en nära två månaders lång resa, medförande brevet av d. 6 aug. J. H. von Kockens dagbok. Quennerstedt: Karol. krig. dagb. IV s. 174.

Brev Nr 2.

¹ Efter den 1709 avlidne Nils Gyldenstolpe befordrades Horn d. 21 mars 1710 till kanslipresident, och d. 11 juni s. å. tackade han konungen för utnämningen. Brevet framkom, enligt påskrift, d. 19 sept. eller samma dag som notarien Johan Silfvercrantz, enligt von Kocken, ankom från Wien med brev från åtskilliga orter. Han var utsänd att studera möjligheten av svensk handel på asiatiska hamnar. Horn till kon. d. 11 juni 1710. R. A. Quennerstedt, a. a. IV s. 39. — Silfvercrantz blev 1711 kommissarie i kommerskollegium, men dog redan 1712 i Syrien.

² Den undan ryssarna flyktade Pernau-professorn Samuel Ausén utnämndes av rådet d. 12 maj 1710 till rikshistoriegraf, men konungen nekade konfirmation därpå.

I stället blev sekreteraren Bengt Högvall d. 21 okt. 1711 förordnad därtill, men under hans frånvaro i Bender synes A. dock förvaltat tjänsten. Den 10 okt 1712 blev Ausén e. o. assessor i Göta hovrätt, 1732 hovrättsråd och dog 1734. Högvall, som 1710 blivit adlad, dog 1714 i Turkiet som titulärt kansliråd. Senatens protokoll 1710, Inrikesärenden, Riksregistr. 1711 kon:s och senatens. R. A.

»Den stackars Rönnow» är troligen Magnus Rönnow, född omkr. 1665, 1716 adlad Dublar-Rönnow, en son till den bekanta kyoherden i Åhus Casten Rönnow. Han gjorde sig känd som latinsk poet men förde ett oroligt liv, mestadels utomlands. 1714 blev han dock protokollsekreterare och 1719 assessor i antikvitetskollegium men fick avsked s. å. Död 1735 i England.

³ Rådet hade d. 5 nov. 1710 hos konungen rekommenderat biskopen i Viborg, David Lund (född 1657, död 1729) och superintendenten på Ösel, Herman Witte (född 1666, död som biskop i Åbo 1728), vilka genom fiendens infall blivit tjänstlösa, till någon av de lediga biskopsstolarna i Vesterås, Wexiö, Göteborg och Kalmar, eller till superintendturen på Gottland. Emellertid hade det interimsvis förordnat prosten Nicolaus Braun (född 1658, död 1729) att som vice biskop förestå Kalmar stift. Konungen utnämnde Witte 1710 till hovpredikant hos änkedrottningen och Braun d. 21 april 1711 till biskop i Kalmar samt Lund samma dag till biskop i Wexiö. H. H. 15, s. 291 f. och Riksregistr. 1711. Någon ny biskop i Viborg tillsattes icke, utan stiftet indrogs.

⁴ Johan Brauner, född 1668, yngre bror till biskopen i Kalmar, hade d. 20 mars 1710 fått kon:s fullmakt som protokollsekreterare i Justitierevisionen. Riksregistr. 1710. Men redan d. 24 jan. s. å. hade Horn i rådet föreslagit, att Brauner skulle vikariera i biblioteket och som censor librorum, vilket också av rådet bifölls. Det är troligen dessa senare tjänster som konungen ej ville låta honom behålla; dock blev han d. 19 febr. 1712 både censor librorum och hovbibliotekarie, men måste då avstå från protokollsekreteraretjänsten. Riksregistr. 1712 (kon:s). Se ock ovan brev 6 sid. 105. — Utnämnd till kansliråd 1714, adlades Brauner 1715, blev 1727 landshövding och 1731 friherre. Han dog 1743.

⁵ Generalmajor Anders Lagercrona (född omkr. 1660, död 1739) hade skaffat sig många ovänner genom sin grälsjuka och sin lust att förtala alla. För det genom hans försumlighet misslyckade tåget till Starodub 1708 hade konungen ej straffat honom, men hans ställning var undergrävd, och dispyten med Grothusen rågade måttet. Samtiden ansåg också att anledningen till onåden var en annan än den synliga. »Men det måste väl vara något gammalt, som mot honom legat förborgat och på detta sättet kom att utbrista.» Bengt Högvall till Arvid Horn d. 15 dec. 1710. Hornska saml. R. A. Och den 14 juli 1711 skriver pastor Agrell i sin dagbok: »men synes som ock något annat befordrat hans fall, emedan konungen, då Lagercrona beropat sig på sin länge och trogne tjänst, svaradt: har ni länge tient oss, så ha wij och mycket pardonerat eder.» Quennerstedt, a. a. V, s. 268.

Om anledningen till denna tvist saknas tillförlitliga uppgifter. Endast La Motray uppgiver att Lagercrona sökt svärta paschan i Bender och tartarkhan hos konungen, vilken givit Grothusen order att undersöka saken. Då denne bevisat de anklagades oskuld, hade L. i stället angripit honom med allehanda beskyllningar. Karls egen uppfattning framgår av hans brev till system Ulrika Eleonora d. 19 dec. 1710. E. Carlsson: Kon. Karl XII:s egenhändiga brev s. 106 f. »Här är elliest och een ändringh skiet medh Lagercrona, som iagh giärna sökt undvika, men blifvit tvungen till giönom hans stadigt underliga förhållande mot alla menniskior, så at han lefvat alltiämt i tvist, snart medh dhen ena och snart medh dhen andra i onödigt vis, så försedt sigh, at iagh äffta hulptit honom utur saker, som kunnat förorsaka hans förderfv; ty iagh har tänkt han skulle ändra sigh. Ty i vissa mål är han mycket arbetsam och drivvande; men han utför änteligh medh sådan ordh mot en Officerar utan all ordsak uti allas närvaru, så at man var tvungen at skillia honom från all tjenst och character, på dhet dhen andra skulle få sin tillbörliga Satisfaction, Och all vidlyftigh och skamligh Process blefv undvikt, som han elliest så många här i Armen har utfördt med föga heder.» Den 24 september ägde tvisten rum, och ett par dagar därefter togs ordonancen bort från Lagercrona och order utgavs att inga rapporter mera skulle ingivas till honom. v. Kockens dagbok s. 40.

⁶ Clas Ekeblad, född 1669, död 1737, öверste 1703, generalmajor 1710 och kommandant i Stralsund 1711, friherre s. å., landshövding 1714, riksråd och greve 1719.

⁷ Gustaf Ribbing, född 1673, död 1711 i Bender, kapten 1701, öверste 1710.

⁸ Hans Henrik von Liewen, född 1664, död 1733, överste 1703, generalmajor 1710, generallöjtnant 1714, direktör vid amiralitetet s. å., riksråd och greve 1719.

⁹ Rådet hade förordnat överste Adam Carl De la Gardie till landshövding i Kalmar. Rådet till kon. d. 15 juni 1710. H. H. 5, s. 77 f. Konungens fullmakt för honom är daterad d. 17 sept. s. å. Riksregistr. för 1710. R. A. — De la Gardie, som var född 1665, blev 1716 generalmajor och 1719 generallöjtnant. Han dog 1721.

¹⁰ Majoren vid Skaraborgs regite, Sven Lagerberg, hade följt konungen till Bender och brukades mycket av honom, särskilt i beskickningar till tartarkhan. Den 27 nov. 1710 avancerade han till överstelöjtnant vid sitt regemente. Rådet hade dock dessförinnan uppdragit beställningen åt major Carl Mauritz von Gertten, vilken nu får sköta tjänsten tills Lagerberg hemkommer. v. Gertten blev 1712 transporterad till ett tremänningsregemente som överstelöjtnant. Se kon. till rådet 11 nov. 1710, bilagan, och rådet till kon. 17 juni 1711 och 4 juni 1712. H. H. 15, s. 295—97, 7, s. 181, och 9, s. 355—57, samt Riksregistr. 1712, (senatens exped.). — C. M. von Gertten föddes 1672 och dog 1721. — Lagerberg blev 1717 generalmajor och tre år senare president i statskontoret samt slutade sitt liv som riksråd och greve 1746. Han var född 1672.

¹¹ Fabian Wrede, född 1641, död 1712, kungl. råd 1685, president i kammar- och kommerskollegium samt statskontoret 1687, greve s. å.

¹² Georg Wallrawe, född 1641, adlad 1689, statskommissarie, kammarråd 1710 och krigsråd 1712. Död 1714.

¹³ Thomas Teuterström, adlad Adlercreutz, född 1643, död i pesten 1710, kamrerare, adlad 1700, kungl. räntmästare 1702.

¹⁴ Peter von Danckwardt, född 1662, död 1732, landskamrerare, krigskommissarie 1708, krigsråd vid armén i Skåne 1710 (senatens fullmakt), statskommissarie s. å., kammarråd 1712, landshövding, friherre. — Den 30 aug. 1710 blev Wallrawe kammarråd och kamreraren Danckwardt statskommissarie i hans ställe. Riksregistr. för 1710 (kon:s).

¹⁵ Anders Wolimhaus, adlad Leyonstedt, född 1649, död 1725, minister i Berlin, kansliråd 1710, högste ombudsman 1714, greve 1719, riksråd och president s. å. Rådet hade uppdragit åt honom att interimsvis sköta hovkanslerstjänsten i stället för G. Cronhielm, som förordnats till president i Wismarska tribunalen. Rådet till kon. d. 10 sept. 1710. H. H. 5, s. 104—6. Se ock ovan brev i not 6. Müllern blev hovkansler d. 27 nov. 1710, men Leyonstedt befordrades först 1714 till högsta ombudsman.

¹⁶ Karl XII hade redan 1709 låtit börja en omarbetning av exercisreglementena. Den 29 mars 1710 skriver han till defensionskommissionen om delar därav som förut hemsänts och andra som nu skickas i och för avskrivning och utdelning till regementena. Riksregistr. 1710. R. A. Ännu den 19 juni 1711 anspelar Feif på sitt arbete med de ännu ej avslutade exercitierna i brev till Magnus Stenbock, i Eriksbergs arkiv.

¹⁷ Feif ägde tillsammans med sin hustru, Anna Christina Barckhusen, Dylta svavelbruk i Nerike, vilket hon under mannens frånvaro ensam skötte. Hon var född 1674 och dog 1724 efter ett 33-årigt äktenskap.

¹⁸ Peter I av Ryssland, född 1672, övertog regeringen 1689, död 1725. Krigsförklaringen utfärdades den 21 november 1710.

Brev Nr 3.

¹ Generallöjtnant, baron Johan August Meyerfeldt, som d. 19 dec. 1710 ankommit till Bender med skrivelser från rådet, avsås d. 18 jan. 1711 över Konstantinopel och Italien till Pommern, att där samla folk till ett inbrott i Polen. von Kockens dagbok s. 48 och 50. Meyerfeldt utnämndes 1713 till kungl. råd och generalguvernör i Pommern, blev 1714 greve och 1719 kansliråd. Han var född 1664 och dog 1749.

² Till år 1700 hade tideräkningen i Sverige varit den gamla julianska. Som dess felaktigheter emellertid börjat bliva alltför besvärande, hade man mot slutet av 1600-talet föreslagit införandet av den gregorianska stilen, vilken var gällande i ett flertal europeiska länder. Då ingen enighet kunde uppnås om sättet för reformens

genomförande, stannade man endast vid borttagandet av skottdagen för år 1700, för att åtminstone ej öka skillnaden mellan de bägge stilarna. Ursprungligen var meningen, att under en följd av skottår fortfara därmed, men inga vidare åtgärder företogs, och under tolv år hade Sverige således en egen tideräkning, en dag före den gamla och tio dagar efter den nya. Karl XII, som insåg olägenheten därav och som var missnöjd med den gregorianska kalenderns astronomiska felaktigheter, befallde genom skrivelse till kanslikollegium, daterad Bender d. 23 jan. 1711, återgång till gamla stilen. Detta verkställdes skottåret 1712 genom läggande av en trettonde dag till februari månad. E. Hildebrand: Den svenska tideräkningen 1700—1712 och Riksregistr. 1711.

³ Josef Potocki, vojvod av Kiev, som kommenderade några polska trupper i Karl XII:s tjänst. Han föddes 1675 och dog 1751 samt var polsk kronfältherre åren 1735—1748. Konungen skriver d. 16 dec. 1710 samt d. 31 jan. och 8 maj 1711 till kommissarien Huswedel i Hamburg om hans förnöjande av hovstatmedlen. Inrikes registratur 1710 och 1711.

⁴ Philip Orlik, född 1672, död 1742, sekreterare hos Mazeppa och efter dennes död 1709 av kosackerna i Bender vald till hetman samt av Karl XII insatt i sitt ämbete. Han blev aldrig erkänd i Ukraina, utan tillbragte sitt återstående liv i landsflykt, åren 1715—1720 i Sverige.

⁵ Stanislaus Ciolek, greve Poniatowski, född 1676 (1677?), död 1762, litauisk överste, övergick till svenskarna 1702, polsk general och konung Stanislai sändebud hos Karl XII, svensk underhandlare i Konstantinopel, generalguvernör i Zweibrücken 1718, avsked ur svensk tjänst 1719.

⁶ Dewlet Geray, khan av Krim 1699—1702, 1707—1713, avsatt och landsförvist 1713, tredje gången khan 1716, död s. å. Överstelöjtnant Sven Lagerberg sändes den 15 dec. 1710 till honom att avsluta ett förbund mot Ryssland. Han bidrog mycket till turkarnas krigsförklaring mot tsaren.

⁷ Stanislaus Andreas Vojnarovski, kosacköverste, följde Karl XII till Bender, föll i ryssarnas händer 1716. Död omkring 1743 i Sibirien. Av honom hade konungen, till inköp av presenter åt tartarkhan samt andra förnödenheter, lånat 14 800 speciedukater och 14 000 riksdaler courant mot växel på Huswedel, varom såväl denne som statskontoret underrättas. Kon. till Huswedel d. 3 jan. och till statskontoret d. 11 jan. 1711. Riksregistr. 1711. Som den rike Mazeppas arvtagare hade Vojnarovski även övertagit dennes fordringar hos Karl XII, och det var troligen till betalning av dessa som både statskontoret och N. Tessin d. 19 mars 1710 fingo order att sända medel till Huswedel att därmed förnöja Vojnarovskis två växlar. Riksregistr. 1710 (kon:s).

⁸ Barthold Huswedel, född 164(5?) levde ännu 1724, svensk kommissarie i Hamburg 1681, avsked 1719.

⁹ Redan den 2 april 1710 hade Tessin beordrats att sända hovstatmedlen i fält till Huswedel, och den 20 sept. s. å. befalldes statskontoret att utan dröjsmål utassignera konungens handpengar samt hovstats- och drabantemedlen. Riksregistr. 1710 (kon:s). — Drabantkorporalen Johan Ehrensköld brukades mycket av konungen vid penningenegociationer. I slutet av 1709 reste han i detta ärende till Konstantinopel, i maj 1710 till Belgrad, och i febr. 1711, när Feif skrev sitt brev, var han troligen i Wien, där han ännu var kvar den ¹⁶/₂₆ mars, men kom den 17 april åter till Bender. Agrells dagbok s. 51 och 104, Stiernhöök till kon. d. ¹⁶/₂₆ mars 1711, (Cæsarea, R. A.), och v. Kockens dagbok s. 61. Men redan den 26 april får han instruktion att på egen kredit söka upphandla 600 000 riksdaler courant till olika behov. Riksregistr. för 1711 (kon:s). Svenska staten hade svårt att få kredit, enär statskontoret endast mycket långsamt inlöste sina växlar. — Ehrensköld, som var född på 1670-talet, blev 1718 ihjälslagen vid ett skeppsbrott på bohusländska kusten.

¹⁰ Svenska ministern i Wien, Henning von Strahlenheim, hade i mars 1707 råkat i tvist med den kejserlige kammarherren greve Max Adam von Zobor. Denne hade nämligen vid en fest smådat konung Karl, varpå Strahlenheim svarat med ett par örfilar. Konungen befallde Strahlenheim lämna Wien och krävde hos kejsaren Zobors utlämnande, vartill denne slutligen måste bekväma sig. Efter någon tid frigavs Zobor och sökte sedan på allt sätt hämnd på Strahlenheim. Denne, som i Breslau ordnat de schlesiska protestanternas angelägenheter, önskade ej återvända till Wien och sökte därför guvernörsplatsen i Zweibrücken, vilken han i mars 1710

erhöll. Konungen befallde honom dock samtidigt att personligen taga avsked av kejsaren. Under vistelsen i Wien mottog han Zobors fordran på upprättelse, men som han ansåg en duell i ett mellan monarkerna redan bilagt mål olämplig, lämnade han efter avskedsaudiensen i största hast staden. Från konungen fick han i anledning därav mottaga ett den 9 jan. 1711 daterat strängt brev där det heter, att han vanhedrat sin ställning och att hans hast kunde tydas som rädsla för Zobor. Registratur för 1711. Strahlenheim förklarade sig också sedermera villig att lämna greven upprättelse, men någon duell blev aldrig av. I sina brev till v. Müllern klagat han mycket över generallöjtnant Meyerfeldts svarta förtal. Müllernska saml. R. A. Se ock Müllern till A. Horn d. 29 jan. 1711 om Meyerfeldts brev till Stiernhöök i denna sak. Hornska saml. R. A. Strahlenheim, som 1714 blivit generalguvernör i Zweibrücken, avsattes 1718 och avled 1731. Han var född 1663.

²¹ Feif syftar troligen på konungens brev till rådet av den 7 jan. 1711, där han yttrar sitt missnöje över det föreslagna överlåtandet av trupper åt de allierade, samt den ännu skarpare skrivelsen av den 3 febr. om rikets nöd, fredsunderhandlingar, m. m. Bägge äro tryckta i Historiska handlingar del 7 s. 25 och 39—43.

²² Defensionskommissionens ledamöter hade sins emellan fördelat uppsikten över regementenas utrustande. På Horns lott kommo sju: Norra och södra skånska kavalleriregementerna, Östgöta kavalleri, Nylands kavalleri, Lewenhaupts 3, 4 och 5 männingar till häst, Östgöta infanteri och ett regte ståndsdragoner under överste Sparre. Inrikes registratur d. 28 nov. 1710 (kons:).

²³ Den 21 mars 1710 hade konungen förbjudit rådet att besätta civiltjänster annat än interimsvi, men samtidigt borde det inlämna förslag på lämpliga personer till konungen, som ensam ägde att utgiva fullmakter. Av militära tjänster fick det tills vidare tillsätta kompaniofficerare. Den 23 maj 1711 förnyas denna order, då konungen av inkomna förteckningar på befordringar sett att rådet ej åtljytt det förra brevet. Rådet svarar den 2 okt. att det, sedan kons: missnöje blivit detsamma bekant, ej vidare utfärdat några fullmakter på civil- och prästtjänster. H. H. 5, s. 21—3, 7, s. 121—2 och 9, s. 3. Se ock ovan brev 5 s. 104.

Rådet hade den 24 okt. 1710 utnämnt slottsfogden Johan Berger till underståthållare och en Joachim Liunggréen till notarie i slottskansliet. Konungen konfirmerade bägge fullmakterna d. 6 juni 1711. Registratur för 1710 (senatens) samt för 1711 (konungens). R. A.

²⁴ Se Feifs brev till Tessin d. 31 okt. 1711, att konungen önskar att hovjunkarna måtte resa till Bender så fort lägenhet gives. Brinckmanska arkivet del I s. 142. Hovjunkare Gustaf von Klysendorf stupade i kalabaliken i Bender 1713.

²⁵ Den 27 jan. 1711, enligt von Kockens dagbok, Quennerstedt, a. a. IV, s. 52. Passet var endast utfärdat för Anders Lagercrona, utan titel.

²⁶ Johan Berch (Bergh), född 1646, assessor 1693, blev 1712 adlad Skutenhjälm och dog som revisionssekreterare 1731. Sonen Anders Skutenhjälm, född 1688, kanslist 1715, kommissionssekreterare 1719, minister vid danska hovet 1734, kansliråd 1739, fick slutligen statssekreterares karaktär och dog 1753, den siste av sin ätt. — Gabriel Johan Borgman, adlad Hielmborg, var regeringsråd i Zweibrücken och 1709 svensk gesant i Frankfurt. 1718 blev han kansler i Zweibrücken och dog 1731. Var född 1656.

Brev Nr 4.

² Detta odaterade brev är av innehållet att döma skrivet antingen i slutet av febr. eller början av mars 1711, troligen det senare. Möjligen skrevs det d. 13 mars samtidigt med ett till Stenbock, med vilket det har stora likheter såväl till innehåll som stilisering. Konungens brev om kontribution på husen (se nedan not 12) är ock daterat d. 13 mars. Jämför B. Högvall till Horn d. 14 mars 1711. Hornska saml. R. A. — Brevet är tryckt i »Arvid Bernhard Horn, hans lefnad», tecknad av G. Horn, 1852, s. 138—40.

² Enligt Anreps ättartavlor, W. E. Svedelius minne av A. Horn (Svenska akademien handl. 1879) och sonsonen Gustaf Horns levnadsteckning över honom, skulle Horns bröllop med Margareta Gyllenstierna av Fogelvik, fältmarskalk Nils Gyllenstiernas dotter, ägt rum 1711. Däremot strider ett brev från hertig Karl Fredrik av Holstein till Horn, daterat den 15 nov. 1710, däri det bl. a. heter:

»alltså önskar jag af allt hjerta min käraste Herr Gouverneur med sin älskeliga kära Fröken Gyllenstierna all — — välgång och lycksalighet uti denna nu inträdande alliance,» och i sin skrivelse av den 20 dec. 1710 hälsar han till Horns älskeliga grevinna. Bägge breven, jämte änkedrottning Hedvig Eleonoras gratulation av d. 13 jan. 1711 till Horns giftermåls fullbordan vid slutet av det gamla året, äro tryckta av G. Horn, a. a. s. 203 och 214—15. Även den stamtavla över släkten, som 1764 ingavs till Riddarhuset av Horns son Adam, samt fru Brenners bröllopsdikt till Horn ha årtalet 1710. Margareta Gyllenstierna dog 1740.

³ Konungen.

⁴ Nils Gyllenstierna av Fogelvik, född 1648, död 1720, guvernör över Bremen och Verden 1698, kungl. råd 1705, greve 1706, fältmarskalk 1709, president i krigskollegium 1710.

⁵ Agrell beskriver dessa »tugh», (»tolier», v. Kocken), såsom vita hästsvansar vilka »bundne på een stång med een förgylt knapp som estandarschaft, liksom wijsa gradus nobilitatis; som förde een adelsman 1, een baron 2, een grefwe 3, och sielfwa Sultan 4; men så snart någon sättes ifrån tjensten är ock adelskapet ute». Den 9 febr. 1711 berättar han att de rests framför lilla divanen till ett tecken »att uppbrått och marsch snart skall gå för sig, hwilket här wijs alla krigståg brukeligt är. Och plägar fuller detta tecknet blifwa ståendes 40 dagar, och strax därpå tåget skie.» — — Tillijka förde ock Wizirens kockar 9 stycken fähr ut och slaktade dem offentl. såsom ett offer till befrämjande av den nu företagne expeditionen. Kiöttet kom dem till godo, som först kunde ha sig fram. Sådant offer skier af hwar och een af de förmästa, som skola gå med i fält, doch privatim hemma i husena. Quennerstedt, a. a. del V, s. 231 och 207. Storvizir var Mehemed Pascha Baltadji. Han hade varit baltadji = yxbärare i sultanens palats och sedan guvernör i Syrien. Storvizir 1710, avstättes han följande år och dog troligen 1712.

⁶ Islan Geray.

⁷ Muhamed Geray, »unge sultan» kallad, en av tartarkhanen Dewlet Gerays yngre söner. Tillsammans med Potockis polacker och en kosackhär under Orlik opererade han sedan början af februari vid polska gränsen, medan fadern från Krim bröt in i södra Ryssland. Se kon. till rådet d. 11 febr. 1711, H. H. 7, s. 46, B. Högvall till A. Horn d. 14 febr. och 14 mars 1711, Hornska saml. R. A. samt Feif till Stenbock d. 13 mars 1711, Eriksbergs arkiv. Om de tre tartarhärarnas fälttåg mot Ryssland och det klena resultatet därav, se Sven Lagerbergs dagbok, utg. 1896 av M. Lagerberg.

⁸ Bernt Otto Stackelberg, född 1662, död 1734, fången vid Poltava, slutligen fältmarskalk och friherre. I brev till konungen och v. Müllern, daterade Moscou d. 19 juni 1710, som ankommo till Bender d. 28 jan. 1711, anhåller han om att bli utväxlad. Müllernska saml. R. A. Den 4 nov. befaller kon. rådet att utbyta Piper eller Rehnsköld mot Dolgurucki men misslyckas detta, skola H. R. Horn, Schlippenbach och Stackelberg i stället föreslås till utväxling. H. H. 9, s. 63 f. Stackelberg kom dock hem först efter fredsslutet.

⁹ Johan Feif, född 1682, (1685?) adlad 1705, kapten vid gardet 1711. Han blev sårad och fången vid Poltava samt förd till Tobolsk. Hemkom först 1718 och dog ogift 1738.

¹⁰ Till rådet d. 9 mars 1711, däri konungen bl. a. förhåller detsamma dess eftergivenhet mot ryssarna i fråga om fångutväxlingen. H. H. 7, s. 69—72. Se vidare nästa not.

¹¹ Rådet berättar d. 27 okt. 1710, att ryssarna vid Viborgs kapitulation som villkor för garnisonens lössläppande bland annat begärt, att de av stadens innevänare, som för belägringens skull flytt därifrån, måtte tillåtas återvända. Detta hade rådet bifallit. I sina brev av den 3 febr. och 9 mars 1711 förbjuder konungen rådet att tillstädja detta, utan bör det i stället förmana de kvarvarande borgarna att begiva sig därifrån och skall rådet sörja för deras underhåll. H. H. 5, s. 112 f. samt 7, s. 42 och 69—72.

¹² Enligt 1699 års kontributionsplakat var avgiften för husägare i städerna 25 % av hyran, den som hade flera hus slapp skatten för ett. 1710 fördubblades kontributionen, men skulle blott gälla detta år. Den 13 mars 1711 skrev konungen till rådet (det här omnämnda brevet), att han helst såge städernas hus befriade från kontribution, och d. 27 okt. s. å. förbjöd han den alldeles. Som detta brev kom fram först d. 13 april 1712 var det då försent att ändra 1712 års kontribution, som

detta år utgick enkel. Dessförinnan hade emellertid rådet d. 15 jan. skrivit, att kontributionen på husen ändrats till likhet med konungens kontributionsplakat av 1700 och 1701. Genom den nya skatteförordningen av d. 4 juni 1712 nedsattes slutligen kontributionen på hus av ända till 400 000 dal. s. mts värde med $\frac{3}{4}$. Se G. E. Axelsson: Bidrag till kännedom om Sveriges tillstånd på Carl XII:s tid, s. 119 f, 124, 128—30, och H. H. 7, s. 73 f. samt 9, s. 46 och 142.

¹³ Magnus Stenbock, född på 1660-talet, död 1717, general och generalguvernör i Skåne 1706, kungl. råd 1711, fältmarskalk 1712. — Feif syftar troligen på Stenbocks brev till konungen av d. 8 okt. 1710, som ankom till Bender d. 19 dec.; vari det heter: »Som Camereraren Dankwart är mig till mönstring öfver armén adjungveratt, och är een redelig Eders Majestetz tienare så ber jag på dätt underdånigaste att Eders Kongl. Majestet ville vara honom så nådig att han får blifwa mig till hielp wedh armén som krigsråd, hwilkett så myckett nödigare som armén nys oprättat, honom alla förordningar och Contracter i provintierna bekant, så kan han mig så mycket bättre vara behielpelig Regementernas Conservation att bevakas som dess uthan han een redelig desinteresserader och capable man». Skrivelser till kon. R. A. Härfå svarar Feif d. 13 mars 1711: »Hans mayt: undrar mycket på hwad sät Dankwart är blefwen Krigsråd, iag har måst fråga efter i Cancelliet, om något föresende är begångit, när dess fullmactt skrefs på Stats Commissarieten, medan det war hans mt: aldeles intet bekant, at det för honom wore resolverat at blifwa Krigsråd, den tiensten har Hans mt: express intet welat besätta, för än hans mt: skulle komma närmare och få betänka sig på någon som hans mt: sielf kände och kunde wara nögd med, medan han dagel: har til at giöra med honom. Dankwart är en mycket redelig man, och skicklig til konungens tienst, därföré har iag ochså föreslagit honom til Stats Commissarius, hwarwid han ej heller skal åldras, men så gierna iag wil tienna honom, så är det mig ändå ogjörligt at skaffa honom confirmation på Krigz Råds tiensten. Hans majjt: har expres förbudt Rådet at besätta Civil tienster, och därföré hade hans mt: intet kunnat förmoda at de skulle tillsätta en Krigz Råd utan den som är i Krigz Collegio, om Dankwart håller sig wäl i Stats Contoiret, så lærer hans mt: intet glömma bårt honom.» Eriksbergs arkiv. Stenbock hade själv föreslagit D. till krigsråd, vilket senaten beviljat honom. Stenbock till kon. d. 10 juli 1711. R. A. Någon konfirmation på krigsrådsämvetet fick Dankwart aldrig, däremot blev han d. 13 sept. 1712 kammarråd. Riksregistr. 1712 (kon:s).

Brev Nr 5.

¹ Borgarståndet hade vid 1710 års utskottsmöte klagat över handels släta tillstånd och monopolernas skadliga inverkan. Konungen begärde den 29 jan. 1711 rådets och kollegiernas förklaring över denna sak, och kommerskollegium uppsatte också ett betänkande däröver. Men innan detta hunnit avsändas, ankom konungens brev av den 25 april 1711, däri han förklarade, att kommerskollegium, till handels upphjälpande och nyttiga hantverks inrättande, borde sättas på en annan fot och befrias från sitt samband med kammarkollegium och statskontoret. Kammarrådens deltagande i kommersärenden upphävdes, och de tre ämbetsverkens gemensamma chef, Fabian Wrede, fick endast behålla presidiet i kommerskollegium. Samtidigt uppdrogs åt honom i nådiga ordalag att uppsätta förslag till organisation och personal för det nya kollegiet, vilket förslag av konungen till alla delar följdes. J. A. Almqvist: Kommerskollegium, Meddel. fr. sv. R. A. N. F. 2:4, s. 55—57. H. H. 7, s. 114 f. och 252—57 samt 9, s. 48 f. Kollegiet hade åren 1637—1680 varit självständigt. — Enligt Feif var anledningen till förändringen denna: Kungl. råden hade klagat, att de ej hunne sköta sina många åligganden, helst som åren taga till och hälsan försvagas, varför konungen sökt lisa dem som hade mest att göra. Dessutom ville konungen inrätta »et à part Commerce Collegium som med flit skal sörja för Commerciernes och manufacturers tiltagande och inrättande». Feif till S. Barck d. 8 maj 1711. Eriksbergs arkiv. — Carl Gyllenstierna var rikskammarråd och president i kammarrevisionen samt tillika änkedrottningens överstamarskalk och guvernör över hennes livgeding. Han var född 1649 och dog 1723 som president i Svea hovrätt. — Nils Brattman, adlad Strömberg, greve Stromberg, var född 1646, blev generallöjtnant 1703, kungl. råd och generalguvernör 1705 samt president i kammarkollegium och statskontoret 1711. Han dog 1723.

² Sven Camoen (Camén), född 1667, död 1729, fältsuperintendent 1703, kyrkoherde i Stockholm 1704, pastor primarius 1718, biskop i Västerås 1725. — Gustaf Adolf Humble, född 1674, död 1741, kyrkoherde 1700, hovpredikant 1709, amiralitetssuperintendent, biskop i Växjö 1730. — Konungen hade den 21 april 1711 befallt rådet inkomma med förslag på kyrkoherde i Storkyrkan och preses i konsistorium, varpå rådet d. 16 aug. rekommenderade doktor Esberg. Som denne emellertid blivit superintendent på Gottland, förordnade konungen d. 30 okt. 1711 kyrkoherden i Maria, Samuel Törning, till bägge dessa tjänster. H. H. 7, s. 81 f. och 9, s. 54 f., samt Riksregistr. 1711 (kon:s).

³ Överhovpredikant och preses i hovkonsistorium var sedan 1708 kyrkoherden i Nyköping Chrispin Mattsson Insulander. Han var född 1660 och dog 1713.

⁴ Se ovan brev 3, not 13.

⁵ Carl Gustaf Hård, född 1674, död 1744, generalmajor och kaptenlöjtnant vid drabanterna 1710, friherre s. å., general 1717, landshövding, greve, riksråd 1727. — Ryska fästningen Assof belägrades av turkarna under Ismael Pascha. Hård återkom den 26 aug. enligt von Kocken, Quennerstedt, a. a. IV, s. 92. Antalet av de under denna expedition befriade svenskarna var mycket ringa.

⁶ Generalfälttygmästaren Johan Sjöblad hade dött 1710 och rådet hade därför förordnat kungl. rådet Stromberg att förvalta tjänsten. Rådet till kon. d. 23 jan. 1711. H. H. 7, s. 36 f. Först 1712 blev Johan Reinhold von Fersen generalfälttygmästare.

Vid Poltava hade gardet förintats och dess chef, Karl Magnus Posse, tillfångatagit. Återupprättandet av regementet gick mycket långsamt. Den 3 febr. 1712 förordnade rådet J. Grundel att komplettera detsamma, men efter några månader måste han överlämna befälet åt major M. Törnflycht. Den 27 okt. 1712 fick Gabriel Ribbing konungens fullmakt som överste för gardet. W. Ridderstad: Gula Gardet s. 79 f. och 122 f.

⁷ Friherre Thure Bielke, född 1655, död som landshövding 1717, var överste för Vestgöta stånddragoner och tillika, enligt defensionskommissionens order, överste för Bohusläns dragonbataljon, emedan de två kompanier av stånddragonerna, som kamperade vid Bohusgränsen, skulle med Bohusläns dragonskvadron förenas till ett regemente. Personhist. tidskr., årg. 18 (1916), s. 101.

Brev Nr 6.

¹ von Kocken berättar i sin dagbok för febr. 1712: »D. 9 blefwo Capitän Tabert och Capitän Breant expedierat, den förra til Cronstadt, och den senare til Jassy, med ordre at där förblifwa och emottaga och befordra posten, som hädan efter skall gå öfwer bemte orter, wardandes posten nu ånyo inrättat ifrån Cronstadt til Wien.» Kommissionssekreterare Stiernhöök i Wien skulle var fjortonde dag avsända dit ankomna brev. Den 1 mars 1712 avgick första posten på denna väg till Sverige. Quennerstedt, a. a. IV, s. 130 f. och 44.

² Achmed III, född 1673, död i fängelse 1736, sultan av Turkiet 1703, avsatt 1730. — Portens andra krigsförklaring mot Ryssland är daterad d. 2 dec. 1711. Se och ovan brev 4, not 5.

³ Se ovan not 1. Bengt Högvall klagar i brev till A. Horn över Stiernhööks medellösa tillstånd. Han kan för den skull ej ens resa till Belgrad att hämta brev från konungen. Wien d. ¹⁴/₂₄ jan. 1710. Hornska saml. R. A. Under 1711 höras klagomål från konungen över Stiernhööks långsamhet att befordra posten. Müllern till Stiernhöök, Müllerns koncept. R. A. Och den 7 juli 1712 skriver kanslikollegium till statskontoret, att Stiernhöök oförtövat måste få penningar till postens befordran mellan Bender och Sverige, eljest tvingas han att låta breven ligga tills någon resande kan medtaga dem. Konungen har ju allvarsamt befallt, att S. skulle förses med nödiga medel. Kanslikolli: registr. 1710—12. R. A. — Johan Carl Stiernhöök var född 1670 och blev slutligen svensk resident i Wien, där han dog 1719.

⁴ Carl Gustaf Mörner av Morlanda, född 1658, död 1721, general 1711, guvernör över Göteborgs och Bohus län 1712, kungl. råd och greve 1716, slutligen fältmarskalk och president i Göta hovrätt. — Axel Johan Lewenhaupt, född 1660, död 1717, schoutbynacht redan 1686, men avsked 1691 (se nedan brev 8, not 13), åter

schoutbynacht 1711, v. amiral 1712, tillika assessor i amiralitetskollegium 1716. Bägges fullmakter äro daterade d. 23 febr. 1712. Riksregistr. 1712 (kon:s). — Den 8 okt. 1711 hade rådet rekommenderat schoutbynachten A. J. Lewenhaupt till kommandot öfver Göteborgskadern i den suspenderade Erik Sjöblads ställe, samt tills vidare förordnat honom därtill. H. H. 9, s. 4—11.

⁵ Se ovan brev 2, not 4.

⁶ Elias Salin efterträdde Brauner som protokollsekreterare i justitierevisionen den 19 febr. 1712. Riksregistr. för 1712 (kon:s). Han var född 1664, blev expeditionsskreterare 1714, lagman 1716 och dog 1718.

⁷ Christina Törnflycht, född 1673, död 1752, gift 1690 med kungl. rådet Karl Piper.

⁸ Carl Fredrik Piper, född 1700, död 1770, kammarherre, hovkansler, president.

⁹ Troligen till följd av detta Feifs förslag rekommenderade kanslikollegium Mathias Steuk jämte några andra utur kansliet hos konungen till den lediga aktuarietjänsten. Den 10 juni 1712 framhåller Horn enskilt för Feif Steuks förtjänster, oaktat han såväl genom Feifs brev till honom själv som till grevinnan Piper sett Feifs bevägenhet för S. Arvid Horns koncept. H. 81. Linköpings stiftsbibliotek. Den 16 sept. 1712 utnämnde konungen Steuk till aktuarie. Riksregistr. 1712. R. A. Han var född 1681 och dog 1714 som protokollsekreterare i senaten, sedan han kort förut upphöjts i adligt stånd.

¹⁰ Senatens fullmakter för överstelöjtnant Lars Granfelt från Dal att vara öfverste för allmogen i Värmland och för lantjägmästaren Hans Christoffer von Lossau att som major excercera samma allmoge äro daterade d. 30 jan. 1711. Konungens konfirmation följde på dagen ett år därefter. Riksregistr. 1711 (senatens) och 1712 (kon:s). R. A. — Lars Gran 1689 adlad Granfelt från Dal, var född 1651, fick 1699 överstelöjtnants avsked och avled 1722. — Lossau dog 1724.

¹¹ Överstelöjtnanten vid livregementet till häst, baron Lage Meyendorf von Yxkull, som blivit sårad vid Helsingborg, ville nu gärna lämna krigstjänsten, emedan han var gammal och sjuklig av blessurer och fatiguer. Stenbock till kon. d. 20 febr. 1711. R. A. Stenbock hemställde, om han ej kunde bliva landshövding, men konungen förunnade honom i stället d. 23 febr. 1712 »öfverste karaktär och rang lika med andra våra öfverstar.» Riksregistr. 1712. Två år därefter fick Yxkull avsked ur krigstjänsten men levde sedan ända till 1730. Han var född 1662.

¹² Michael Törnflycht, född 1683, död 1738, ryttmästare 1706, major vid Livgardet 1711, öfverste s. å. generalmajor och friherre 1719, landshövding, greve, överståthållare. — Frans Johan Crusebjörn, född 1675, levde ännu den 15 nov. 1733, major 1706, avsked 1708, åter i tjänst 1709, generaladjutant 1714. — Den 30 okt. 1711 rekommenderar rådet major Frans Crusebjörn hos konungen. Han har haft avsked för sjuklighet men återinträtt i tjänst som major vid livregementet till häst och därvid förhållit sig väl. Då nu konungen utnämnt Michael Törnflycht till major därt., har rådet förordnat Crusebjörn att förrätta överstelöjtnants tjänst vid Östgöta kavalleri dock utan någon karaktär. H. H. 9, s. 57—60 och Riksregistr. 1711 (senatens). Han erhöll dock ingen kungl. stadfästelse på någondera tjänsten. Först 1714 befordrades han till generaladjutant. — Törnflycht däremot fick redan den 30 april 1712 en öfverstefullmakt av konungen. Kanske var rådets rekommendationsbref för honom av den 7 febr. 1712 redan framkommet till Bender, när Feif skrev till Horn den 30de, och hans befordran besluten, om än ej utskriven? Riksregistr. 1712 (kon:s), H. H. 9, s. 375—83 och 10, s. 109—13.

¹³ Därom hade konungen d. 8 dec. 1711 skrivit till rådet: »Nu äre Sakerne här på een god foot och torde kriget emoth Muscou nästkommande währ åter fortsättas, men som man wid den Ottomaniske Porten gör stor reflexion på wåre trouper och den diversion som genom dem kan åstadkommas så är till befahrandes at alle gode anslag lære komma at studza om man här skulle förspörja, at wår armée altzintet på denne sijdan Östersjön företaga kunde.» Han påyrkar därför truppers snara översändande sig till mötes. H. H. 9, s. 110 f.

¹⁴ Jakob Spens, född 1656, död 1721, general 1704, kungl. råd och president i bergskollegium 1710, greve 1712. — Reinhold Johan von Fersen, född 1646, död 1716, generalöjtnant och guvernör 1709, kungl. råd 1711, greve 1712, generalfälttygmästare s. å., president i Svea hovrätt 1715. — Gustaf Cronhielm, född 1664, död 1737, landshövding, president i Wismarska tribunalet 1710, kungl. råd s. å.,

greve 1712 och president i kommerskollegium 1718. Under Arvid Horns onåd 1719—20 var han en kort tid kanslipresident. Han har inlagt stora förtjänster om redigeringen av 1734 års lag. — Ernst Detlew von Krassow, född omkr. 1660, död 1714, generalmajor 1706, friherre 1707, kommandant i Wismar 1712, generallöjtnants avsked s. å.

¹⁵ Den ovan i brev 3 not 2 omtalade extradag, som år 1712 inskjutits i almanackan för att i Sverige återinföra den 1700 övergivna julianska tideräkningen.

Brev N:r 7.

¹ Abraham Brahe, född 1669, död 1728, överstelöjtnant i Generalstaternas tjänst, svensk generalmajor 1719. — Erik Sparre av Sundby, född 1665, död 1726, generallöjtnant i fransk tjänst 1707, i svensk 1712, ambassadör i Paris 1715, riksråd 1718, greve och fältmarskalk 1719.

² 1711 den 1 juli befallde konungen återupprättandet av tremänningsregementena till häst och fot samt ständsdragonerna. Gevär skulle bestå av kronan. som lovade rusthållarna och rotarna efterskänkande av vissa kronoskatter motsvarande kostnaderna för soldatens lega och utrustning. Kon. till rådet d. 1 juli 1711. H. H. 7, s. 190—93 och Axelsson, a. a. s. 149 f. Uppsättandet av en ryttare och dragon i full mundering kostade i medeltal 200 d. smt., en infanterist 100. I sitt av Feif omnämnda brev av den 19 mars 1712 skriver konungen: »kunnandes manskapet först anskaffas och med gewähr försees, och sedan de öfrige munteringarne för färdigas. Wij see helst at Rusthållarne och Rotarne emot betalning anskaffa sielfwa manskapet, men måste dhe däruti både af Officerare och Landzbetiente understödias, så at dhet må kunna skeep utan stor lega eller för dryga wärffningspenningar.» H. H. 9, s. 231 f. I sitt svar pingsttiden 1712 (odat. koncept till Feif i A. Horns koncept i krigsärendena 1712—16. R. A.) säger Horn, att han i rådet uppläst Feifs förslag om regementenas upprättande, samt frågat Sparre och Brahe om de åtog sig uppdraget. Deras skriftliga svar översänder han nu, och har Sparre förklarat sig villig ifall han finge välja Nerike-Värmlands tremänningsregemente. I följd därav utnämndes Sparre d. 4 dec. 1712 till chef för detta regemente samt blev s. d. generallöjtnant. Abraham Brahe synes däremot ha svarat nekande. Han fick ej heller något annat befäl men deltog som volontär i slaget vid Gadebusch. Regementenas uppsättande gick mycket långsamt, då de därtill samlade medlen ständigt togos till andra ändamål; slutligen sammanslogos de med de ständiga regementena.

³ Ett år 1700 av ståndspersoner i det egentliga Sverige uppsatt dragonregemente, vilket jämte sin chef Anders Wennerstedt blev tillfångataget vid Perevolotjna 1709. Dess återupprättande påbjöds av konungen den 1 juli 1711. Det kallades sedermera Upplands ständdragoner till skillnad från det skånska dragonregementet, som uppsatts av folk huvudsakligen från de södra provinserna och vars återupprättande påbjudits redan 1710. H. H. 7, s. 188 f. och Personh. tidskr., årg. 18 (1916), s. 71 och 86. — Wennerstedt, född 1650, överste 1703, hemkom från fångenskapen 1722 och blev då generallöjtnant. Han dog följande år.

⁴ Gustaf Adam Taube, född 1673, död 1732, som sedan 1711 var generallöjtnant, blev 1712 befälhavare i Pommern, 1716 överståthållare och 1719 riksråd, greve och fältmarskalk. Horn lovar (i ovan anförda brev) tala med Taube om hans regemente; emellertid användes all flit på dess upprättande.

⁵ Angående möjligheten av denna frivilliga penninginsamling uttalade Horn sina starka tvivel, emedan det stora flertalet av adeln och prästerskapet ej kunde betala 1 riksdaler och alltså även deras del måste betunga de få rika som finnas i landet. 60,000 riksdaler kunde omöjligen förslå, då en enda dragon kostade 100. Jämför not 2. Horn till Feif, ovan citerade odat. koncept, R. A.

⁶ Synes syfta på de gåvor i penningar eller natura, som av supplikanter brukade lämnas till kansliets tjänstemän, för att dessa på högre ort skulle rekommendera deras sak.

⁷ Chartasigillatamedlen voro anslagna till kanslikollegii avlöning. Axelsson, a. a. s. 211. Horn svarar i sitt ovannämnda brev, att han talat om chartasigillata- och krigsmanshusmedlen i rådet samt att order om deras indrivande ofördröj-

ligen skola utsändas. I följd därav skall ingen utfå någon assignation, förrän han med kvitto bevisat, att han redan betalt avancementspenningar, »i widrigt fall afdragas honom dhesamma aff dhen först uthfallande lönen. Emedan nu och förmedelst denne Förordningen Cantzlyt intet mehr har till att göra med dhesse medel, så kan dhetsamma nu här efter och så mycket mindre sig dher med befatta, som för Rådhetz Fullmakter ingen kan betala någre charta Sigillata eller Krigzmans huus Peninger; och dhe Confirmationer, som Hans mtt: dheröfver i nåder låter uthsända ey komma till Collegium eller Senaten.»

⁸ Krigsfiskalen Caspar Lampa blev fången vid Poltava men hemkom redan 1710. Den 17 mars 1712 befallde konungen rådet tillse, att Lampa avslutar räkningarna för den uppbörd han haft om händer. Som bilaga medföljer C. G. Hårds memorial av den 15 mars s. å. angående L:s uraktlåthenhet att, trots upprepade påminnelser, redogöra för användandet av anförtrödda drabantmedel. H. H. 9, s. 223. — Lampa, som 1719 adlades till Gyllenbåått, var född 1675, blev vice generalauditor 1711, assessor 1728 och hovrättsråd 1739. Han dog 1755. — Lagercrona synes under det ryska fälttåget en tid ha skött arméns ekonomi. För sina därunder gjorda förskott skulle han, enligt kungl. brev till statskontoret d. 14 jan. 1711, omedelbart få betalt, då han nu lämnat konungens tjänst. Efter hemkomsten börjades mot honom åtskilliga processer för förskringring av hans regementes medel m. m., och han dömdes att återbetala stora summor. Se vidare F. R. Antoni: Anders Lagercrona. Karol. Förbundets årsbok 1913, s. 186—200.

Brev Nr 8.

¹ Rådet hade den 14 aug. 1711 i skrivelse till konungen hemställt, om icke någon sekreterare i kanslikollegium kunde tagas till kommerseråd i det omorganiserade kommerskollegium. Konungen svarar den 28 okt. s. å. att detta är omöjligt, han har redan till den andra kommerserådsposten utnämnt överdirektör Schönborg. H. H. 7, s. 252—57 och 9, s. 48 f.

² För dem av sina undersåtar som länge tjänat utomlands hade Karl XII alltid ett visst misstroende, och de hade vanligen svårt att få statstjänst i hemlandet. Johan Banér, som stigit till kejserlig generalmajor och sedan 1707 var holsteinskt geheimeråd, utgjorde intet undantag från regeln. Horn sökte väl tala hans sak hos Feif och framhöll, att många svenskar ej kunnat få tjänst hemma i sin ungdom men att Banér först tjänat Sverige och så med Karl XI:s fullmakt gått i Generalstaternas tjänst, men förgäves. (Odat. koncept, pingsttiden 1712. Horns koncept i krigsårenderna 1712—1716.) Först 1717 utnämnde konungen Banér till generallöjtnant, blidkad, som det påstås, av den hängivenhet för Sveriges intressen, som han visat i holsteinsk tjänst. Nord. familjebok, nya uppl.: Banér. Banér var född 1659 och dog 1736.

³ Göran Berg, adlad Bergenhielm, sedan 1697 protokollsekreterare i kansliet, där han tjänat sedan ungdomen, var född 1644 och således nu 68 år gammal. Även Horn ansåg en god och säker pension som den bästa hjälpen för honom men kunde ej finna några medel därtill. (Ovan citerade brev). Först 1719 erhöll Bergenhielm kansliråds titel. Han dog 1738.

⁴ Sekreteraren i kansliet Bengt Högwall blev d. 21 okt. 1711 rikshistoriograf i stället för den av rådet utnämnde Ausén. Riksregistr. 1711. (kon:s.). Se ovan brev 2, not 2.

⁵ Axel Sparre, född 1652, död 1728, generalmajor 1705, generallöjtnant 1710, e. o. envoyé hos lantgreven av Hessen 1716, greve 1720, fältmarskalk 1721. Det av Sparre försmådda »stora capitalet» är generalfälttygmästaren Johan Sjöblads änka, Christina Juliana Appelman och tvenne döttrar; den 32-åriga Christina Juliana, enligt Anreps ättartaflor redan 1711 gift med kapten Carl Jegerhjelm, och hennes 1 år yngre syster Maria Catharina, död ogift som hovfröken. — Redan den 5 juli 1712 blev Reinhold Johan von Fersen generalfälttygmästare. Riksregistr. för 1712, (kon:s), se ock ovan brev 5, not 6.

⁶ Till Tessin skriver Feif den 30 febr. 1712: »Gen: har giordt Hans M:ts och Chans portraits tämmeligen stora, som äre makalösa, bägge likna öfvermåttan, som är det förmåsta, ännu är H. M:ts portrait aldrig blifvit så likt giordt, vår herre bevare originalet, det är rät makalöst.» Brinckmanska arkivet I s. 146.

⁷ Drabanten Gabriel Brinck, sedermera adlad Leyonbrinck, hade, sedan han vid de varma baden i Brussa sökt bot för sina blessyrer, hemrest till Sverige och brukades där att som överstelöjtnant excercera allmogen i Dalsland. Rådet hemställde den 29 nov. 1711 om överstes karaktär för honom, men konungen svarade den 13 mars 1712, att en överstelöjtnants rang vore tillräcklig för denna syssla, varför en överstelöjtnantsfullmakt för honom samma dag utfärdades. Agrells dagbok s. 89 och 98, H. H. 9, s. 80—83 och 218 samt Riksregistr. 1712 (kon:s.). Brinck var född 1680 och dog som överste 1724.

⁸ Se ovan brev 3, not 13. Horn svarar därpå i sitt ovannämnda pingstbrev 1712: »Hans mtt har stoorä skickl at rätta oss i dhet som wij oss understådt göra med Characterers bijläggande; Senatens upsåth har lijkwähl ej warit illakt, män icke dhes mindre har iag aldrig tykt dherom; »och i en troligen egenhändig marginalanteckning: »uthan skall bewijsa mig hafva afträdt sådant så wähl som fullmachers uthgifvande». Horns koncept i krigsärendena 1712—16. R. A.

⁹ Om Granfelt se ovan brev 6, not 10. Överstelöjtnant Åke Rålamb fick överstes karaktär d. 3 juli 1711 för sina långliga och trogna tjänsters skull. Han var född 1651, hade deltagit i Karl XI:s danska krig och dog 1718. Riksregistr. 1711 (kon:s.).

¹⁰ Generalsuperintendenten över svenska Pommern, Johan Fredrik Mayer (född 1650, död 1712), var känd som en stark ivrare mot pietismen och hade bl. a. påverkat Karl XII att 1706 utfärda ett strängt edikt mot denna sekt. Professor Nils Grubb, som för sina studier i det av pietisten Francke behärskade Halle blivit miss-tänkt för att dela dennes åsikter, måste, innan han fick tillträda kyrkoherdetjänsten i Umeå, varpå han redan den 6 juni 1711 fått konungens konfirmation, undergå ett förhör av ärkebiskopen och 4 teol. professorer om sin renlighet. Han frikändes och fick genom kungl. brev av d. 18 sept. 1712 tillstånd att tillträda sitt ämbete. Kon. till rådet d. 2 aug. 1711 och 18 sept. 1712. H. H. 7, s. 227 och 10, s. 115 f. samt Riksregistr. 1711 (kon:s.). Grubb avled 1724 i Umeå. Han var född 1681. — Petrus Malmberg, född 1653, död 1710 i Bender, överhovpredikant och fältsuperintendent 1704, biskop i Västerås 1708 men fortsat att följa armén. — Carl Magnus De Lavall, född 1680, död 1749? (1750) major i kon. Stanislai tjänst 1711 och i svensk s. å., överstelöjtnant 1713, överste 1741. Han reste d. 17 okt. 1711 med brev till Sverige. v. Kocken s. 110.

¹¹ Daniel Niclas von Höpken, född 1669, död 1741, referendariesekreterare 1710, statssekreterare 1714, friherre 1719, president i kommerskollegium 1727.

¹² Otto Wrangel av Adinal, friherre, löjtnant vid drabanterna 1700, generalmajor och kaptenlöjtnant vid drabanterna 1707, stupade i slaget vid Holofzin 1708. — Carl Gustaf Wrangel av Adinal, greve, den föregående kusin, född 1667, död 1707 i Altranstadt, löjtnant vid drabanterna 1695, kaptenlöjtnant därstädes 1706.

¹³ Se ovan brev 6, not 4. Lewenhaupt hade i sin ungdom bemött vice amiral Anckarstierna i hans ämbete med »oanständiga dispyter». Troligen därför samt för hans långa vistande i utländsk tjänst hade konungen fått en »widrig tanka» om honom.

¹⁴ Se brev 6, not 12.

¹⁵ Kapten Abel Ehrenspets, som rådet för hans välförhållande i slaget vid Hälsingborg förordnat till major vid Östgöta kavalleri, hade uppväckt konungens missnöje genom att under förevändning av en duell lämna sitt regemente. Konungen nekade därför till att bekräfta hans utnämning. Kon. till rådet d. 25 nov. 1711. H. H. 9, s. 73. När detta brev den 13 april 1712 framkom, avsattes Ehrenspets, och en ryttmästare Ryding föreslogs i hans ställe. Rådet till konungen d. 9 maj 1712. H. H. 9, s. 291—93. Dessförinnan hade dock konungen transporterat överste C. G. Wulfrath och ryttmästare J. Falkenhagen vid pommerska kavalleriet till östgötarna, den förre som överste, den senare som interimsmajor. Kon. till rådet d. 7 mars 1712. H. H. 9, s. 207 f. och Riksregistr. 1712 (kon:s.). Abel Speet, 1702 adlad Ehrenspets, var född på 1670-talet, blev kapten 1703 och major 1710. Hans dödsår är obeakt. — Carl Gustaf Wulfrath, född 1672, död 1741, blev 1710 överste, 1713 generalmajor och 1723 överkommendant i Stralsund. Johan Falkenhagen föddes 1663, började sin krigarbana som drabant, blev överstelöjtnant 1713 och dog 1728 som titulär överste.

¹⁶ Christoffer Polhammar, adlad Polhem, född 1661, död 1751, konstmästare vid Falu gruva 1700, assessor 1714, kommerseråd 1716, adlad s. å. Se konungen

till rådet d. 13 mars 1712 om privilegier för Polhems manufaktur vid Stiernsund och tullfrihet för de effekter som där tillverkas. H. H. 9, s. 221. Till Tessin skrev Feif den 30 febr. 1712: »H. M:t har aldrig förr än nu vettat att han hade en sådan man i sitt rike, och beklagar mycket, at han i så många åhr har måst gå fåfång. Därföre är också Stats Cont: beordrat, at ingalunda låta tryta medel til dess machinens förfärdigande, iag har också på befalning skrivit honom til at upmuntra honom uti des arbete.» Brinckmanska arkivet I, s. 146.

²⁷ Carl Gustaf Marschalk, född på 1660-talet, död 1726, överste 1702, generalmajor 1710, friherre 1711, generallöjtnant 1713, avsked 1720.

Brev N:o 9.

¹ Germund Palm, adlad Cederhielm, född 1635, död 1719, assessor, lagman 1690, landshövding 1712, friherre 1718. — Olof Gyllenborg, född 1676, död 1737, kammarherre 1702, lagman 1712, landshövding 1725. Bägges fullmakter äro daterade d. 30 mars 1712. Riksregistr. 1712 (kon:s). Överste Lorentz Gustaf Stöltzhielm, som var född 1645, hade 1703 tagit avsked »för ålder skull». Genom sitt gifte med Catharina Regina Ehrensten var han sväger till Arvid Horn. Han synes ej mera blivit brukad och dog 1719.

Brev N:r 10.

² Brevet är tryckt i Arvid Horns levnad av G. Horn, s. 138—40.

³ Otto Wilhelm Klinckowström, född 1683, död 1731, kanslist, kommissionssekreterare vid polska hovet 1708, expeditionssekreterare 1715, kansliråd och e. o. envoyé i Berlin 1726. — Peter Feif, född 1675? (1671), död 1736, kapten vid amiralitetet 1700, adlad 1705, schoutbynacht 1712, vice amiral 1730, amiral och amiralitetsråd 1736.

³ Den 6 april om kvällen, enligt v. Kocken. Quennerstedt, a. a. IV s. 139. — Den 24 jan. 1712 skriver rådet till konungen, att kommissionssekreteraren Otto Klinckowström nu avsändes med brev till Bender. Han är kunnig i polska och andra språk, är van vid resor, synes vara en kvick och skicklig person och är förr brukad i sådana förrättningar. H. H. 9, s. 166 f. Om kapten P. Feifs resa till Bender skriver brodern Casten d. 30 febr. 1712 till M. Stenbock: »War så gunstig och drif wed Am: därpå att Bror min utan drögmål blif: hijtsänd, om det icke redan är skedd, så länge dröija wij här, att han änu råkar oss, förr blijr om Am: intet resolverat.» Eriksbergs arkiv.

⁴ Några ord uteglömda vid övergång till ny sida.

⁵ Se ovan brev 7 not 2. Rådets brev till konungen av d. 24 jan. om tremänningsregementernas upprättande hade säkerligen kommit till Bender med Klinckowström. H. H. 9, s. 157—66.

⁶ Samma tankegång återfinnes i konungens brev till rådet av d. 30 april 1712, där han ock uttalar sitt välbehag över rådets åtgärder. H. H. 9, s. 266 f. Horns uppfattning återfinnes i hans ovannämnda odaterade brev till Feif; han skriver: »Huru wijda hans matts mening ännu kan effter kommas nembl. at til Roternes och Rusthållernes lijsa samt knekternes och Rytternes skyndesamare uppsättiande, man skulle göra dhem et Förskått utaff dhe andra Rusthållares och Roters Cronan tillhörige Räntor, lærer m. h. h. broder deels utaff Rådhetts underdånigste berättelse deels aff dhett som jag dher om redan ofvan förmålt kunna aftaga.» och tidigare i samma brev: »Betreffande dhe öfrige Regiementerne så är dhett så wijda kommit med dhen wägen som wij effter hans matts egen nådige anledning till dheras upprättande? tagit, at dhensamma ej står mer at ändras, warandes redan alla Capitulationer dher effter slutne, samt på somblige Ställen wärket så långt avancerat, at wij om dhes Framgång någorlunda kunna göra os försäkrade.»

⁷ Några ord uteglömda.

⁸ Änkedrottning Hedvig Eleonora, född 1636, död 1715, förmäld 1654 med konung Karl X Gustaf.

⁹ Rådet hade i sitt brev av d. 24 jan. 1712 anfört Carl Gyllenstiernas påminnelse om, att räntorna från änkedrottning Hedvig Eleonoras livgeding enligt »Hei-

rats Notulen » ej kunde användas till tremänningarnas upprättande, med mindre de ersattes av andra medel. På detta svarar konungen i det ovan not 6 anförda brevet, där han förbjuder tillgripandet av hans farmors räntor för detta ändamål. H. H. 9, s. 157—66 och 266 f.

¹⁰ Den turkisk-tartariska eskort som skulle ledsaga konungen till Polen, där han hoppades finna Stenbocks armé.

¹¹ Stanislaus Leszczyński, född 1677, död 1766, vojvod av Posen, konung i Polen 1704—1709.

Brev Nr 11.

¹ Gustaf Boneau, född 1683, sedermera adlad Boneausköld, hade tjänstgjort som sekreterare vid Arvid Horns ambassad till Warschau 1704 och var nu hans hovmästare samt därjämte e. o. kanslist och auskultant i Svea hovrätt. Rådet hade den 14 aug. 1711 rekommenderat honom till kommissarie vid kommerskollegium, men först 1713 blev han befördrad och då till aktuarie i kansliet. H. H. 7, s. 252—57. Han blev 1719 expeditionsskreterare och 1727 kansliråd samt slutligen statssekreterare. Död 1754.

² Feif syftar på endera av bröderna Hans eller Carl Didrik Ehrenpreuss, troligen den sistnämnde. Han blev d. 14 april 1712 kopist i kanslikollegium, medan den äldre brodern den 28:e i samma månad av rådet utnämns till överdirektör vid stora sjötullen. H. H. 9, s. 261 f. Deras styvmor, Brita Funck, var i ett tidigare gifte mor till Feifs hustru Anna Christina Barckhusen. — Hans Ehrenpreuss, född 1664, blev 1690 faktor vid Örebro gevärsfaktori och sedan inspektör över sjötullarna. Han dog som överdirektör 1757. — Carl Didrik Ehrenpreuss, född 1692, blev 1718 assessor, 1729 hovrättsråd och 1739 riksråd samt slutligen president och greve. Han dog 1760.

³ Notarien i kommerskollegium Johan Porteus blev kommissarie därstädes den 28 okt. 1711. Riksregistr. 1711 (kon:s). R. A. Han entledigades 1719 till följd av tjänstens indragning och dog 1732. Var född 1652.

⁴ »K. m:ts nådige förordning om contribution, gifwen wed Bender d: 4 Junij 1712» tryckt i H. H. 9, s. 326 ff. — För att få en jämnare fördelning av skattebördorna avskaffades de många skattetitlarna i den gamla kontributionen jämte durchtågsgården. I stället skulle var medborgare själv uppgiva storleken av sin förmögenhet inför en av varje socken eller vart stadskvarter vald direktör, och noga skulle tillses, att ingen värderade sig för lågt. Med stöd av dessa uppgifter uträknade sedan det nyinrättade kontributionsrätteriet den procent, som till fyllande av rikets behov, varje år måste uttaxeras på undersåtarna. Se Axelsson, a. a. s. 129—31.

⁵ Brevet är daterat d. 4 juni 1712. I dess postskriptum förordnas, att om fast egendom är graverad blir den likväl beskattad och har ägaren att svara för betalningen. Angående utlånat penningkapital påbjödes, att den som utgivit lånet betalar kontributionen därför. H. H. 9, s. 347.

⁶ Tydningen osäker, möjligen menas pålsverk. Se F. A. Dahlgren: Glossarium över föråldrade och ovanliga ord och talesätt i svenska språket. Lund 1914.

⁷ Troligen baron Gustaf von Züllich, född 1666, död 1743. Han blev generalmajor 1711 och vistades i Bender ända till 1714. Sedermera överkommendant i Stralsund, minister vid sachsiska hovet och general.

⁸ Johan von Mentzer, född 1670, död 1747, överste 1710, generalmajor 1717, landshövding 1728, friherre, generallöjtnant.

⁹ På förteckningen på de förmögnas i Stockholm lösegendom står Feif upptagen som nr 2 med 155 150 daler smt. Bilagan till Reenstiernas brev till kon. d. 10 dec. 1713. Axelsson, a. a. s. 192, noten.

¹⁰ Nicodemus Tessin d. y., född 1654, död 1728, friherre, överintendent, hovmarskalk 1701, kungl. råd 1712, greve 1714, överstemarskalk 1717. — Carl Piper, född 1647, död 1716 på Nöteborg, kungl. råd 1697, greve 1698, överstemarskalk 1705. — Carl Gustaf Örnstedt, friherre, född 1654, död 1742, överste 1704, generallöjtnant 1712, fältmarskalk 1719, avsked 1723. — Fredrik von Mevius, född 1653, död 1717 eller 1718, överste vid adelsfanan i Pommern och tillika överjägarmästare därst. 1699, generalmajor 1712. — Fredrik von Köhler, född på 1640-talet, död 1723, överste 1700, generalmajor 1712, friherre 1719, generallöjtnants avsked. —

Reenstiernas och Tessins fullmakter äro daterade d. 2 juni men Örnstedts, Mevius' och Köhlers d. 5 juli 1712. Riksregistr. 1712 (kons). Den 20 juli underrättades rådet om dessa befordringar. H. H. 10, s. 34.

¹¹ Rådet, kammar- och kommerskollegierna hade förordat införseltullarnas upphävande. Konungen däremot menade, att avsikten med tullarna vore, dels att hindra penningars dragande ur landet, dels att befordra tillverkningen i Sverige av nödvändiga varor. Som förordningarna åtminstone någorlunda uppfyllde det förstnämnda syftet, vore det bättre att överväga om de ej kunde förbättras, än att alldeles upphäva dem utan att inrätta nya, då man i så fall lätt kunde förlora de fördelar man redan ägde; »beständes intet alltid en fördehlacktig handel däruti at han är frij och otwungen, utan ock at han efter hwart lands egenskap och belägenhet wäl är inrättad». Kommerskollegium bör överlägga om manufakturernas förbättrande, så att varor kunna finnas såväl till konsumtion inom landet, som till export. Kon. till rådet d. 14 juli 1712. H. H. 10, s. 10—13.

England hade önskat en ny handelstraktat med Sverige. Därom skriver Horn d. 11 april 1713 till konungen, att han meddelat Vellingk, som förde underhandlingen, bl. a. följande: »Fundamentet i vår princip är att själva utseppa våra varor och ej hämta mer utifrån än högsta nöden kräver, så att utgående tullen överväger ingående. Om vi brukat de convenablaste medel är ovisst, men nog ser det ut som om vår siden- och klädesmanufaktur och det till deras upphjäljande gjorda införselförbud på samma varor och svåra tullar på andra retat England till lika förbud och tullförhöjningar, så att vi nu ej kunna avsätta där en aln messingstråd och vårt järn belagts med svår förhöjning. Det förra kan ej ändras, emedan de själva begynt tillverka messing, järntullen vilja de ej upphäva, under förevändning av ett oupplösligt parlamentsbeslut. Allt detta kunde dock jämkas om England ej spände bagen för högt.» Horn förordar ett »reciprocums» inrättande mellan bägge nationerna. Så länge 1661 års handelstraktat med England varar, önskar Sverige bifoga som en nödvändig artikel vår regel med Holland »fritt skepp, fritt gods», så att vi ej utsättas för kaperier om krig uppstår emellan några av de makter vi handla med. Skrivelser till konungen. R. A. Underhandlingarna med England strandade dock samma vår.

¹² Några dagar tidigare hade konungen skrivit i sitt ovan not 11 anförda brev: »Att Tullen och Accisen med andra umgälder, bör förringas på Tobaksbladen, det tro Wij wäl kunna wara nyttigt, til at befordra Spinnerijerne i landet, och sättja dem i stånd at sälja den spundne Wahran för så godt köp som de främmande, hwilket derwed bör wara det förnämsta afseende; men man kan intet wäl afsee, til hwad quantum det skulle skie, antingen til 50 eller 30 procentum, eller och mindre, innan man med giltiga skiahl blifwer underrättad, hwad fundament bör tagas til bästa proportion däruti, så at däräf klarligen kan sees, hwarföre Tullen på wahren hwarken högre eller lägre kan påläggas. H. H. 10, s. 10—13.

¹³ Brevet, som finnes tryckt hos Nordberg, del 2, s. 277—79, överlämnades av Funck vid publik audiens hos sultanen den 1 juli 1712. Det innehöll bl. a.: Konungen, som alltid önskat resa men i tre år blivit uppehållen, väntar nu långtansfullt på den eskort, sultanen i slutet på april lovat honom. Denna borde vara talrik samt medfölja ända till svenska gränsen. Konungen hade önskat, att storvisiren låtit svenska ministern få del av underhandlingarna med ryssarna samt göra påminnelser om sin herres angelägenheter; sultanen hade ju förra året försäkrat, att ingen fred skulle slutas utan Karl XII:s delaktighet däri. Själv hade konungen låtit säga de makter, som ville medla, att han ej slöte fred utan Turkiet. Varnar slutligen för konung Augusts och tsarens stämplingar samt särskilt för ryssarnas kvardröjande i Polen. — Om audiensen anmärker Agrell: »Detta syntes osedwänligt, emedan ingen minister plägar få audience hos Sultan äftare än wijd ankomsten och bortgången, eller när de af sin herre benådas med högre titel än de hade när de kommo.» Quennerstedt, a. a. V s. 312.

¹⁴ Denna plan omtalas i förbigående i rådets brev till kon. av d. 15 jan. 1712 men har ej kunnat anträffas. H. H. 9, s. 139—50. Se ock föregående brev, postskriptum. — Nils Gyllenstierna var president i krigskollegium.

Svenska Coldinuordens stiftare och hans levnadsöden.

Av H. Fröding.

Såsom stiftare av det slutna svenska sällskapet *Coldinuorden* anføres allmänt en fransk »armateur» (kaparkapten) vid namn Thurot som under det mellan England och Frankrike år 1756 utbrutna sjökriget stod i en rätt livlig förbindelse med Sverige, särskilt Göteborg.

Redan under detta sjökrigs första period låter Thurot höra av sig i nämnda stad, detta finner man av en skrivelse från kanslipresidenten von Höpken till franske ambassadören i Stockholm. Hans allra kristligaste (franska) majestät hade, heter det häri, i början av detta sjökrig begärt konungens av Sverige tillstånd för franska kapare att icke allenast in- och utlöpa i svenska hamnar utan även att hit till försäljning införa priser, liksom att här, under fartygens kölhalning, utredning och utrustning, komplettera besättningarna, vilket allt av den för Frankrike synnerligen välvilligt stämde regeringen även medgivits. Av detta tillstånd, hette det, hade nu också den franske kaptenen Thurot, förande skeppet *Belle-Isle*, begagnat sig. Men denne, ej nöjd med kaperiets utövning för egen del, hade även med sitt kommissbrev (fullmakt) försett en sin kapten eller löjtnant, *Allemes*, som å sin sida inkommit med en pris för att i staden försälja denna. Detta fartyg hade emellertid på k. m:ts befallning trots Thurots protester lösgivits. Den franska regeringens fullmakt till kaperiets utövning ansåg man nämligen från svensk sida endast gälla en viss person och ej någon i andra hand därtill förordnad. Under tiden modifierade även k. m:t på sekreta utskottets begäran de först utstakade principerna därhän, att ovannämnda medgivande endast skulle avse den svenska västkusten, med det därtill fogade förbehållet, att intet franskt kaperi bedreves varken i Sundet eller Östersjön.

Ett par år senare dyker Thurot åter upp inom Göteborgs synkrets. Här, i början av 1758, lät han nämligen reparera sitt i

ganska slätt tillstånd varande fartyg (alltjämt *Belle-Isle*), förseende detta, delvis från Köpenhamn, med ammunitionspersedlar, varpå han med generaltullarrendedirektionens medgivande njutit tullfrihet. Likaledes åtnjöt han här den förmånen, att två engelska från honom förrymda matrosar på landshövdingens befallning efterspanades.

Kanslipresidenten von Höpken lät emellertid, på grund av »varje handa med dessa kapare förefallande omständigheter», den 10 maj 1758 utfärda en instruktion för landshövdingen i Göteborg, varigenom denne utan förfrågningar skulle sättas i tillfälle att avgöra vissa hit hörande mål.

Denna instruktions syfte anges vara, dels bibehållandet av neutraliteten med alla i sjökriget invecklade makter, dels favorisering av de med Sverige i fred och »lika system» varande makters skepp och armatörer, alltså i första rummet Frankrikes, dels slutligen inskränkningen inom vissa gränser och mått av den frihet dessa sistnämnda eljes torde vilja tillvälla sig.

Thurot låg emellertid ej långa tider i sträck avvaktande utförandet av svenska regeringens instruktioner, så mycket mindre som hans huvudsakliga område var de brittiska öarnas kuster.

Att från svensk sida ej alla svårigheter och förvecklingar kunnat avhjälpas genom den utfärdade instruktionen och att denna ej heller skulle i allo respekteras av en sådan man som Thurot fick man emellertid år 1759 spörja. Kommande från Dunkerque hade armatören nämligen då nödgat en svensk skeppare vid namn Jöns Börjesson att i Göteborgs skärgård till sig överlämna tjugufem oxhuvuden franskt vin och tre pipor franskt brännvin, för vilken fångst han visserligen sedermera gottgjorde ägaren, kommissarien Selle i Göteborg. Vidare hade han även, trots förbudet, tillåtit sig värva svenskt sjöfolk.

Härtill kom, att instruktionen, åtminstone av landshövdingen, friherre von Kaulbars, ej ansågs tillräckligt klar. På grund härav förfrågade sig också denne hos kanslipresidenten, om inte kaparna, då de sökte Göteborgs hamn, borde lägga sig innanför Ny-Älvsborgs fästning, alltså ej i bakhåll i skären, varuti även den sistnämnde så till vida instämde, som han ansåg utlåningen av en k. m:ts hamn till ett dylikt bakhåll såsom stridande mot den svenska neutraliteten.

Den åsikt Kaulbars uttryckt, att kaparna helst bort lägga sig innanför Ny-Älvsborgs fästning, skulle han snart få anledning att justera — särskilt efter ett från Höpken erhållet brev av den 15

november 1759, varuti en blockering av engelska flottan med anledning av Thurots därvaro omnämnes såsom en »sällsam» möjlighet. Att »fortskynda» den franske kaparen förklarar därför kanslipresidenten nu vara den viktigaste angelägenhet. Rörande landshövdingens förhållande vid en sådan händelse, vilken visserligen ej varit förutsedd i den för honom utfärdade instruktionen, ansåg Höpken, att så länge konungens befallningshavande hos sig saknade den styrka och krigsmakt, varigenom dess auktoritet kunde vinna vikt och eftertryck, så berodde väl allting på hans egen försiktighet och »betämjande efter omständigheternas egenskap». Högnödigt vore i varje fall, att så vitt som möjligt avhålla all konflikt utländska makter emellan från k. m:ts fästningar. Om, oaktat en sådan conduite, något oväsande skulle förelöpa, enkannerligen om någon eller några av antagonisterna nödgades retirera sig under fästningens kanoner, så borde kommandanten föreställa den segrande parten att icke här insultera sin fiende. Skulle en sådan föreställning icke uppväcka någon försyn, ålåg det honom att skjuta skarpt och till det yttersta försvara k. m:ts respekt, liksom dess höga territorialrätt, till vilket ändamål Ny-Älvsborgs garnison också småningom borde förstärkas. Bäst vore dock, förklarar Höpken till sist, om Thurot fortskyndades.

Ny-Älvsborgs obetydliga fästning slapp emellertid denna gång att på det angivna sättet upprätthålla k. m:ts respekt. Huruvida Thurot fortskyndades eller av egen drift begav sig från Rivöfjorden är svårt att säga. Antagligen har dock det senare varit förhållandet. I varje fall var vistelsen på Älvsborgsfjorden hans sista besök i Sverige.

Här hade han emellertid svärmat ej allenast till sjöss utan även till lands.

Såsom riddare av Coldinuorden nämligen. Ty enligt den över nämnda orden år 1915 utgivna minnesskriften hade Thurot funnit tillfälle i Sverige införa detta hemliga sällskap, varuti han innehade en hög grad. Politiska skäl, förklaras det häri, hade föranlett sällskapet, som i utlandet haft ett lysande föregående, att där upphöra med sin verksamhet. Vid tidpunkten för kaparkaptenens ankomst till vårt land voro coldinubröderna alltså i saknad av stadigvarande hemvist.

Thurot fann på platsen, heter det vidare, en tacksam åhörare i fänriken baron *Karl Björnberg*, som han upptog till medlem av nämnda orden. Och då armatören hade i sin ägo ordenssymbolerna, överlämnade han dessa till Björnberg, som skulle arbeta

för sällskapet införande i Sverige. (Den första svenska logen instiftades också i Stockholm den 8 maj 1765).

Vad Thurots *tidigare* levnadsöden beträffar, finnas märkvärdigt nog två olika berättelser; i avseende på de *senare* däremot löpa berättelserna tillsammans.

Såsom *version n:o 1* må här betraktas levnadsskildringen i det franska verket *Nouvelle Biographie Universelle*. Enligt denna föddes *François Thurot* i Nuits (en liten stad i den gamla provinsen Bourgogne i Frankrike) den 21 juni 1727. Efter avslutade studier vid jesuitkollegiet i Dijon ville han först inträda vid marinen men valde dock, för att göra modern till viljes, fältskärsyrket, för vilket den avlidne fadern bestämt honom. En händelse inträffade emellertid, som gav hans liv en annan riktning. Han företog sig nämligen en gång — för att hjälpa den fattiga modern — det oräddet att tillgripa och pantsätta något av en tant lånat bordssilver. Gripnen av samvetsqual häröver inlöste och återställde han dock det orättfångna godset, beslutande att genom sitt följande uppförande gottgöra detta första felsteg. Förutom kläderna på kroppen endast medförande åttio francs begav han sig därpå till Calais, där han såsom fältskär tog anställning på ett fartyg, en kapare, som under det pågående sjökriget med England utrustades i Dunkerques hamn. Knappt utkommet vart emellertid detta fartyg taget av engelsmännen, varefter Thurot fördes i fångenskap till Dover, där han genast begagnade sig av fångenskapen för att lära sig engelska språket. Brinnande av iver att återvinna friheten kastade han sig emellertid efter någon tid i en liten båt, och rodde denna, med tillhjälp av sin till segel apterade skjorta, med sådan kraft och lycka, att han kom över Kanalen till Calais. Denna bedrift, som kom till marskalk de Belle-Isles kunskap och forskaffade honom dennes bevägenhet, lade grunden till Thurots lycka; den gjorde honom efter hand till skeppsgosse, matros, lots samt slutligen till kapten. Genom deltagandet i många strider och priser vann han nu stort rykte för tapperhet och skicklighet, som särskilt gjorde honom till en kaparredarnas gunstling.

Efter 1748 års fred med England ägnade sig Thurot åt handel och sjöväsen, intill dess att fientligheternas förnyade utbrott år 1755 åter erbjöd honom ett tillfälle att tjäna sitt land. Genom lysande bragder förvärvade han sig också nu, jämte fullmakt som kapten i franska marinen, befälet över korvetten *Friponne*, med vilken han utmärkte sig vid flera tillfällen. Under denna tid uppgjorde han även en plan att förstöra Portsmouths varv, vilket

dock genom engelsmännens i Frankrike bedrivna spioneri förhindrades.

Två år efter detta sjökrigs utbrott erhöll Thurot befälet över en flottilj, varmed han ytterligare två år kryssade längs Skottlands och Irlands kuster, trotsande förfärliga stormar och utkämpande blodiga strider. Det är under detta skede som han tid efter annan visar sig i Göteborg för att dels reparera sina fartyg, dels i stor skala bedriva kaperi i bohuslänska skärgården på engelska handelsskepp. Den huvudsakliga verksamheten bedrevs emellertid, såsom redan nämnts, på de Storbritanniska kusterna.

Här utanför Skottland, på höjden av Edinburgh, vann han den 26 maj 1758 med sitt först bemälda enda fartyg en lysande seger emot fyra engelska örlogsfartyg, därav två fregatter. Den 12 påföljande juli, alltjämt ombord på *Belle-Isle*, anföll och skingrade han en flotta av sjutton bevärade »pinkers», förande tillsammans 130 kanoner. Och under ytterligare tvenne års förlopp, undslipande trettio fientliga skepps förföljelse, förorsakade han enligt engelska uppgifter genom gjorda priser fienden en förlust av sju miljoner francs.

Den 10 januari 1760 — efter att i slutet av 1759 hava lämnat Älvsborgsfjorden — landsatte han i Carrickfergus' bukt på irländska kusten trupper, som bemäktigade sig det här intill liggande kastellet. Efter att åter hava styrt ut till sjöss mötte han en tid där efter sitt slutliga öde, då han den 28 februari försträmda år mellan Galloway och ön Man, övergiven av två egna fartyg, beslutsamt upptog striden mot en överlägsen fiende. Han träffades nämligen därunder av en styckekula som ändade hans liv. Vid sin död knappt trettio år gammal intog han, förklarar den franske minnestecknaren, en plats vid de berömda franska sjöhjältarna Forbins, Jean Barts och Dougai-Troins sida.

Den över hundra år äldre *andra versionen* förekommer i n:o 16 av tidningen *Göteborgske Spionen* för år 1766.

Thurot var enligt denna av irländsk börd och skulle egentligen heta Farrel. Farfadern, som under konung Jakob II:s tid lämnat sitt hemland och bosatt sig i Frankrike, hade år 1701, efter giftermål med en mademoiselle Thurot, slagit sig ned i sjöstaden Boulogne, där en son fötts. Då emellertid kort därefter nämnde stamfader dog, togo hustruns släktingar hand om den unge Farrel, därvid givande honom deras namn Thurot. Denne växte upp, gifte sig med en källarmästare Picards dotter och blev far till den ävenledes i Boulogne födde sjöhjälten. Vid femton års

ålder förleddes denne av en irländsk släkting att anträda en resa till sin farfaders land, men då han under ditfärden fann, att patronen drev förbjuden handel — var en smugglare med andra ord — övergav han ledsen häröver samme sin frände vid ankomsten till ön Man. Här trädde han i tjänst hos en förmögen skeppsredare från Anglesey; men därvid ville det sig ej bättre, än att denne också var smugglare. Denna gång fann sig emellertid Thurot i sitt öde, blev professional i smuggling och gjorde sig genom sin »kvickhet» outhärlig. Men även denne patron övergav han, för att äntligen fullfölja sin avsikt att besöka sina faders ö. Begav sig därför till Dublin, tog tjänst hos en lord och kvarstannade däri, slutligen till husbondens missnöje, två år — hade stannat ännu längre, heter det i *Spionen*, »om han haft mindre skicklighet att behaga könet».

Ifrån Dublin begav sig Thurot till norra Irland, där han genom sitt uppförande förvärvade sig allmän ynnest och välvilja. Till uppförandet hörde likvisst en förnyad verksamhet som lurendrejare, varigenom han emellertid på några månader förtjänade mycket pengar. Men äntligen röjd och tvungen att bege sig av, lyckades han komma över till Skottland, där han i Edinburgh fick tillfälle att fortsätta sitt äventyrliga yrke. Sedan en handlande av fransk börd anförtrott honom ett fartyg, seglade han med detta till London, där dock den olyckan hände, att fartyget brann upp. Thurot själv var dock å sin sida oförbrännelig; förde alltjämt skepp mellan England och Frankrike med London till utgångspunkt, där han även då och då hos den ryktbare herr Donelly förvärvade sig insikter i matematiken. År 1753 bosatte han sig åter i Boulogne, där han enligt *Spionens* förklaring med sådant »allvar» idkade förbjuden handel, att varor på ett år till 2,800 pund st. värde lurendrejades. Nu råkade han dock ut för förföljelser från den på platsen residrande guvernörens sida. Denne lät häkta honom, varpå han sändes först till Dunkerque och sedan till Paris till förhör undergående. Härvid ådagalade han emellertid nog skicklighet att övertyga några herrar »av anseende», det han, ifall kriget med England skulle åter bryta ut, kunde göra franska kronan en märklig tjänst. Följden vart också den, att han ej allenast försattes på fri fot utan även fick tillstånd att föra ett litet kronofartyg, varpå han begärde och erhöll befälet över ett från Dunkerque utgående kaparfartyg.

I den knapphändiga återstoden av *Spionens* berättelse finns ingenting som strider mot den franske biografens. Med sitt kapar-

fartyg förorsakade kapten Thurot fasa och förskräckelse i de nordiska farvattnen, heter det. Han lade här grunden till vidare förtroende, så att hans franska majestät fann honom skicklig till befälet över en liten flotta av fem skepp. I oktober 1759 gick han ut (förmodligen från Frankrike) och anlände efter flera farligheter i vår göteborgska hamn. Härifrån gick han efter 25 dagars vistande att uppfylla det sista av sina öden. Huru han blev slagen och var han besegrad, behövde enligt Spionen ej berättas, ty allmänna tidningarna hade kungjort detta. Thurot ägde, heter det till sist, mod och sinnesstyrka att företaga de allra viktigaste förrättningar. Hade lyckan varit honom villig och gynnsam, så skulle man räknat honom bland våra tiders stora människor.

För den som läst såväl den franska biografiens som den svenska *Spionens* olika berättelser om hans levnadslopp, intill dess att han från Dunkerques hamn utgick på kaperi, finns svårigen någon möjlighet att förlika dessa. Endera av dessa auktoriteter måste hava varit illa underrättad eller farit med osanning. Närmast till hands ligger naturligtvis att utan vidare underkänna det göteborgska bladets obestyrkta berättelse. Följande omständigheter tala dock för dess beaktande. Den av Thurots göteborgsvänner som i högsta grad åtnjutit hans förtroende var givetvis testamentsexekutorn i avseende på Coldinuorden, unge baron Björnberg. Dennes far, översten, slutligen generallöjtnanten baron Björnberg, var under armatörens uppehåll på västkusten kommandant på Ny-Älvsborg och Thurots närmaste granne så att säga. Ty Älvsborgsfjorden var dennes egentliga replipunkt. Här hade han sommaren 1759 ej mindre än tio tagna engelska fartyg ligande. Dels på fästningen, dels på fjorden måste således vänskapen mellan kommandantens son och den franske kaparen hava grundats.

Vänskapen mellan Thurot och fadern kommandanten skulle emellertid i viss mån sättas på prov. Den senare erhöll nämligen, såsom förut nämnts, det högst ömtåliga uppdraget att — därest Thurot ej kunde förmås avlägsna sig och han av engelska flottan angreps utanför Ny-Älvsborg — ej tillåta några våldsamheter utan gentemot vem det vara månne upprätthålla k. maj:ts respekt. Man förstår, att kommandanten, liksom dennes son, under dessa förhållanden räknat de kritiska dagarna, innan vännen bjöd farväl. Och man förstår ytterligare, att den som sju år senare i *Spionen* förklarat Thurot hösten 1759 hava på Älvsborgsfjorden kvarlegat

tjugufem dagar näppeligen kan hava varit någon annan än kommandanten på kastelet eller dennes sön.

Vad själva levnadsskildringen beträffar, kan Björnberg junior visserligen hava hämtat denna ur någon utländsk journal, men möjligt är även, att han fått den av sjöhjälten själv. Är det sistnämnda antagandet riktigt, tycker man, att självbekännelserna genom sin öppenhet låta sannolikare än framställningen i det franska biografiska verket.

Anteckningar om genealogiens närvarande studium i Tyskland samt om genealogiens vetenskapliga begrepp och verksamhetsområde.

Såsom bekant, har Tyskland gått i spetsen för den rent vetenskapliga utvecklingen av genealogien eller släktforskningen alltsedan år 1898, då det för denna utveckling grundläggande arbetet såg dagen, nämligen »*Lehrbuch der gesamten wissenschaftlichen Genealogie*», av professorn i historia vid universitetet i Jena d:r Ottokar Lorenz. Efter honom har genealogiens vetenskapliga behandling fortsatts av andra vetenskapsmän, såsom Kekule von Stradonitz, Sommer, Devrient, Forst-Battaglia och främst Heydenreich genom en av honom utgiven, synnerligen fullständig *Handbuch der praktischen Genealogie* (I, II; Leipzig 1913). Det genealogiska studiet befordras på ett utomordentligt verksamt sätt genom en i Leipzig befintlig storartad förening, »Zentralstelle für deutsche Personen- und Familiengeschichte», vilken utger dels i fria häften »Mitteilungen», dels en månadsskrift »Familiengeschichtliche Blätter», varav den nittonde årgången nu pågår och vilken, jämte uppsatser och meddelanden i praktisk släktkunskap, innehåller även uppsatser på den teoretiska genealogiens område. De författare, vilka synas mest verksamma å detta område, äro arkivarierna d:r F. Wecken och Fr. von Klocke.

Man kunde vänta, att den oerhörda depression, vari Tyskland råkat genom kriget och dess ännu verkande följder, skulle medfört nedgång i ett arbete av så teoretiskt innehåll som genealogiskt studium; men förhållandet är det motsatta. Sålunda kunde man redan under krigets fortgång uti ovan nämnda tidskrift träffa värdefulla uppsatser, vilkas författare genom orden: »zur Zeit in Felde» eller »im Heeresdienst» angåvo, att de även då funno tid för vetenskapligt arbete. På detta och andra sätt visade sig redan under kriget tecken till, att känslan för släkthistoriskt vetande mer och mer utvecklades; men då vållade den dagliga, ja stundliga oro, som svävade över den enskildes öde och liv, att blott ett fåtal

kunde lugnt befatta sig med sådana frågor: Efter revolutionen i november 1918 inträffade emellertid ett utomordentligt uppsving i genealogiens studium, såväl teoretiskt som praktiskt. I och med sammanstörtandet av de gamla statsformerna kunde man hava fruktat ett tillintetgörande av historiskt och traditionellt tänkande över huvud, men i stället framförde varje ny månad en ständigt växande skara av vänner till släktforskning. För de flesta av dessa var drivfjädern onekligen den, att man efter undergången av det tyska rikets yttre härlighet ville åt det kommande släktet bevara traditioner och andra värden av ideellt innehåll. Genom utbredande av kunskap om de enskilda släkterna och deras öden samt därav följande släktkärlek och släktkänsla väckas kunskap om och kärlek också till hela folket, dess forntid och framtid; sålunda kan släktforskningsarbetet också i sin mån tjäna till främjande av det mål, som ligger varje sann fosterlandsvän om hjärtat, nämligen Tysklands återupprättande.

Under de gångna tjugu åren av svensk personhistorisk tidskrifts tillvaro har tidskriften nästan uteslutande ägnat sig åt att framställa de praktiska resultaten av forskningar i släktkunskap och biografi; endast mycket undantagsvis hava i densamma förekommit meddelanden av teoretiskt vetenskapligt innehåll.

Sådana synas emellertid icke böra saknas i denna tidskrift, som utgör det centrala organet för genealogiens utveckling i vårt land; ty genealogien gör anspråk på att anses såsom vetenskap, och därför måste det vara hennes, så väl som varje annan vetenskaps mål och uppgift att av sig själv uppkasta och besvara frågor, som föranleda ett allt djupare inträngande i och förståelse av vetenskapens eget väsen. Dit hör i första rummet en ingående bearbetning och därmed fastställande av den genealogiska vetenskapens grundbegrepp, så att det område, inom vilket densamma har att arbeta, och sättet för detta arbete varda fullt klarlagda.

Av dessa anledningar har jag härmed velat, i anslutning till förestående upplysningar rörande det i Tyskland pågående vetenskapliga genealogiska arbetet, i korthet redogöra för dess resultat med hänsyn till *genealogiens begrepp* och definition samt dess *verksamhetsområde* och förhållande till andra vetenskaper, särskilt *filosofien*.

Enligt den definition av genealogien, som till innehållet överensstämde med uppfattningen vid tiden för det genealogiska studiets återuppväckande 1898 och sedermera formulerades av österrikaren dr Forst-Battaglia, är genealogien

»läran om de mänskliga individernas på härstamning beroende förhållanden».

Härunder innefattas vad som i egentlig mening kallas *genealogiska fakta*, d. v. s. uppgifter om enskilda människors födelse, giftermål, samhällsställning och död, deras inbördes släktförhållande och dettas åskådliggörande genom antavlor, stamtavlor och sidosläkttavlor.

Redan Lorénz erinrade emellertid, hurusom genealogien erhåller sitt fulla innehåll och sin egentliga prägel först genom undersökning av den enskilda människans utveckling med hänsyn till fysiska, andliga och sociala egenskaper, vilkas studium i enskildheter visserligen tillhör andra självständiga vetenskaper, vid vilkas gränser dock genealogien undersöker sådana orsaker och verkningar, som hänföra sig till varje individs härstamning och levnadssätt.

I enlighet med den sålunda gjorda anvisningen har allt sedan oavbrutet arbetats på utvidning av genealogiens verksamhetsområde. Den gamla genealogiens innehåll, sådant det här ovan angivits, är enligt den nya vetenskapliga metoden blott grundvalen för forskningar av vittgående betydelse; ja, det har sagts, att den vetenskapliga genealogien börjar först när förut samlade genealogiska fakta bliva sakligt ordnade och bearbetade. Den gamla definitionen är för trång. Ordet »härstamning» är för inskränkt, ty genealogien måste sysselsätta sig ej blott med de enskilda människornas förfäder och efterkommande, utan även med sidosläkt i närmare och fjärrare led. Än vidare, den släktforskare, som vill framställa en fullständig bild av en människa och hennes släkt, måste undersöka hennes liv och livsverksamhet, sådan den ter sig icke blott i rent personligt hänseende utan även ur synpunkten av förhållandet till samhället, på religionens, rättens, med flera områden. Den sålunda antydda uppfattningen av genealogiens väsen är uttryckt i följande, av Wecken framställda definition:

»Genealogien är läran om enskilda personers, deras förfäders och efterkommandes samt deras hela släkters tillkomst och tillvaro, likaså om dessas verksamhet inom det mänskliga samhället.»¹

¹ Såsom bevis på tysk kärlek till vetenskapen kan anföras, att den uppsats, uti vilken dr WECKEN år 1917 framställde denna definition och som behandlade jämväl annat genealogiskt ämne, var författad »im Felde».

Med utgångspunkt från denna definition, vilken synes vara godkänd såsom uttryck för vetenskapens nuvarande ståndpunkt, har genealogiens betydelse och utveckling blivit på ett utomordentligt lärorikt och tilltalande sätt framställd av von Klocke dels i en uppsats »*Vom Begriff Genealogie und Verdeutschung des Wortes*» (i *Familiengeschichtliche Blätter* 1919, sid. 217—227) dels i en 1920 i Leipzig utgiven avhandling: »*Familienkunde, Gesellschaftskunde, Heimatkunde. Umriss einer Einführung in die Aufgaben der Genealogie*».

Genealogisk forskning inom det område, som anges enligt den äldre definitionen, är det allmännast förekommande. Dess resultat angivas genom an- och stamtavlor, tryckta eller otryckta, och offentliggöras förnämligast uti släktkalendrar och liknande verk. Detta arbete med samlande ur tillgängliga källor av faktiska uppgifter, deras sovrande och sammanställande i genealogisk form bilda själva grundvalen för det följande genealogiska arbetet, som därförutom icke är utförbart. Här föreligger *genealogi i inskränkt betydelse*, varmed sålunda menas framställningen av det på härstamning beroende sammanhanget inom och mellan släkterna.

Sedan vidtager genealogiens andra och vidsträcktare verksamhetsfält, vilket, så att säga, intränger å områdena för andra vetenskaper, i främsta rummet historien och sociologien. Genom de upplysningar, som under de rent genealogiska undersökningarna vinnas rörande människors och släkters forna och närvarande förhållanden ej blott i det enskilda livet utan ock i de samhällen, i vilka de levat och verkat, lämnar genealogien ytterst viktiga bidrag till den historiska och sociologiska forskningen. Särskilt vad angår historien, som i grunden rör sig med de människors och släkters verksamhet, vilka bilda samhällen och stater, är genealogien i själva verket oundgänglig. Det har också sagts, att genealogien fanns tidigare än historien. Därmed är man inne i verksamhetsområdet för *genealogien i vidsträckt betydelse*, beskriven genom Weckens definition. Den framlägger sina forskningsresultat över hela släkters uppkomst och verksamhet inom ramen av det mänskliga samhället. Den förnämsta formen för detta genealogiska arbete — som också inom Sverige under de sista årtiondena visat utmärkta resultat — är utarbetande av *släkthistoria*. Släktforskaren, som skall skriva en sådan, måste om sina egna förfäder och sidofränder samt deras släkter, så ock om andra släkter, som tillhöra hans forskningsområde, veta mer än nakna fakta; han bör även rent mänskligt så att säga komma dem nära, och lära känna

hela deras liv och livsverk. Efter noggrann och omsorgsfull granskning av tillgängliga källor, måste han söka sätta sig in i livsförhållandena vid den tid, då de bortgångna levde, och därvid inskjuta såväl de lokala som de allmänna huvuddragen av samhälle och stat, levnadssätt och kultur såsom bakgrund till den släktbild, som skall skildras.

Bland de mångahanda moment, som bilda denna bakgrund, intager släktens förhållande till *hembygden* en avsevärd plats. Mellan dem båda spänna sig ömsesidigt många trådar. Hembygdens egendomligheter, såsom gamla seder och bruk, jordmånen, klimatet, det ekonomiska och politiska tillståndet m. m., äro för dess släkters väsen och livsvillkor av lika stor betydelse som släkternas arbete för hembygdens utveckling. Vid en sådan växelverkan mellan släkt och hembygd framträder släktforskningen såsom verksamt främjande hembygdssträvandena i deras ständigt växande utbredning. Sålunda lära vi känna de äldre och yngre släkter, vilka leva å hemlandets gårdar och herresäten, i dess byar och städer; vi se, huru deras medlemmars personligheter i mycket erhålla sin prägel av hembygden och huru deras verksamhet ingriper i hembygdens ekonomiska och politiska förhållandena. Att nu i släkthistorien inarbeta det sålunda samlade materialet till gagn för hembygden, vars minne sedan barndomen lever i oss och vars trevnad och förkovran ännu i ålderns dagar ligger oss om hjärtat — även detta är en av genealogiens stora uppgifter.

Ännu en sådan uppgift gives, nämligen den väsentliga andel, som tillkommer genealogien genom samarbetet med den gren av naturvetenskapen, som benämnes *rasbiologi* och vari inbegripas *ärftlighetslära* och *rashygien*. Inom den förra gäller det, som bekant, att på grundvalen av den s. k. Mendelska lagen fastställa den på härstamning beroende ärftligheten av vissa egenskaper; rashygienen har att med ledning av sålunda vunnen erfarenhet draga omsorg för kommande släkters sundhet. Vikten av genealogiens arbete på detta område är uppenbar. Här måste emellertid till det material, som skall för ändamålet samlas och bearbetas, komma ytterligare ett slag, nämligen såvitt möjligt fullständiga upplysningar rörande släktmedlemmarnas intellektuella och fysiska egenskaper. För att med dessa upplysningar må vinnas avsevärt gagn, måste redan under den förberedande genealogiska forskningen samarbete mellan genealogen och rasbiologen äga rum i fråga om metoden för sådana upplysningars inhämtande. — Med hänsyn

till rasbiologiens uppgift bidrager genealogien härvid även till *befolkningspolitikens* framgång

Användes nu den kännedom, som genom genealogiens arbete inom nu angivna områden vunnits om ett flertal släkter, till *jämförande* studium av dessa sinsemellan, får man också lära känna det *släkte*, varav de utgöra delar. På detta sätt vinnas allt mer ökade insikter i släktets väsen och betydelse för de enskilda såväl som för samhället i dess helhet under skilda utvecklingsskeden. Genom den sålunda använda jämförande metoden uppkommer, *över* de båda ovan nämnda arterna av genealogi i inskränkt och i vidsträckt betydelse, en *högsta* form: *allmän och jämförande genealogi* såsom en *samhällsvetenskap*.

Men jämte den gamla genomgripande betydelse, vilken sålunda tillerkänts genealogien och dess studium, har man velat ställa den på även ett i annan mening högre, *andligt* plan, genom att delvis inordna densamma under den *filosofiska*, eller närmare bestämt, etiska vetenskapen. Denna synpunkt, redan berörd av Wecken, har på ett synnerligen tilltalande sätt närmare utvecklats av Johannes Zachau i en uppsats, som inleder innevarande årgång av Familiengeschichtliche Blätter.

Liksom historiens filosofi vill lära känna de högre krafter, som visa sig verksamma i alla av historien upptecknade händelser, så kan ock det ofta rikhaltiga material, som under årens lopp genom genealogiskt arbete samlats och kritiskt ordnats, göras till en värdefull grundval för historiskt-filosofiskt tänkande. Detta möjliggöres därigenom, att genealogien, såsom ovan visats, nu mer icke inskränkes till att inom släktavlorna ram sammanföra grupper av besläktade individer, utan även riktas på att utröna, vilka andliga och kroppsliga egenskaper dessa människor besutto, av vilken omgivning de påverkades, och vilka händelser hjälpande eller hämmande korsade deras levnadsvägar. Genealogien icke blott fastställer släktförhållanden, utan söker också upptäcka det inre sammanhang, som ligger till grund för släktens utveckling. Det är också högeligen lärorikt att betrakta, huru en nu mer utdöd släkt genomgick sina öden: uppkomst, utveckling till kulmen, därpå

regress och slutligen utslocknande. Just sådana finkänsliga undersökningar, vilka under blodsbandets synvinkel taga till föremål människors och släkters art och öden, äro ofta av värde för historiens filosofi.

Liksom nu historieforskaren genom allt djupare inträngande i sitt arbetsmaterial och de allt mer omfattande överblickar, som han vinner över det rika ämnet, ovillkorligen inom sig utbildar en personlig grundåskådning av historiska företeelser i deras sammanhang, så medför också det pietetsfulla sysslandet med släktens historia, att hos genealogen så att säga uppkommer och utvecklas en art *filosofi*. Ofta äro dessa hans filosofiska betraktelser så litet genomförda eller hållna i så allmänna drag, att han knappast är medveten om dem. Härtill kommer, att den skriftliga behandlingen av genealogiskt material visserligen icke i och för sig inbjuder till dylika betraktelser. Men uti inledningen till historien om släktens öden och den sammanfattning därav, som bör avsluta denna historia, finnas alltid tillfällen för genealogen att inrycka en allmänt hållen överblick, som i själva verket är frukten av filosofiskt tankearbete.

Ett sådant arbete, även inom den allmänna och jämförande genealogiens områden — förutsatt att det framställs i vetenskaplig form — kallar man genealogiens filosofi eller *gentilfilosofi*. Vilka äro nu dennas typiska element?

Var och en bildad person, som med allvar ägnar sig åt släktforskning, måste antagas äga en viss ideell grundåskådning, så att hans arbete har högre *mål* än enbart insamlandet av fakta rörande hans förfäders eller andra fränders levnad och inbördes släktförhållanden. Den huvudsakliga drivfjädern för hans arbete är den starka känslan av en bestämd *personlig* bundenhet vid ämnet. Han känner med sig, att han till dem, vilkas blod flyter i hans ådror, står i ett oupplösligt förhållande, varav hela hans tillvaro och livsgestaltning äro på mångahanda sätt beroende. De personer, vilka ur urkunderna mer eller mindre tydligt liksom träda fram för hans ögon, söker han bringa i samklang med sitt eget väsens art. Han använder även kännedom om sina förfäders verksamhet och öden i vissa hänseenden såsom rättesnöre för sitt eget tänkande och sin vilja. Men framför allt bör genealogen, då han ställer framför sig den långa raden av sina anor och andra hädangångna fränder, bära inom sig det medvetandet, att han här, i sin släkt, vunnit så att säga en stödjepunkt, varifrån han, utöver den begränsning, som härrör av det egna jaget, föres ut till högre vidder. Sålunda förbinda sig på det närmaste med genealogiskt arbete ett

karakteristiskt åskådningssätt, som är av rent filosofisk natur. Därför bör också genealogen söka för sig klargöra det *filosofiska moment*, som i själva verket ingår i allt släktforskningsintresse. I den mån han under sitt forskningsarbete skrider fram från det enskilda till det sammanfattade hela och betraktar sin släkt *sub specie æternitatis* — ur evighetens synvinkel — skall han vinna många nya resultat och därmed också på filosofiskt sätt väsentligt fördjupa sitt inre förhållande till det honom kärt vordna ämnet.

Utan tvivel hava de nu antydda nya vetenskapliga utvecklingsformerna av genealogien — allmän och jämförande genealogi samt gentilfilosofi — redan avsatt resultat uti delar av större genealogiska arbeten; och jämväl i vårt land saknas ej antydningar därom i våra större släkthistorier. Också bör — och kraftig anmaning därtill göres från den tyska vetenskapen — den genealogiska forskningen ej allt för mycket eller uteslutande fördjupa sig i enskildheter, utan allt mer rikta sig på *generalisering* av de vunna resultaten. Det gäller att komma därhän, att åt allt enskilt släktforskningsarbete gives den riktningen och det målet att bidra till upplysande kännedom i andligt hänseende av det stora mänskliga samhället, sett från släkternas och hela släktets synpunkt, samt att lyfta genealogien till en plats jämväl bland de filosofiska vetenskaperna. Med all sannolikhet komma de tyska vetenskapsmännen att här, såsom på många andra områden, vara föregångare.

Johan Wretman.

Atle Wilschman.

Dödskorset här ovan har med smärta och saknad ristats för ett namn, vilket Finlands personhistoriska forskning icke haft råd att räkna bland de bortgångnas. Än mer — med Atle Wilschmans fränfalle på hans livs höjdpunkt har denna forskning gjort den största förlust den kunnat i detta nu lida.

Atle Wilschman var född den 14 nov. 1883 i Helsingfors, där hans far, professor Ivar Edvard Wilschman, bekläder posten av inspektör för gymnastikundervisningen vid skolstyrelsen. Moderns namn är Matilda Wilhelmina Roschier. Sonen genomgick den finskspråkiga samskolan i sin födelsestad och blev student 1902. Redan före sin 1906 avlagda filosofiekandidatexamen hade Wilschman, som ägde en järnflit och en arbetsförmåga som få, tagit anställning såsom amanuens vid de Vetenskapliga föreningarnas bibliotek samt inträtt vid universitetsbiblioteket såsom extra amanuens. Efter sin examen ägnade han sig åt studier rörande försvarsverket

i Österbotten på 1780-talet, i avsikt att lägga dem till grund för ett licentiat-specimen, men gav vika för en annan forskare, som sysslade med samma ämne. Från universitetets bibliotek övergick han snart till dess kansli, där han blev en högt uppskattad tjänsteman. Han tjänstgjorde såsom förste konsistorieamanuens 1906—07 och utnämndes sistnämnda år till universitetsregistrator. Såsom sådan kvarstod han till 1919, då han för att vinna bättre tid för sina genealogiska forskningar sökte, och erhöll, assistenttjänst vid universitetsbiblioteket. Redan följande år antogs han dock till biträdande bibliotekarie vid Helsingfors stads bibliotek och avgick samtidigt från universitetet. I den nya tjänsten föll på hans del att i tryck utgeva en generalkatalog över biblioteket, ett uppdrag som han utförde med den honom egna samvetsgrannheten och grundligheten. Hans redan tidigare, under krigsåren och särskilt genom organiserandet efter frihetskriget 1918 av det akademiska skyddskårskompaniet samt av fångkortsregistret, medtagna krafter brötos nu alldeles. På grund av höggradig överansträngning bar han hand på sitt liv. Det skedde natten mot den 30 juni detta år i Helsingfors.

Redan tidigt ägnade sig Wilskman åt litterära värv. Vid 20 års ålder upptar hans bibliografi redan icke mindre än tre arbeten: en beskrivning av Rigi, en översättning av en historisk roman och en handbok för brottare och atleter! Efter ett par artiklar från idrottens område begynte 1907 resultat av hans släkthistoriska intressen se dagen. Det första var en smakfullt utstyrd historik över hans egen släkt (härstammande från borgmästaren i Skövde Esbern Wilskman, med namn efter Vilske härad). Därefter åtog sig Wilskman redaktörskapet för en av Svenska litteratursällskapet i Finland beslutad *släktbok* (samma sällskaps skrifter 107 och 158). Denna blev hans livsverk. Arbetet har utkommit i fria häften om vid pass 10 tryckark. Det första häftet såg dagen 1912, det femte och hittills sista (bekostat av fru Jully Ramsays arvingar) 1920. Till ett sjätte häfte torde manuskriptet föreligga i huvudsak färdigt. Tre häften bilda en tom, som förses med vidlyftiga register. Släkterna ingå i häftena i bokstavsföljd, alltså samma förnuftiga system, som följts i Leijonhufvuds Ny svensk släktbok. Från denna skiljer sig Wilskmans släktbok fördelaktigt genom den omfattande arkivaliska källforskning Wilskman ägnat sin bok och vilken gör att släkterna framstå så vitt möjligt fullständigt belysta. Arbetet är utfört med en samvetsgrannhet utom allt beröm och utmärker sig genom suverän behärskning av källorna, även den tryckta litteraturen, och

en fast metod, fri från de utväxter, som så ofta besvära släkthistoriska uppslagsverk. De hittills utkomna fem häftena omfatta 70 ofrälse släkter i Finland och jämväl deras förgreningar i Sverige. För en del släkter äro andra personer, oftast släktmedlemmar, angivna såsom författare. För närmare initierade framstår det dock klart, att även flertalet av dessa släkter, och isynnerhet dessa sistnämnda, har den nitiske redaktören att tacka icke blott för formen utan även till stor del och särskilt för äldre tider för innehållet. Men Wilskmans anspråkslöshet och finkänslighet förbjöd honom att framhålla sin egen förtjänst härvid.

I detta sammanhang bör en egenskap framhållas, vilken karakteriserade Wilskman som människa och genealog: hans stora hjälpsamhet och städse visade beredvillighet att tillmötesgå hänvändningar, som talrikt ingingo till honom. Han sparade sig därvid ingen möda och gjorde ofta vidlyftiga efterforskningar för att kunna ge de önskade uppgifterna. Det torde icke finnas mången släktforskare i Sverige, knappast någon i Finland, som icke har honom att tacka för något bidrag till sitt arbete. En och annan har det t. o. m. i mycket hög grad.

För sin släktbok erhöll Wilskman innevarande år av Finska historiska samfundet Jully Ramsays pris, vilket då första gången utdelades.

Till detta Wilskmans huvudverk ansluta sig flere smärre släkthistoriska uppsatser, av vilka må nämnas de intressanta utredningarna om släkterna Procopés och Ullners ursprung samt en biografisk skiss över den kända Genealogia Sursillianas utgivare Elias Robert Alcenius (samtliga dessa ingående i Genealogiska samfundets i Finland årsböcker). Läggas härtill några uppsatser rörande släkthistoriska källor samt avhandlingen om släktforskning i den 1916 utkomna »Handbok i hembygdsforskning», är Wilskmans publikationer på detta område nämnda. Utom smärre historiska bidrag till tidskrifter och tidningar härrör från honom den av »Historiallinen aikakauskirja» (Historisk tidskrift) utgivna förteckningen på den finländska och Finland berörande historiska litteraturen 1911 och 1912.

Wilskman hade samlat sig ett omfångsrikt genealogiskt arkiv, vars huvudbeståndsdelar utgöras av utdrag ur äldre kyrkböcker — i vilket syfte han företog långa resor — av anteckningar ur domböcker, mönsterrullor o. dyl. samt av tidningsurklipp och annotationer för de 30, 40 senaste åren. Till dessa samlingar uppgjorde han speciella namnregister, liksom även till särskilda

genealogiska källor (bouppteckningar o. dyl.) i Finlands statsarkiv. Dessa rika samlingar samt ett delvis mycket värdefullt genealogiskt bibliotek är det hans rättsinnehavares avsikt att förära till Statsarkivet, såsom centrum för den släkthistoriska forskningen i Finland. På ett lyckligt sätt komma de Wilskmanska samlingarna att komplettera arkivets tidigare samlingar.

Tor Carpelan.

Recensionier.

Ätten de Geer. Stamtavlor över samtliga dess grenar från äldsta till närvarande tid (utarbetade av *E. W. Dahlgren* och utg. i 250 ex. av Louis de Geer). Uppsala 1920. St. 4:o. 114, (2) s. + pl.

Katalog över porträttsamlingen tillhörig caput för familjen de Geer av Finspong (utg. i 75 ex. av *C. G. G. de Geer*). Uppsala 1920. st. 4:o. opag.

Huvudmännen för ätten de Geers båda friherrliga grenar hava känt behov att högtidlighålla trehundraårsminnet av släktens första förbindelser med Sverige genom att var för sig utgiva från trycket praktverk, avsedda att ur olika synpunkter belysa ättens öden genom seklerna. Det ena av dessa arbeten, som utarbetats av f. d. riksbibliotekarien *E. W. Dahlgren*, är en genealogi, omfattande alla kända familjegrenar i såväl inom som utlandet och ger på detta sätt en stamträdsbild, vilken eljes i så fullständigt skick förgäves sökes på andra håll. Genom den kritiska skärpa, varmed författaren gått till verket, hava också i stor utsträckning tidigare misstag undvikits och uppenbara fel i äldre uppgifter rättats. Härvid har helt naturligt frågan om ättens ursprung varit föremål för en granskning, vars resultat emellertid blivit i huvudsak negativt. Den tradition, som velat förläna huset de Geer en direkt härstamning från familjen de Hamal, för vilken utarbetade ättelängder föreligga allt ifrån 1100-talet, har sålunda visats ej sträcka sig längre tillbaka än till medlet av 1600-talet och beror närmast på en likhet i vapenbilden, som »på sin höjd innebär», att de nämnda familjerna »på ett eller annat sätt varit med varandra befryndade», men »icke att en direkt härstamning ägt rum». Eljes visa autentiska urkunder, att namnet de Geer (de Jaira, de Geire och de Gere) förekommer nästan lika långt tillbaka i tiden som namnet de Hamal, och att det burits av personer, som alla haft sitt hemvist i biskopsdömet Liège, gör det troligt, att släktskap förefunnits dem emellan. Men någon bevisning vare sig härom eller om deras samhörighet med de senare de Geerarne har ej kunnat uppvisas, och de sistnämndas bestyrkta stamtavla sträcker sig därför ej längre tillbaka än till andra hälften av 1300-talet, vilket ju dock redan i och för sig är en aktningvärd ålder.

Från en viss Lambert de Geer, som avled 1399, härstammade en talrik avkomma, som dels fortlevde i Liège, dels genom flera medlemmar sökte sin utkomst i Sverige. Från den främste bland de senare, den store Louis de Geer, härstamma ej blott de olika adliga ätterna i

Sverige och Finland samt deras friherrliga och grevliga grenar (till Finspång, till Leuvsta och till Tervik) utan även den nuvarande holländska släkten av samma namn, som efter återflyttning till det gamla moderlandet där fått naturalisation som adelsmän eller baroner under namn av de Geer van Rynhuysen, de Geer van Oudegein och de Geer van Jutphaas. Rörande alla dessa familjer, som tillsammans omfatta 419 personer (oberäknat ingifta), av vilka 143 levde 1920, föreligga i arbetet fullständiga redogörelser, som i jämförelse med förut publicerade genealogier visa talrika ändringar och tillägg. I de fall då ovisshet rått om riktigheten av skiljaktiga uppgifter i använda källor hava i bifogade anmärkningar meddelanden lämnats såväl om befintliga olikheter som om de källor, i vilka dessa äro att söka. De biografiska notiserna rörande de särskilda personerna hava till vinnande av en annars ouppnåelig likformighet inskränkts till data för födelse, död och giftermål jämte angivande av slutlig titel eller samhällsställning. Ehuru härigenom givetvis innehållet kommit att lida av en viss torrhet, och behovet av äldre källskrifter, som upptaga mer eller mindre fullständiga meritförteckningar, ej genom Dahlgrens utredning onödiggjorts, torde tillvägagångssättet vara obetingat att föredraga framför den allt oftare i den nyare litteraturen framträdande tendensen att ogenerat hopblanda genealogi med mer eller mindre konstlös biografi. Styrkan i Dahlgrens insats, bortsett från värdet av detaljforskningen, ligger också i den stilrenhet, som genomgår hela hans bok, och som gör den till ett mönster för andra arbeten av samma slag, till vilket det är ett nöje och en plikt att hänvisa alla dem, som syssla med liknande undersökningar. I formellt avseende framstår nämligen denna de Geerska stamtavla som den bästa exponenten för svensk genealogisk litteratur under de senare åren. Det är endast med rättvisan överensstämmande att framhålla, hurusom den yttre utstyrelsen, med sina vackra kolorerade vapenbilder, sitt utmärkta tryck och sitt präktiga papper, denna gång utgör ett värdigt omhölje till ett alltigenom gediget innehåll och icke, såsom ej alltför sällan händer, är till för att bortskymma blicken för inre skröpligheter. Härmed har likväl ej någon borgen för alla enskildheters riktighet kunnat givas. Det ligger i sakens natur, att en ättelängd, vilken som denna i stor utsträckning måste bygga på tidigare tryckta uppgifter, icke alltid kan bortse från dessa, även om de stundom ej låta sig med säkerhet verifiera och fölaktligen kunna vara oriktiga. Uppgiften att Louis de Geer d. y. (Tab. 4) var assessor i bergskollegium går, för att taga ett exempel, igen hos Anrep, som till yttermera visso sätter året för utnämningen till 1677. Det är emellertid säkert, att någon assessor med det namnet ej tjänstgjorde i kollegiet under sagda eller därpå närmast följande år, och icke heller förekommer Louis de Geer eljes i kollegiets matrikel. Att en fullmakt som extra eller titulär assessor givit upphov till notisen, är väl ej därför alldeles uteslutet, men någon sådan har åtminstone icke av rec. påträffats, varför det varit önskvärt, att ett datum för denna utnämning kunnat meddelas åtminstone bland anmärkningarne. Svårigheten att helt och hållet undvika korrekturfel framlyser på ett par ställen, såsom då i Tab. IX uppgives, att Raphael de Geer och fogden Anders Larsson ålades redovisning för »deras räkningar, som de böra vara till», vilket

icke ger någon mening. Sistnämnda uttryck bör tvivelsutan jämlikt originaldomen läsas »svara till», då påståendet blir begripligt. Louis de Geer (Tab. XIII) kan ej heller hava överflyttat till Holland 1696, då han avled redan 1602. Men säkerligen äro, de anförda oriktigheterna till trots, även dylika inadvertenser i detta arbete svåränträffliga.

Liksom genealogien har även porträttkatalogen utgått från Almqvist & Wiksells tryckeri, något som knappast behöver påpekas, då utgivaren är chef för denna officin. Ehuru format och papperssort (för större delen av upplagan) äro desamma för båda arbetena, företer i övrigt den typografiska utstyrseln väsentliga olikheter. En jämförelse visar enligt rec:s mening ett avgjort företräde för genealogien, oaktat den i katalogen använda stiltypen i och för sig är vacker. Men sidinramningen i den sistnämnda förhöjer ej intrycket av det hela och de reproduceerade bilderna (i ljustryck) förefalla knappast riktigt lyckade.

Arbetet innehåller beskrivning på en samling familjeporätt och kuriosa, som ursprungligen förvarats på Finspång, men vid försäljningen utom släkten 1822 undantogs och sedan innehafts av huvudmannen för friherrliga ätten N. 312 som ett slags fideikommiss, vilket för övrigt även i senare tid tillökats. Vid sidan av verkligt förnämliga dukar av berömda konstnärer förekommer åtskilligt av mindre värde i form av kopior, stick och litografier. Flera porträtt äro osignerade och utg:s försök att identifiera artisterna förefalla ej alltid övertygande. Åtminstone känner man sig tveksam inför påskriften på det första numret i samlingen, vilken upplyses vara »AET:s 67 O. Bijt 1602». Det lär nämligen knappast kunna råda tvivel, att »O. Bijt» bör läsas »objit», vilket givetvis ger inskriptionen en förnuftigare mening. Men också i övrigt lämnar texten ett och annat övrigt att önska. De meddelade personhistoriska notiserna torde sålunda ej alltid kunna tillerkännas nödig korrekthet. Det kan därvidlag framhållas, att Dahlgrens ovan-nämnda arbete, som utkom tidigare än porträttkatalogen och således stått den sistnämndas redaktör till förfogande, ej med tillräcklig nog-grannhet utnyttjats. En jämförelse mellan de båda verken ger nämligen vid handen, att i sådant fall åtskilliga misstag i katalogen kunnat undvikas. Detta gäller bl. a. i hög grad de använda namnformerna, som stundom förvanskats till oigenkännlighet. Början göres med den hol-ländske stamfadern Louis de Geer, vars förnamn från det ålderdomliga, men fullt riktiga »Louys» förvandlats till det omöjliga »Louyos». Hans första hustru hette för övrigt enligt Dahlgren Maria de Jalhéa, ej de Falle. Rörande den förste i Sverige verksamme Louis de Geer, som föddes i Liège (ej i Amsterdam) 1587 (döpt 17 nov.), gifte sig den 27 maj (ej juni) 1612 och dog den 19 juni (ej juli) 1652, påstås, att han »inflyttat» till Sverige »omkring 1620», men sanningen är, att han första gången kom till vårt land i februari 1627 och att han även senare tillbragte större delen av sitt återstående liv i Holland. Om hans hustru heter det, att hennes födelseår är obekant och att hon dog i dec. 1634. Dahlgren uppger emellertid, att hon föddes i Liège om-kring 1590 och att dödsdagen var den 22 dec. I fortsättningen kunna antecknas de felaktiga namnen Nimvald (N. 7), Parmantier och Berve-gnies (N. 8), van Monines (N. 10), Runard (N. 12) samt Wadenwoyen

(N. 28), vilkas riktiga motsvarigheter hos Dahlgren äro Nieuwael, Parmentier och Buvegnies, Monicx, Bernard samt Wadenoyen. En porträttmålare kallas på ett och samma blad än H. F. Velthofen, än H. v. Velthofen, än H. van Velthoowen, och den kände A. U. Wertmüller får sitt namn (N. 33) av obekant skäl förbättrat till Werthmüller. En liknande, malplacerad välvilja kommer ärkebiskop Rosenstein (född 1766 och ej 1776!) till del, då han kallas Carl von (!) Rosén von Rosenstein, vilket verkar tårta på tårta. Något ursäktligare är (N. 13) namnet Sara Hovia (i stället för Hovius), men det är icke desto mindre orätt, ty enligt holländsk sed böra ej, i motsats mot ett rätt allmänt bruk i Sverige, namnen böjas enligt den latinska grammatikens regler. Entomologen Charles de Geer (N. 29) har nog aldrig omnämnts i Svenska akademiens handlingar, såsom utg. påstår, men det meddelade citatet förekommer däremot i Vetenskapsakademiens årsberättelser. Då dessa ej på den tiden trycktes hos Almqvist & Wiksell, är måhända fordran på distinktion i detta fall överdriven. Värre blir det för utg. i hans egenkap av officer att förklara, huru hans farfader »gjorde campagnen mot ryssarne» 1814, eftersom åtminstone det övriga Sverige då ej befann sig i krig med denna nation. Men det kanske är med den saken som med frih. Carl Oxenstjerna, om vilken förf. upplyser, att han »enligt trovärdiga personers berättelser spökar»!

Beträffande data visar en granskning liknande ovederhäftigheter. Marguerite de Geer (N. 6), vars dödsår är obekant (se Dahlgren, s. 31), säges hava dött 1661, vilket emellertid gäller hennes man, som för övrigt ej hette van Trip, utan endast Trip. Jean de Geers (N. 13) bröllop stod ej 1675, om man får tro Dahlgren, som (s. 85) uppgiver dagen till den 27 nov. 1674. På samma sätt stämma varken födelse- eller dödsdata för Jaqueline Cornelia van Assendelft (N. 16) överens med de säkerligen riktigare uppgifterna i genealogien (s. 43), och dylika olikheter förekomma på ej alltför få ställen (jfr giftermålsdagen för N. 22 Louis de Geer, födelsedagen för N. 36 Hedvig Beata Stackelberg och såväl födelse- som dödsdagarna för N. 37 Fredrika Aurora Taube med motsvarande data hos Dahlgren, övriga exempel att förtiga). Men också då inga direkta oriktigheter insmugit sig, kunde utg. av porträttkatalogen haft gott av att noggrannare hava studerat genealogien. Detta gäller de fall, då data äro alldeles utelämnade i den förra, ehuru de finnas i den senare (se t. ex. dödsdatum för N. 25 Eva Elisabeth Ekfelt), och ej minst då förf. varit så oviss på sig själv, att han meddelat skiljaktiga uppgifter om samma sak på olika ställen i sin bok (se N. 23, där Eva Christina Oxenstjerna säges född den 28 aug. 1699, och N. 24, där det riktiga datum eller den 22 aug. anföres efter en porträttpåskrift).

Stora Kopparbergs bergslags aktiebolags porträtt- och tavel-samlingar. Beskrivande katalog, utarbetad av *August Hahr*.

Upps., Almqvist & Wiksells bokt.-a.-b. 1921. 89, (1) s. (därav 4 s. resumé på tyska). 44 helsidsillustr. i koppartryck. — 40 kr.

Vid sidan av tungt vägande arkitekturhistoriska arbeten, värdefulla bidrag till »Svenska slott och herresäten» och mycket annat har August Hahr givit sig tid att i föreliggande volym på ett särdeles grundligt sätt behandla en gammal tavelsamling, som vederligen förut icke av någon sakkunnig undersökts. Detta låter sällsamt, men torde till någon del ha sin förklaring däri, att ända till för några år sedan porträtten voro i avgjord majoritet och att bland dem skolarbeten, kopior och enklare konterfej spelade en stor roll. Endast ett fåtal bilder ägde ett större konstnärligt värde, och även dessa befunno sig av roströk och misshandel av okunniga restauratorer i ett otillfredsställande skick. Först under de senaste åren har samlingen tillökats med några verkligt utmärkta nyare svenska originalporträtt och en del artistiskt utförda moderna kopior. Det är detta nutida tillskott till de jämförelsevis få verkligt goda porträtten från äldre tid som skänker galleriet dess värde och gör det förtjänt av en sådan ingående beskrivning, som nu kommit det till del.

I allt omfattar samlingen 106 n:r. Av dessa äro 57 porträtt i olja och 4 i pastell. De övriga utgöras av utsikter och gruvbilder, varav 4 st. av P. Hilleström och en hel serie kolteckningar av F. Boberg. Konstverk av annat slag — »tavlor» i vanlig bemärkelse — förekomma icke.

Förnämligast av de äldre porträtten äro otvivelaktigt de två av Sebastien Bourdon, vars mästarnamn Hahr bestämt. Det ena tros sedan gammalt — säkert är det dock icke — framställa den från hovskräddare till hovintendent upphöjde Johan Leijoncrona — att det andra med sitt bröstharnesk och kommandostav rakt icke kan återge den okrigiske forne bokhållaren Claës Anckarströms drag, är påtagligt. Av Ehrenstrahls hand eller ur hans ateljé ses, jämte en repetition av Karl XI:s bekanta kröningsbild, flera stycken — mest tilltalar anmälnaren bilden av amiralitetsgeneralen frih. L. Creutz d. ä., genom det osökta i anordningen och det trovärdiga i uppfattningen. Av D. von Kraffts bidrag är väl greve Jakob Spens' bild den yppersta. J. D. Schwartz representeras främst av det tyvärr ganska illa åtgångna porträttet av presidenten frih. Gust. Rålamb. J. H. Scheffel företrädes av en särdeles vacker bild, som anses föreställa en Angerstein, ovisst om bergmästaren eller asses-sorn. L. Pasch har målat den ståtliga knäbilden från 1796 av Gustav III och porträttet av presidenten J. G. Lilienberg, som förut trots signatur gått under John von Bredas namn. Av den senares far, Karl Fredrik, träffas presidenten greve N. A. Bielkes bild från 1784, sålunda ett tidigt arbete, och av honom själv det överraskande goda porträttet i knästycke av presidenten greve F. V. Ridderstolpe. Utmärkt företrädes Per Krafft d. y. genom presidenten frih. S. Löfvenskiölds på kornet tagna bild, såsom förf. med rätta säger ett av konstnärens bästa arbeten, karaktäristiskt för hans stil och tidssmaken under Karl Johans dagar. Glömma få vi icke G. Lundbergs förträffliga

pasteller, framställande Claës Grill och hans hustru. Bland de nyaste bidragen märkas Zorns var och en i sitt slag utsökta framställning av vår nuvarande konung i helfigur och civil högtidsdräkt — en för konstnären ovanligt elegant bild — och det livfulla men robustare porträttet av disponenten E. J. Ljungberg, E. Stenbergs brett och gott målade bröstbild av generaldirektör R. Åkerman och E. Östermans distingerade höftbild i halv profil av Oskar II. — Vid mindre märkliga originalbilder och kopior av högre eller lägre valör kunna vi här ej uppehålla oss, ej håller vid förf:s ofta mycket krävande utredningar, än om mästar-namnen, än om sannolikheten av de »avtagnas» rätta namn.

Katalogen är uppställd efter *konstnärsmannen*, som äro ordnade alfabetiskt. Kanske hade det, då de säkra originalen och de verkliga konstverken icke äro talrikare, varit bättre, om katalogen ordnats efter de *avbildades* namn — hälst i grupper, såsom »kungl. porträtt», »porträtt av presidenter i bergskollegium och tjänstemän i bergslaget», »andra personer», o. s. v. Måhända hade det håller icke skadat att förf. åtskilt i var sin avdelning original och kopior. Nu framträda ofta kopior med anspråk på samma utrymme och utförliga beskrivning som originalen, såsom t. ex. rörande V. Nybergs kopia efter Roslins Linnéporträtt, med en ifråga om en modern kopia överflödigt utförlig Roslin-biografi. Kopiora inrangeras för övrigt utan konsekvens. Så upptagas t. ex. Maria Röhl:s kopior av Oskar I:s och Josefinas bröstbilder efter Westin under *hennes* namn, under det att V. Nybergs av Karl Johan företrädes av Westins namn med dennes biografi. Men detta är måhända endast en smaksak: att Maria Röhl fått sitt namn placerat som rubrik beror kanske på att hon i *pastell* kopierat Westins oljemålningar.

Förf:s beskrivningar äro i regeln i all sin korthet distinkta. Även om det förefaller småaktigt, skulle jag dock vilja påpeka, att Hahr litet för nonchalant behandlar de avbildades ordnar. Dessa spela nämligen i porträttmåleriet en icke obetydlig roll, enär de ofta kunna vara utslagsgivande vid bestämmandet av odaterade bilders uppkomstid. Det förefaller t. ex. märkvärdigt om P. Krafft d. y:s bild av Löfvenskiöld verkligen skulle vara daterad 1835, eftersom han, som redan 1825 blivit serafimerriddare, här uppträder med blott Nordstjärnekraschan. Rörande Zorns porträtt av Ljungberg säger förf. helt vanvördigt: »Vasaordens kommendörsdekoration kring halsen, på fracken ett par andra dekorationer». Rätta förhållandet är, att dessa »andra dekorationer» äro ingenting mindre än Vasaordens storkors och preussiska Kronordens kraschan. Men detta är blott observeranda i marginalen. Förf:s undersökningar äro annars lika grundliga som berömvärda. Och han glömmer ingenting. En ännu levande artist — namnet utesluter jag — som beträffs med att som restaurator ytterst illa ha behandlat och betydligt övermålats i dåligt skick redan förut varande dukar, får, sig själv till straff och androm till varnagel, schavottera, under det att konservatorerna E. Lindborg och Jaensson (far och son) komplimenteras för gott och pietetsfullt arbete.

Boken är utsökt tryckt på prima tjockt lumphapper från Munktells, och de hos Nordisk rotogravyr utförda koppartrycken ersätta fullständigt goda ljustryck.

Olof Granberg.

Ärkebiskop Henrik Reuterdahls memoarer. [Utg. av Lauritz Weibull]. Lund, C. W. K. Gleerups förlag 1920. (2), XIV, 424 s., titelpl. — 20 kr.

I april 1856 — vid en vändpunkt i livet — började Reuterdahls nedskriwa sina minnen. En kort Ratio operis anger motiven: »att få det genomlefda antecknad och derigenom göra det till något för mig själf objektift, i viss mån fremmande, deri godt och ondt sig afspeglade.» En sympatisk uppriktighet, som någon gång kan bli hänsynslös, talar från varje rad, och den gamle ärkebiskopens starka behov att gå till rätta med sig själf och andra har understundom något av biktens allvar. Stilen är förträfflig i sin starka konkretion och förnäma enkelhet.

Från en synpunkt innebär studiet av memoarerna en besvikelse: man föres sällan in i händelsernas stora sammanhang och ställes endast undantagsvis inför teologiska och politiska frågor av mera betydande räckvidd. En gammal man, som sett och hört och reflekterat mer än de flesta, säger helt rättframt sin mening om sig själf och dem han mött i livet. Reuterdahls okonstlade och stillsamma sätt att berätta tyckes mig ganska mycket påminna om tonfallet i Martensens Av mit levnet och Otto Ahnfelts Ur mina minnen. Jag föreställer mig, att särskilt gamla lundensare måste njuta av dessa memoarer med de många intresserörerna från den tid, då seklet var ungt.

Lokal- och personteckningarna från Jakob Falkmans, bröderna Suells och Lorentz Kockums Malmö samt från Ahlmans, Tegnér och Schartaus Lund hava den skarpaste koloriten. Så besannar sig även här, att de äldsta intrycken äro de starkaste: skol- och universitetsåren ligga med en rikedom av detaljer klara för berättaren. Den gamla malmöskolan i hörnet av Kalende- och Själabodsgatorna, lärarna med deras obligatoriska egenheter, den »torra och träaktiga» kristendomsundervisningen, ja t. o. m. den första läxan i Håkan Sjögrens grammatica latina har han i gott minne.

Så kommer han (1811) till Lund och får genast sikte på teol. fakulteten, som han med tydlig pietet värdesätter. Professörerna »hade en viss betydenhet» utom Hellman, domprosten, som var mer än lovligt svag. Annorlunda låter det, då den visserligen ej fullt opartiske Wallquist för Jakob Tengström presenterar dessa målsmän för sydsvensk teologi: »Eberstein och Wählin äro bägge auctorer, och ingendera synes böra lockas till vidare försök» (det gällde att skriva en lärobok i dogmatik). Om Hylanders »facon att tänka» hade Samuel Ödmann mycket låga tankar. Man kan förmoda, att Eberstein varit fakultetens främste. Martin Ahlman ansåg honom (i brev till Hartmansdorff) för den (1811) »bäste professoren (hvilket icke är något rätt stort loford)», och uppsala-teologerna, som ingalunda hade anledning att förhäva sig, hade en viss respekt för den lundensiske neologdödaren. Reuterdahls betyg åt seminariedirektorn Karl Peter Hagberg stämmer rätt väl med Ödmanns, som erkände hans homiletiska gåvor men — vid pastoraalexamen — funnit honom »hospes i teologien».

Biskop Faxé och den i allmänhet mycket omstridde Bengt Bergquist äro säkert tagna på kornet: den förre mera jurist och administrator

än teolog, såsom stiftschef vänlig och obeslutsam, den senare en verklig begåvning men svag. Han var en underlig blandning av tolerans och intolerans, skrev *samtidigt* i Journalen och Litteraturtidningen, beundrade Schartau och vinglade i filosofien. Att han i befördringsväg blev orättfärdigt behandlad är mer än troligt. Förklaringen är väl den, att han motarbetades av Lars von Engeström och — sig själv.

Lundakarakteristikernas huvudintresse samlar sig, som naturligt är, kring namnen Ahlman och Thomander. Den förre får välförtjänta lovord. Han var skarp och klar, ansågs som »en Cato i stränghet» och den, på vilken lundateologiens prestige i många år vilade. Thomanders bild är uppenbarligen gjord cum ira et studio — skuggningen är påtaglig. Här förslår icke som förklaring deras olika läggning eller att de i så många stycken hörde hemma i olika läger, snarare frestas man till det antagandet, att i Reuterdahls förhållande till Thomander faktorer spelat in, som i memoarerna utelämnats. Någon planta sensitiva var Thomander icke, hänsynslös och giftig kunde han vara, men sådana vitsord, som lämnas sidd. 68 och 98, lända icke intygsgivaren till utslutande heder.

Det må ju vara en förmildrande omständighet, att Reuterdahl är verkligt sträng även mot sig själv: han erkänner sig vara en smula högmödig, benägen för kompromisser och icke så litet streber. Om sitt författarskap talar han utan förhävelse men såsom den där smak framgångens glädje. Hans ohövligheter mot de honom såsom exegeter vida överlägsna Eichhorn och Schleusner få väl icke tagas så allvarligt.

Sin skuld till Schleiermacher betonar Reuterdahl uttryckligt, och intet tyder på att han övergivit denna sin första kärlek, även om den med tiden något svalnade. I allmänhet är Reuterdahl föga benägen att precisera sin teologiska ståndpunkt. Han fördöller dock icke sin ungdoms litet obändiga radikalism, sådan den tog sig uttryck i Episteln till Titus och Doctrinae biblicae de Spiritu sancto lineamenta, på vilken senare hans kollega Abr. Zach. Pettersson rent av lär hava fäst Hartmansdorffs uppmärksamhet (Ahlman till C. F. Wingård). Han nekar ej heller en med åren tilltagande konservatism, som dock var långt mera kyrkopolitiskt än teologiskt betonad. »Förbenad» kunde Reuterdahl aldrig bliva, därtill hade han alldeles för gott omdöme.

H. Wijkmark.

August Strindberg. En kämpande och lidande själs historia.

1. Från Klara skola till Röda rummet. 2. Genom skärselden till korset. Av *Nils Erdmann*. Sthlm, Wahlström & Widstrand 1920. 227, 387 s. — 25 kr.

Tiden för den stora, definitiva Strindbergsbiografien är ännu ej kommen. Av det gigantiska materialet är hittills endast en ringa del för forskningen tillgänglig, och särskilt saknar man en samlad publikation av Strindbergs så egenartade och för hans produktion och personlighet så belysande korrespondens. Det nära tidsavståndet och de ömtåliga förhållandena Strindberg ofta berör i sina verk bereda också svårigheter

för en fullt öppen vetenskaplig behandling. Emellertid gör det alltjämt växande intresset för Strindberg och hans verk en framställning av vad man hittills vet om hans liv och författarskap ytterst önskvärd. Det är en dylik uppgift Nils Erdmann med sin sista bok företagit sig att lösa, och man har allt skäl att vara honom tacksam därför. Ur personhistorisk synpunkt innehåller hans nya bok mycket; författaren har i ganska stor utsträckning varit i tillfälle att begagna Strindbergs brevväxling och har för övrigt byggt på de självbiografiska verken med insättande av de rätta namnen i stället för de fingerade, där så utan risk för indiskretion kunnat ske. Sålunda erbjuder boken en lättläst och fyllig framställning av Strindbergs levnadslopp. I samband därmed behandlas också diktverken, på sina ställen väl något knapphändigt, men dock med framhållande av flera nya synpunkter. Den kunnighet och samvetsgrannhet, som utmärker Nils Erdmanns forskning överhuvud, präglar också denna bok, och det verkar välgörande att se vår litteraturs mest omstridda storhet så lidelsefritt behandlad. Frånvaron av granna fraser och bilder kommer dessutom denna bok att intaga en smickrande särställning i den annars ganska svamliga Strindbergslitteraturen. Författaren tyckes principiellt ha avhållit sig från varje värdesättning och överhuvud från alla subjektiva omdömen om diktarpersonligheten, och kanske är detta en fördel i ett verk, som tydligen endast anspråkslöst vill göra tjänst som handbok vid Strindbergsstudier. Det hade ur den synpunkten varit i hög grad önskvärt, att verket varit försett med sak- och personregister, men den som skriver dessa rader, känner alltför väl herrar förläggares avvoghet mot dessa nyttiga tillbehör, för att vilja skriva deras frånvaro på författarens skuldkonto.

Martin Lamm.

Under Lundagårds kronor. Minnen upptecknade af gamla studenter. Ny samling. Lund, Gleerupska univ.-bokhandeln 1921. 620 s. — Kr. 38: 50.

Den till Lundauniversitetets tvåhundraftioårsjubileum utgivna »Under Lundagårds kronor. En minneskrans af gamla studenter» har nyligen utökats med en ny samling av delvis samma författare. I än högre grad än i föregångaren ha bidragen till den nyutkomna volymen karaktär av minnesanteckningar från ungdoms- och studieåren, personliga hågkomster, vilka mångsidigt och fylligt teckna lundensiskt kulturliv under det gångna århundradets sista hälvt. Endast den skildring av »Herberget», som prof. E. Wrangel, den främste kännaren av Tegnér-tidens Lund, lämnat, och den till form och innehåll lika mäterliga uppsats, där prof. emer. E. Tegnér ledsagar läsaren bland Lunds minnesvårdar, falla något utom denna ram.

Det är ett förträffligt uppslag, förläggaren haft, att låta medlemmar av en äldre, snart saknad generation, innan det för alltid vore för sent, samla alla de personliga smådrag, som först levandegöra krönikornas torra data. Att resultatet icke blivit likgiltiga vardagshågkomster, utan en kulturbild av sällsynt liv och skärpa, därför borgar redan namnför-

teckningen över de var på sitt område framträdande kulturpersonligheter, som lämnat sin medverkan. Knappast någon minnesvärd sida av lundsensiskt universitetsliv under det behandlade halvseket torde ha lämnats opåaktad, och de upprepade tillfällen, då samma episod eller samme person tecknats av olika händer, äro blott ägnade att ge bilderna än större pregnans och åskådlighet; den ene minnestecknarens möjligen subjektivt ensidiga omdöme kompletteras av den andres. Det ligger i sakens natur, att många av bidragen format sig som hyllningar till bortgångna lärare och vänner. Perspektiven förryckas måhända därigenom i någon mån, men av de många olika minnestecknarnas bidrag får man dock en samlad och säkerligen pålitlig uppfattning om vad den äldre generationen bevarat som värdefullast från sina föregångare.

Att i detalj ge mer än en antydning om bokens rika innehåll låter sig knappast göra; det kan blott bli en godtycklig uppräknig av namn. Biskop Billing skildrar den »stora fakulteten», 1860-talets teologiska fakultet med H. M. Melin, E. G. Bring, A. N. Sundberg och W. Flensburg; kyrkoherde Hallberg den följande generationen: Olbers, Skarstedt, Billing, Eklund o. a. Den fint bildade filosofen Axel Nyblæus och hans broder, översten, tecknas av prof. emer. F. Wulff; J. J. Borelius och hans förbindelser med E. von Hartmann av prof. A. Herrlin. Prof. emer. Fürst skriver om sina äldre kolleger och vänner, Odenius och Hans Bendz, prof. Essen-Möller om de nyligen bortgångne Seved Ribbing och Jacques Borelius; av Ribbings egen hand har influtit en minnesteckning över P. E. Gellerstedt. Gustaf Ljunggren och det Ljunggrenska hemmet skildras av lektor K. Wintzell, den i förtid brutne esteten och skalden Hans Henrik Hallbäck av prof. emer. N. Flensburg, språkmannen J. E. Rietz av prof. emer. A. Kock, 1860-talets Lundaoriginal av f. d. rektor Ingstad. Med känd mästarehand tecknar prof. emer. Quennerstedt en studentafton på 1860-talet med H. C. Andersen som festens medelpunkt, f. d. överbibliotekarien af Petersens meddelar ur sina biblioteksminnen, f. d. förste bibliotekarien Sjöbeck skriver om Lunds Weckoblad och dess siste redaktör, Ad. Mathson, o. s. v.

Som synes är det ingalunda blott en efterskörd till den föregående volymen, utan en ny sammanfattning ur något andra synpunkter av det intellektuella livet i Lund och dess representanter under 1850—90-talen. Sedan Lundagårds murar fallit, ha visserligen även andra än universitetets män vandrat under dess kronor. Det vore önskvärt, om förläggaren kunde förmå även det borgerliga Lunds äldre generation att reproducera sina hågkomster.

Illustrationsmaterialet är förträffligt med huvudvikten lagd vid porträtten, en hel rad karakteristiska och mindre kända fotografier ha framskaffats; som titelpansch har återgivits en förut obekant skiss av K. Aspelin med bilder av Herbergets mest framträdande medlemmar. — Det är endast en ting, som saknas, ett register till båda de utkomna banden. De många personupplysningar, de innehålla, äro alltför viktiga, för att icke böra vara lätt åtkomliga för den biografiska forskningen.

G. Cgt.

Malmö fornminnesförening. Minnesskrift 1909—1919. Malmö eget förlag, tr. A.-B. Lundgrens söners boktr. 1920. 335, (1) s., tatr. illustr.

»För att hugfästa minnet av sin tioåriga verksamhet och för att söka väcka ett bredare och allmännare intresse för Malmö stads topografi och historia» har Malmö fornminnesförening utgivit förestående minnesskrift, »vars riktlinjer lagts så, att innehållet uteslutande berör personer och förhållanden i Malmö under gångna dagar». Och det med rätta, ty få svenska städer torde kunna uppvisa så många under århundraden verkamma och framstående borgarsläkter som Malmö. Att skildra, dessa släkters historia bör därför vara ett ovanligt tacksamt arbete, och den början, som nu gjorts därmed, torde få anses såsom särdeles lovande.

Trafikchefen Alvar Platen skildrar släkterna *Bager*, *Kockum* samt *Suell* och fröken Ulla Bellander släkten *Faxe*. Alla fyra släkterna hava visserligen förut behandlats i den genealogiska litteraturen, men nu föreliggande skildringar äro vida fylligare och fullständigare än sina föregångare, då omfattande forskningar företagits särskilt i landsarkivet i Lund och stadsarkivet i Malmö och respektive familjearkiv i osedvanlig grad stått till förfogande. Uppgifterna om släkten *Kockums* härstamning hava korrigerats och vad släkten *Suell* angår, så har genom forskningar i Tyskland och Danmark bl. a. visats, att släkten ännu fortlever i det senare landet genom ättlingar till den om Malmö stads utveckling så högt förtjänste Frans Suell. Den av Platen använda genomgående numreringen av ättemedlemmarna underlättar högst betydligt återfinnandet på stamtavlorna av respektive släktmedlemmar och kan rekommenderas.

Utom nu nämnda uppsatser innehåller boken »Malmöreformatorer-nas litterära verksamhet» av Johan Ljungdahl, »Wickenberg och Wickenbergsbilder i Skåne» av E. Wrangel jämte bidrag av byggnadshistoriskt innehåll, ledamotsförteckning m. m. Redaktionskommittén friherre N. Djurklou, rektor P. Hj. Söderbaum och amanuens O. Lindskog äro värda allt erkännande för det synnerligen förtjänstfulla och vackra arbetets fullbordan.

G. I.

»**Ur hävden och minnet.**» Från Skåne och dess huvudstad. Av Ulla Bellander. Lund, C. W. K. Gleerups förl. 1919. 272 s., 8 pl. samt illustr. i texten. — 17: 50.

Förf. till ovanberörda arbete har under de senare åren i både tal och skrift framträtt som en både intresserad och intressant skildrare av fenomen och händelser, knutna till Malmö stads historia i synnerhet eller Skånes i allmänhet.

De föreläsningar i dessa ämnen, som hon på i bästa mening »populärvetenskapligt» vis höll i Skåne-metropolen, samt de liknande uppsatser av hennes hand, som inflöto i Sydsv. Dagbladet, voro både be-

träffande ämne och form ägnade att fångsla en större allmänhet, utan att därför behöva ratas av en mera kritiskt lagd publik.

I stil härmed äro de uppsatser, som sammanförts under den gemensamma rubriken »Ur hävden och minnet».

Där finnas mera kända ting berörda såsom »Malmö under reformationen», där förf. gett en livlig belysning av händelser och stämningar i Malmö under reformationstiden samt av de ledande personligheterna i stadens religiösa omvälvning, med en karakterisering dock, som ej alltid ger intryck av att vara objektivt grundad.

»Tidsbilder ur 1700-talets Malmö» för oss närmare vår egen tid med »Julefredens in- och utblåsande», vilken för Malmö egendomliga, ännu bevarade julsed behandlas i endast en tredjedel av uppsatsen, under det att resten rör sig om något annat. En annan tidsbild »Kaffets ankomst till Malmö för 200 år sedan», är roande nog, men uppvisar vissa olämpliga uttryck bl. a. om »kaffeblómstret, som 1717 första gången slog upp sitt bruna öga mot vår himmel». Den som ej är alldeles bortkommen i växtgeografien reagerar inför sådant.

Bland de följande artiklarna, som »Ur hävden» omfattar, fäster man sig särskilt vid den intressanta skildringen av Lärkesholmsstiftelsens tillkomst och av dess donator, Anders von Reisen, vilken senare fått en raljerande karakteristik, som torde kunna få vederbörande att vända sig i sin grav.

»Glimtar av Torup», som en uppsats i avdelningen »Ur minnet» heter, ger en vacker bild av det minnesrika skåneslottet under forna och nuvarande ägare. Det är en sympatisk och av historisk förståelse buren skildring, som emellertid skulle ha vunnit på en mindre detaljrikedom i t. ex. omnämmandet av möblers och andra inventariers placering i slottet.

Det är ej utan, att man känner samma önskan vid läsningen av »Några penseldrag i ett skåneslott» (Övedskloster).

I fortsättningen av boken är det en lång rad av mer eller mindre bemärkta personer i våra dagars Malmö, som förf. låter passera revy. De och de händelser och situationer, som givits dem till ram, äro älskvärt tecknade. Man märker, hur den personliga bekantskap, förf. har med de omtalade, och den del, hon själv tagit i händelserna, givit särskild fart åt framställningen.

Denna är också avgjort bäst i de delar av boken, där de gamla minnena väckts till liv för att vittna om en gången tid.

För övrigt gläder man sig åt den entusiasm, varmed förf. söker lösa sin uppgift. Det är därför att beklaga, att formen understundom verkar högst sökt, genom de många tämligen billiga vitsarna och ordlekarna, som skola verka spiritueellt. Utan dem hade boken vunnit i formellt avseende, även om detta ej är det viktigaste.

Ernst Larsson.

Kultur- och personhistoriska anteckningar af *Oscar Fredrik Strokirk*. D. 3. Örebro, eget förlag, tr. Lindhska boktr. 1920. (6), 215, (1), s, talr. portr. o. andra illustr. i texten. — 8 kr.

Med nu föreliggande del har författaren avslutat första serien av sina anteckningar, som äro avsedda att följas av ett supplementband med rättelser och tillägg ävensom av en andra serie. Ur den förteckning på släkter och uppsatser i de utkomna tre delarna, som förekommer i den senast utkomna, synas följande släkter böra omnämnas, enär desamma ej alls eller endast ofullständigt förut behandlats i tryck. Bland dessa äro *Avelin, Brenner, de Berg, Dellwik, Ek, Engelbrektson, Enhörning, Gallander, Hammarström, Hedberg, Lundborg, Schröder, Söderlindh, Trolle, Wennerstedt* och *Witfoth*. Men även om andra släkter lämnas vidlyftiga utredningar, t. ex. om *Strokirsch*. En i tidskriften, årg. 10 (1908), s. 41 förekommande uppgift om denna släkt synes dock ej hava observerats av utgivaren, vars uppgifter och uttalanden mången gång torde kunna giva anledning till diskussion och kritik.

Genealogisk bibliografi 1919.

Upprättad av **Sune Hildebrand.**

ELGENSTIERNA, GUSTAF, Svenska släktkalendern 1919. 7:e årg. Med 12 porträtt. Sthlm. 8:o. XVI, 1080 s.

Rec. i Stockholms Dagblad 1919 (²³/₁).

LEWENHAUPT, CLAES C:SON, Sveriges ridderskaps och adels kalender 1920. 43:e uppl. Sthlm. 8:o. (6), 1495, (1) s., 10 pl. (6 portr., 4 avbildningar av egendomar).

GEIJERSKA släktmötet i Karlstad 10 augusti 1918. Uppsala. 8:o. 39 s., 1 pl., flera illustr. i texten. Uppl. 120 ex.

HAMMARSKJÖLDSKA släktföreningen.

I: Saisonen, årg. 4 (1919), s. 1010—11.

Taube, N. E., Några ord med anledning af släktföreningen **TAUBES** senaste sammanträde ²⁶/₆ 1919.

I: Saisonen, årg. 4 (1919), s. 669—71.

Stadgar för adliga ätten **THAMS** och den därav utgrenade friherrliga ätten **Tamms** släktförening. Eskilstuna. 8:o. 7 s.

* * *

TOLL, HANS, Folkungastudier. 1. En abbedissa i Gudhem. 2. Ätten Engel. 3. Wålungaätten.

I: Personhist. tidskr., årg. 20 (1918—19), s. 108—34. — Med en släkttavla. — Även särtr.

* * *

FRIBERG, HANNA, [Genealogiska notiser rör. ätterna] Ancharfelt-Dreffling-Lillienberg.

I: Meddelanden från Norra Smålands fornminnesförening 5 (1919), s. 75—77.

FÜRST, C. M., Tavla över professors- och biskopssläkter samt förbindelser dem emellan.

Folktypsutställningens genealogiska sal, repr. i Saisonen, årg. 4 (1919), s. 374—75.

GULLBERG, HJALMAR & UGGLA, TORSTEN, Svensk biografisk kalender.

1. Malmöhus län. Sthlm (tr. Lund). 8:o. (6), II, 379 s.

Innehåller uppgifter om upptagna personers föräldrar, hustru, hustrus föräldrar samt barn.

Rec. i Stockholms Dagbl. 1920 (¹⁵/₄).

HILLGREN, BROR, Några Vallonsläkter och Delsbosläkter. Anteckningar ur Ö. Lövsta, Wässlunds, Tierps och Delsbo kyrkoböcker. Sthlm. 8:o. 30 s. Tr. i 100 ex.

Behandlade äro släkterna: Tillman, Douhan, Fogman, Waldner, Ruth, Delin Skoglund.

KINDBERG, AXEL, Anteckningar om Värmlands fältjägare. D. 2: okt. 1814—1901 samt lefnadsteckningar. Sthlm. 8:o. 337 s., 4 pl., portr. o. andra illustr. i texten.

Innehåller uppgifter om upptagna personers föräldrar och giften.

LÅNGSTRÖM, ERLAND & STERN, GUSTAF, Göteborgsstudenter. 2. Realgymnasium i Göteborg 1865—1886 och Göteborgs högre realläroverk 1885—1918. Biografier saml. och utg. Gbg. 8:o. 225 s.

Innehåller uppgifter om studenternas föräldrar, giften, barn samt hustrus föräldrar.

LÅSTBOM, TH., Esajas Tegnér, Erik Gustaf Geijer, Selma Lagerlöf, Gustaf Fröding.

I: Genealogica (Helsingfors) 1919, s. 91—93. — Med 2 tabeller.

LÖFSTRÖM, KARL, Bröllop och förlofning. [Genealogiska notiser].

I: Saisonen, årg. 4 (1919), s. 27, 61, 106, 143, 182, 228, 280, 332, 383, 434, 488, 540, 730.

RYDSTRÖM, ADA, [Genealogisk] Tabell öfver Tyllingegodsets ägare.

I: RYDSTRÖM, A., Boken om Tjust (Västervik, 8:o), vid s. 144.

Landsh. Olof Stakes († 1664) och ryttm. baron Joh. Gust. Duvalls († 1749) ättlingar.

SEVERIN, ERNEST, Svenskarne i Texas i ord och bild 1838—1918. Ett historiskt-biografiskt arbete, samlat och utgivet. Redigeradt och utarbetadt af A. L. Scott, T. J. Westerberg. Granskadt och öfversedt af J. M. Ojerholm. [1—2.] [U. o.]. 4:o. (Tr. i Amerika).

Innehåller upplysningar om de upptagna personernas föräldrar, giften och barn.

STENHAGEN, I. W., Bröllop och förlofning. [Genealogiska notiser].

I: Saisonen, årg. 4 (1919), s. 627, 678, 730, 792, 862, 938, 1019.

Särskilda släkter.

Afzelius se AFZELIUS, C. A., Slakten Westman . . .

HIDÉN, K. J., Anteckningar om släkterna *Benedictius* och *Parman* i Fredrikshamn och Kristinestad.

I: Genealogica (Helsingfors) 1919, s. 84—89. — Med släkttabell.

RIDDERSTOLPE, GUSTAF, De siste af sin ätt [*Bohnstedt*].

I: Arte et Marte 1919, s. 50—51.

CAVALLIN, B., Slakten *Cavallin* från Håldala. Sthlm. 8:o. XI, 361 s., 24 pl., 1 släkttavla. Tr. i 225 ex.

Rec. i Personhist. tidskr., årg. 20 (1918—19), s. 199; i Svenska Dagbl. 1919, n:o 158 (15/6).

Eckhäll se AFZELIUS, C. A., Slakten Westman . . .

E[LFSTR]AND, [Percy Ivar], En gammal Geflesläkt [*Elfstrand*] och litet om dess ursprung och verksamhet.

I: Meddelanden av Gestríklands kulturhistoriska förening 1919, s. 35—46. — Med 1 släkttabell. — Även särtr.

Fahlman se AFZELIUS, C. A., Släkten Westman . . .

Gallenius se AFZELIUS, C. A., Släkten Westman . . .

LUND, STIG, *Garvolius*. (Några ord i anledning av Maria Garvolius' genealogi).

I: Genealogica (Helsingfors) 1919, s. 84.

Gavelius se AFZELIUS, C. A., Släkten Westman . . .

STACKELBERG, MAGNUS, [Genealogiska notiser rör. ätten von *Grothusen* (Grothuss)].

I: Genealogica (Helsingfors) 1919, s. 94.

TALLBERG, AXEL, *Gruddsläkten* i Utmeland.

I: TALLBERG, A., Zorn. Hans barndom, ungdom och studieår 1860—81 (Sthlm, 8:o), s. 51—52.

Hermelin se LAGERBERG, R., Ur en värmlandssläkts öden . . .

Hessler se AFZELIUS, C. A., Släkten Westman . . .

WALDE, O., Klas *Horns* släktanteckningar.

I: Personhist. tidskr., årg. 20 (1918—19), s. 20—27. — Även särtr.

LUND, STIG, Ett litet tillägg till släkten *Ingman* i Sukukirja. Tabell 46 i Sukukirja.

I: Genealogica (Helsingfors) 1919, s. 89—91.

Lagerborg se LAGERBERG, R., Ur en värmlandssläkts öden . . .

Lindström se AFZELIUS, C. A., Släkten Westman . . .

FLODERUS, MATTS & FORSSTRAND, CARL, *Linnés* ättlingar. Några släkt-anteckningar.

I: Svenska Linnésällskapets årsskrift, årg. 2 (1919), s. 115—25. — Med 20 tabeller. Även särtr.

Nordin se AFZELIUS, C. A., Släkten Westman . . .

PALMSTRÖM, A., Den adelige familie *Palmström*, nr 867.

I: Personhist. tidskr., årg. 20 (1918—19), s. 72—75).

Parman se HIDÉN, K. J., Anteckningar om släakterna Benedictius och Parman . . .

NORÉEN, ARVID, Släkten *Poignant*. Biografiska anteckningar samlade. Uppsala. 8:o. VI, 157 s., talr. illustr. i texten, 1 släkttavla.

Rec. i Personhist. tidskr., årg. 21 (1920). s. 71. Med rättelser och tillägg.

SÖDERSTÉEN, HERMAN, Bidrag till Johan Ludvig *Runebergs* ättartal.*

I: Genealogiska Samfundets i Finland årsskrift 2 (1918, tr. 1919), s. 1—9.

Sklytern se AFZELIUS, C. A., Släkten Westman . . .

Sjöding se AFZELIUS, C. A., Släkten Westman . . .

LAGERBERG, ROLF, Ur en värmlandssläkts [*Skragge, Lagerborg, Hermelin*] öden (c. 1475—1875). En serie tidsbilder. Sthlm (tr.

* Uptagen i bibliografien för 1918 men hör såsom tryckt 1919 rätteligen hit.

Helsingfors). 4:o. (1), 392 s., 1 pl., illustr. i texten, 12 släkttabeller.

Rec. i Personhist. tidskr., årg. 20 (1918—19), s. 199—200; i Hist. tidskr. för Finland, årg. 4 (1919), s. 248—49, årg. 5 (1920), s. 92—96; i Svenska Dagbl. 1919, n:o 323 (7/12).

BJÖRKMAN, RUDOLF, En storborgare under Sveriges storhetstid [borgmästaren i Jönköping Peder Gudmundsson, adl. *Strömberg*, † 1655].

I: Jönköpings historia utg. genom en af Jönköpings stadsfullmäktige den 27 september 1913 tillsatt kommitté . . . D. 3 (Jönköping, 4:o), s. 181—237.

Innehåller genealogiska uppgifter om Peder Gudmundssons familj och ättlingar.

Söderberg se AFZELIUS, C. A., Släkten Westman . . .

Tjernberg se AFZELIUS, C. A., Släkten Westman . . .

S. S-MAN, Till frågan om Zachris *Topelius* semitiska anor.

I: Genealogica (Helsingfors) 1919, s. 83—84.

WILSKMAN, A., Om släkten *Ulnerus-Ullners* ursprung.¹

I: Genealogiska Samfundets i Finland årsskrift 2 (1918, tr. 1919), s. 39—44.

Wargentin se AFZELIUS, C. A., Släkten Westman . . .

GRANSTRÖM, G. A., Några anteckningar om familjen *Wertmüller*. Med 12 släkttabeller, 89 porträtter, en karta jämte person- och illustrationsregister. Sthlm. 8:o. XII, 395 s.

Rec. i Personhist. tidskr., årg. 21 (1920), s. 170—71; i Saison, årg. 4 (1919), s. 1011—12.

AFZELIUS, CARL [AUGUST], Släkten *Westman* (Härnösands-släkten) samt släkterna *Söderberg*, *Tjernberg*, *Gallenius*, *Westman* fr. Ångermanland, *Hessler*, *Lindström*, *Sjöding*, *Schlytern*, *Fahlman*, *Eckhäll*, *Afzelius*, *Nordin*, *Wargentin*, *Gavelius*. Genealogiska och biografiska anteckningar. Jönköping. 4:o. 211, XV, 17, (1) s., 23 pl. 200 numr. ex.

Rec. i Personhist. tidskr., årg. 20 (1918—19), s. 197—98.

Westman från Ångermanland se AFZELIUS, C. A., Släkten Westman . . .

WALDE, O., Till släkten *Wildemans* historia. Några familjeanteckningar.

I: Historisk tidskrift för Finland, årg. 4 (1919), s. 149—52.

TALLBERG, AXEL, Anders *Zorns* fader och närmaste förfäder, enligt uppgift från Uettingen och Uengershausen i Bayern.

I: TALLBERG, A., *Zorn*, Hans barndom, ungdom och studieår 1860—81. (Sthlm, 8:o), s. 52—53.

KARLBERG, G. T., Några bidrag till adl. ätten *Örnebergs* (N:o 978 †) historia.

I: Personhist. tidskr., årg. 20 (1918—19), s. 69—71.

¹ Upptagen i bibliografien för 1918 men hör såsom tryckt 1919 rätteligen hit.

Smärre meddelanden.

Historien om Adolf Fredrik och Hedvig Taube är i sig själv lika trist som trivial, och det vore orätt att säga att den i Esther Jacobsons framställning — *Hedvig Taube. En bok om en svensk kunglig mätress.* Sthlm, Wahlström & Widstrand 1919. 164 s., 7 pl. — Kr. 6: 50 — vunnit något nytt behag. Förf. har emellertid förberett sig för sin uppgift med mycket allvar och utom Malmströms politiska historia m. m. genomgått åtskilligt otryckt material, framför allt utskotts- och riksdagsprotokoll i mängd. Långa utdrag härur bilda bokens kärna, och förf:s försök att här och där förgylla upp dem med egna inpass för att ge dem en litterär anstrykning kunna icke anses alltför lyckade.

Så fattig som vår litteratur är på kultur- och personhistoriska skildringar från frihetstidens förra hälft måste emellertid varje bidrag antecknas med tacksamhet. De dokument, som här sammanförts, äro visserligen icke ägnade att komma ett patriotiskt hjärta att klappa av stolthet: trångsynt självgodhet å den ena sidan, indolens och själviskhet å den andra är vad de tala om. Men deras vittnesbörd låter sig icke jävas, och dragen höra onekligen med i helhetsbilden.

A. B.

— En lucka i vår historisk-biografiska litteratur har nyligen utfyllts genom publicerandet av en minnesteckning över *Prinsen av Wasa* (Sthlm, P. A. Norstedt & söners förl. 1921. 287 s., 1 pl., illustr. i texten. — 12 kr.). Förf., Hj. Lindeberg, framhåller i sitt förord, att det mera är avsaknaden av en fullständig levnadsbeskrivning över Gustav IV Adolfs landsflyktige son än förhoppningen att kunna väcka något starkare intresse för det skildrade föremålet, som utgjort motivet för avfattandet av det föreliggande arbetet. Vasaprinzens person och öden höra icke till dem som på grund av lysande egenskaper eller det upplevdas märklighet i någon högre grad kunna göra anspråk på eftervärldens beundran och intresse. För att utfylla tomheten kring den centrala figurens något bleka konturer har förf. också i stor utsträckning lånat innehåll och färg från den historiska miljön: ungefär hälften av boken upptas av en resumé av det ur tryckta källor bekanta händelseförloppet vid revolutionen, konungafamiliens avförande ur riket, det gustavianska partiets stämplingar, högmålsprocesserna o. s. v. För den senare delen av framställningen — skildringen av prinsens levnadsöden f. o. m. studietiden 1817—20 vid universiteten i Heidelberg och Edinburgh — ha förf. haft tillgång även till otryckta källor såväl i enskilda som offentliga samlingar; bl. a. hava arkiven i Wien och Brünn lämnat

tämligen rikhaltiga upplysningar rörande prinsens äktenskap och dess upplösning samt i övrigt hans levnad under mannaåldern i Österrike. Att den numera i Kungl. biblioteket förvarade, år 1877 delvis i Sv. Dagbladet publicerade brevväxlingen mellan prinsen och kammarherre Magnus Lagerberg icke in extenso meddelas är i betraktande av brevens privata karaktär till fullo motiverat. Ehuru för de flesta ägande nyhetens intresse erbjuder, som ovan antytts, den landsflyktige vasaättlingens långa levnad föga av större händelser eller spännande moment. Någon politisk roll kom han aldrig att spela — hans upprepade protester vid inträffade tronskiften i Sverige voro säkerligen icke dikterade av någon allvarlig avsikt att göra sina anspråk gällande, och den diplomatiska storm hans envisa fasthållande vid titeln »prins av Sverige» på sin tid framkallade bilades genom prinsens slutliga eftergift utan att ha förorsakat några politiska förvecklingar. För minnestecknaren återstår i huvudsak endast att redogöra för prinsens militära karriär, hans uppslagna förlovning med prinsessan Mariana av Nederländerna, hans äktenskap och dess upplösning, ekonomiska angelägenheter, inköpet av godset Eichhorn, resor, bl. a. besöket i Sverige år 1862, brevväxling och sammanträffanden med svenskar m. m. Den bild av prinsens personlighet, som ur förf:s skildring framställer sig inför läsaren, torde i sina huvuddrag vara rätt tecknad och överensstämmer även med det intryck man får av honom vid läsningen av hans brev: en enkel, redbar och välvillig man utan större andliga gåvor men med en fast karaktär och ett något allvarstungt och kärvt väsen. — I ett särskilt kapitel redogör förf. även för Helga de la Brache-affären och kommer till den slutsatsen, att det för den objektive bedömare är omöjligt att ur tillgängliga handlingar bilda sig en bestämd åsikt i frågan. Då han beklagar, att den år 1910 av Emil Hildebrand i en artikelserie i Stockholms Dagblad och sedermera i broschyrform framlagda bevisföringen haft det enbart negativa syftet att påvisa, att 'fröken' icke kunnat vara dotter till Gustaf IV Adolf och hans gemål, frågar man sig onekligen, varför en dylik bevisföring, den under förhandenvarande omständigheter som det synes enda framkomliga vägen, skulle vara för frågans lösning mindre »givande» än det positiva påvisandet av Helga de la Braches identitet.

— Dr. E. N. Söderberg har i *Petrus Wasenius. En herde- och kulturbild från 1700-talet* (Sthlm, Diakonistyrelsens förlag 1920. 170, (2) s. — Kr. 4:25.) tecknat ett stycke av sin egen släkts historia. Prosten Wasenius var en litterär man. Redan på gymnasiet i Hernösand hade han genom lektor Magnus Stridsberg intresserats för hembygdsforskning, en disciplin, som under det ekonomiska tidevarvet starkt omhuldades. Ett rätt så omfattande arbete, Norrländska Boskaps Skötseln, var det synliga resultatet av detta studium. Det är dock som präst Wasenius fått sin egentliga berömmelse. Redan under sin uppsalatid hade han mottagit pietistiska inflytelser, som stärktes under mångårig tjänstgöring som adjunkt hos kyrkoherden Abr. Pettersson i Riddarholmen och Bromma.

Påverkan från den spenerska pietismen röjer sig i Wasenius predikningar liksom däri att han översatte Johan Rambachs »Betraktelser över Kristi lidande».

Återbördad till den norrländska hembygden — såsom kyrkoherde i Torp i Medelpad — satte sig Wasenius företrädesvis ett mål före: att bekämpa dryckenskapslasten inom sina församlingar. Prosten var ingen fanatiker: tre supar pr dag ville han medge, men det var »hedersamt at låta bli aldeles.»

H. W.

— Ett av professor Hjalmar Psilander å Stockholms nation i Uppsala i febr. 1920 hållet föredrag om domprosten *Carl Axel Torén* har utgivits av trycket (Upps. & Sthlm, Almqvist & Wiksells boktryckeri-a.-b. i distr. 52 s. — 2 kr.). Den väl utformade och intressanta levnadsteckningen, som är präglad av en varm sympati för föremålet, beledsagas av en utförlig bibliografi över tryckta skrifter och efterlämnade manuskript samt av biografiska data för åren 1813—1865.

— Till årsdagen av kronprinsessan Margaretas död har det Lindbladiska förlaget i Uppsala utsänt en vacker minnesskrift: *Margareta, Sveriges kronprinsessa. Minnesteckning under mångas medverkan utg. av Lotten Dahlgren och Julia Svedelius* (Uppsala 1921. 4:o. 139 s., 29 pl. — 15 kr.). De betänkligheter som kunnat förefinnas mot ett så snabbt offentliggörande av minnesteckningen ha fått vika inför den synpunkten, att bilden skulle vinna i klarhet, om den utformades »medan intrycken ännu äro friska och levande och det personliga, av tidsförändringar oberörda minnet kan tjäna till dess underlag». Det är tack vare medverkan av ett 20-tal kronprinsessan närstående personer eller sådana som på skilda områden kommit i närmare beröring med henne som det varit möjligt att giva en bild av den bortgångna med anspråk på verklighetstrohet. Skildringen berör i olika kapitel barndomsåren i England, ankomsten till Sverige och det nya hemmet därstädes, modersplikterna, sommarsjourerna i Skåne, den sociala och filantropiska verksamheten före och under världskriget, de hortikulturella och konstnärliga intressena, klubb- och föreningsintressen, frilufts- och idrottsliv m. m. Som avslutande kapitel meddelas utdrag ur ärkebiskopens tal till den bortgångnas minne vid Svensk-engelska föreningens årsmöte den 15 jan. 1921 samt ur Selma Lagerlöfs minnesord på Svenska akademiens högtidsdag 1920. I ett tillägg redogöres för nationalinsamlingen till kronprinsessan Margaretas minnesfond. Av det utmärkta illustrationsmaterialet utgöres över hälften av porträtt, bland vilka ett par från barna- och flickåldern torde vara en nyhet för de flesta. Boken är tillägnad »alla dem som älska och vörda kronprinsessan Margaretas minne» och förtjänar bland dessa en vidsträckt spridning.

— Ett troligen ganska enastående porträttgalleri representerar det av rektor Gustaf Ernst utgivna minnesalbumet *Abiturienter vid Växjö högre allmänna läroverk åren 1861—1919* (Växjö, Smålandspostens boktr. 1920. (1), VI, 128 s., portr. o. andra illustr.). Publikationen, till vilken materialet hämtats ur de år 1918 av läroverket förvärfvade *Fagerlundska* samlingarna, meddelar nämligen gruppbilder av nästan

samtliga de till ett antal av över 1,300 uppgående lärjungar, som under åren 1861—1917 efter avslutade studier lämnat läroverket. Porträtten, som i reproduktionen tydligt starkt förminskats och därför till större delen äro mindre 'njutbara', beledsagas av knapphändiga biografiska upplysningar. Ett alfabetiskt register med hänvisningar till sidtal och vederbörandes nummer på grupp bilden avslutar arbetet.

— I *Två gamla stockholmares anteckningar* (Sthlm, P. A. Norstedt & söners förl. 1920. 264 s., 1 pl., 1 karta, talr. illustr. i texten. — Kr. 19:50) berättar bröderna Nils och Edvard Selander sina minnen från barna- och ungdomsårens Stockholm, den tiden en stor småstad med för våra begrepp ofattbara hygieniska, trafik- och andra förhållanden och endast i fråga om krogarnas antal förtjänande benämningen storstad. Under sakkunnig ledning orienteras läsaren i norra Stockholms topografi under 1850-talet, göres förtrogen med samfärdsmedel, renhållning m. m. och introduceras i ett särskilt, av Edv. Selander författat kapitel — det icke minst sakkunniga — i ett antal av de 85 finare näringsställen, som vid sidan av 500 enklare sörjde för invånarnas bespisning och välfägnad. Personhistoriska notiser återfinner man framför allt i de inledande kapitlen 'Familjen', 'Föräldrahemmet', 'Umgänget på Observatorium' — brödernas fader, professor Nils Haqvín Selander, var Vetenskapsakademiens astronom — och 'Skolan', samt i den äldre brödernas hågkomster från kadettåren vid Karlberg. Anteckningarna göra icke anspråk på att meddela något egentligen nytt material men kunna med nöje och behållning genomläsas av den för det gångna Stockholm intresserade, som ej finner tid till mera ingående forskning i stadens kulturhistoria. — De texten beledsagande illustrationerna — porträtt, gatuvyer, avbildningar av byggnader m. m. — äro till största delen tecknade av artisten Hilding Nyman. Då bilderna naturligtvis icke äro fria fantasier, är det enligt anmälarens åsikt principiellt oriktigt, att de icke reproducerats direkt efter originalen, helst med angivande av källan. Så äro t. ex. illustrationerna sid. 111, 137, 139 och 141 tydligt kopior av i Ny Illustr. tidning för åren 1873, 1880 och 1884 förekommande träsnitt efter teckningar av Fr. Ahlgrensson, A. T. Gellerstedt och D. von Essen; herr Nyman har endast vidtagit smärre förändringar, så i fråga om staffagefigurer, men i övrigt troget följt förebilden. — Den bifogade av Nils Selander utarbetade kartskissen över Stockholms bebyggda område år 1850 och 1920 ger en åskådlig bild av de ingripande förändringar i stadens topografi de åldriga författarna och med dem jämnåriga stockholmare fått bevittna.

— En rolig och gemytlig källarmästare, som därtill har vittra och konstnärliga anlag och är fullproppad med anekdoter och naturlyrik, har utan tvivel, om han griper till pennan, betydliga förutsättningar att träffa en viss nivå av svensk litterär smak. I sina levnadsminnen med titeln *Från pys till gubbe* (Sthlm, C. E. Fritzes bokförlags a.-b. 1920. 358, (2) s. — 8 kr.) berättar förre innehavaren av Restaurant du Sud, numera av Hamburger börs i Stockholm August Hallner om sina öden alltifrån barndomsåren på den småländska gästgivaregården till 70-åringens

otium i sin lilla täppa på Drottningholm. Förf. kom tack vare sitt yrke i beröring med *all sorts and conditions of men*, och särskilt förmedlade hans estetiska intressen bekantskap med åtskilliga kända personer ur konstnärs- och författarekretsar. Läsaren undfågnas med en rad mer eller mindre roande historier om dessa hans vänners och kunders mestadels av Bacchi hävor inspirerade upptåg och bravader — skada blott att det blir allt för mycket av det goda. Berättaren kan icke frångämnas konsten att 'fabulera', och han förstår stundom att måla små genrebilder i Bellmans stil, som måhända kunnat förleda den högt beundrade mästaren till ett förstående småleende.

Svenska Porträttarkivets verksamhet 1920.

I enlighet med vid ordinarie årsmöte antagen arbetsplan ha arkivets undersökningar huvudsakligen varit förlagda till Västergötland, Närke samt delar av Östergötland och Värmland, — ävenså Göteborg och Uppsala. Även om en del mindre efterarbeten (i svårtillgängliga privatsamlingar) återstå, kunna vi dock säga, att Västergötland och Närke praktiskt taget äro inventariserade av Porträttarkivet. I forskningsresorna ha deltagit arkivets ordinarie medarbetare amanuensen friherre Evald E:son Uggle och fotografen Karl Schultz varjämte i likhet med föregående år såsom extra medarbetare anlitats fil. kand. greve Stellan Mörner samt hovfotografen O. Halldin, vilka senare utfört arbetet inom Närke och Värmland.

I *Västergötland* ha följande samlingar undersökts, katalogiserats och fotograferats: Höfverö, Liden, Kafås, Främmestad, Råbäck, Hellekis, Hallandsberg, Mariedahl, Kilagården, Blombacka, Storeberg, Frielsberg, Senäte, Hjelmsäter, Koberg, Kartened, Torpa, Högagärde, Hofsnäs, Östad, Öijared, Vikaryd, Marieholm, Börstorp.

I *Mariestad* ha gjorts forskningar i Sparbanken, Vadsbo Hembygds museum, hos kammarherre Hedenstierna, kassör Nilsson, kapten Sandels, doktor Lindencrona, major Fock.

I *Skara*: i Konsistoriet, Veterinäranstalten, Muséet, hos direktörerna Hammar, Muhr, Kylberg, Södergren, kandidat Silfversvärd.

I *Lidköping*: Rådhuset, hos häradshövding Zethelius, kapten Brehmer, direktör Dag, bokhandl. Eriksson, grosshandl. Vennberg, fröken Fischer m. fl.

I *Vänersborg*: i Västgöta regementes mäss, Muséet, Residenset, hos kapten Bernhardt, lektor Brieskorn, apotekar Bergquist, fru Cedergren.

I *Borås*: överstelöjtnant Westfeldt, kapten Mannerfelt, häradshövding Odenkrantz, kapten Grevillius, fröknarna Bäckström, Lundberg, Müller, Bökman, Zibet-Sandberg, fruarna Ehrengrenat, Damm.

I *Skövde*: Livreg:s husarers och Skaraborgs Reg:s mässar, major Mannerfelt, greve och friherre Klingspor, häradshövding friherre Beck-Friis, löjtnant Montgomery.

I *Ulricehamn*: hos fruarna Steuch, Soop, bokhandl. Ekeskog, stationsinspektör Granfeldt från Dal.

I *Alingsås*: fru Sjöstedt, friherre Fritz von Essen, fröken Sieurén, fru Silfverhjelm, landshövding Lagerbring.

I *Hjo*: fru Leyer, friherrinnan Strokirch, m. fl.

I *Östergötland*: Löfstad, Vårdberga, Ekenäs, Svenneby, Åhs, Sörby, Ållonö, Stjärnorp, Kolfall, Rundtorp, Herrborum, Thorönsborg, Engelholm, Stegeborg, Hösterum, Grensholm, Tångstad, Landsjö.

I *Närke*: Esplunda, Myrö, Dylta bruk, Götharsvik, Karlslund, Rosta, Nasta, Sörby, Segersjö, Norrtorp, Säbylund, Ävik, Sund, Boo, Bålby, Göksholm, kyrkoherde Lönroth i Asker, friherre von Essen m. fl. i Hallsberg samt Glanshammar, Lillkyrka, Olshammar, Lännäs, Ekeby, Viby och Boo kyrkor.

I *Örebro*: i Muséet, Örebro Sparbank, Livreg:s Grenadjärers mäss, Karolinska läroverket, hos landshövding Bergström, lantbruksingenjör Palm, överste von Dardel, fru och fröknarna Åderman, disponent Bengtson, fröknarna von Hofsten.

I *Värmland*: Värmlands-Säby, Carlsdahl, Norserud, Jöseforsen, Long, Apertin, Mårbacka, samt Ny kyrka.

I *Arvika*: häradshövding Lilliesköld, herr Hultcrantz, Heden-skog m. fl.

I *Göteborg*, där katalogisering delvis tidigare utförts av dr Strömbom, besöktes nu huvudsakligen för fotografering: Konsistoriet, Muséet, Göthildaskolan, fru Otto Magnus, fru Schmidt, herr Lewgren, doktor Ekeröth, fru Tengstedt, grosshandl. Delmonte, konsul Fallenius, fru Svalander, doktor Wigert, doktor Bergman, arkitekt von Gegerfelt, assessor Grill, fru Santesson, grosshandl. Brusewitz, rådman Colliander, fru Louise Magnus, polismästare Elliot, major Silfverskjöld, grosshandl. Hennig, herr Aug. Heyman, fru Lange, docent Helander, fröken Schagerström, dispaschör Pinéus, doktor Gustaf Ekman, doktor Anna Dahlström, herr Harry Keiller, herr Sven Korn, fru Fanny Broberg, herr Axel Jonsson J:or, fröken Beatrice Dickson, fru Elvira Varenius, fru Oterdahl m. fl.

I *Upsala*: Uplands infanteri reg:mäss, Konsistoriet, Högre Allm. Läroverket, Rådhuset, hos landshövd. Hammarskjöld, borgmästare von Bahr, tullförvaltare Ljungberg, friherre Emanuel Cedert-

ström, professor Hjärne, kammarherre frih. Axel Gyllenstierna, fru von Engeström, översten frih. Liljencrantz, kapten Gyllenadler, professor Hamberg, fru Tersmeden, kamrer Carlsson, kamrer Beijnoff, majorskan Jennings, major Lilliehöök, major Bergman, häradshövd. Olivecrona, greve Göran Posse, överstinnan Gahn, doktor Lidbom, professor och jägmästar Hahr, professor Mörner, docent Gabrielson, professor Tullberg, professorskan Clason, överbibliotekarien Annerstedt, kapten Thordeman, baningenjör Gyllenkrok, räntmästar Holmberg, friherrinnan Nisbeth, bokhandl. Norblad, doktor von Bahr, akademisekret. Sjöberg, major av Sandeberg, frökarna Broström, major Wanberg.

Dessutom har under det gångna arbetsåret överceremonimästaren greve *Eugène von Rosens* för tillfället i Stockholm förvarade porträttsamling katalogiserats och fotograferats; ävenså har en *skissbok* av miniatyrmålaren Berndes, nu tillhörig *skogsförvaltare Kugelberg, Stjärnfors*, och innehållande cirka 300 porträtt, varit föremål för undersökning och fotografering för arkivets räkning.

Inalles ha c:a 2,900 porträtt beskrivits, varav flertalet fotograferats, och materialet är till största delen renskrivet och uppmonterat.

Även under det gångna verksamhetsåret ha Svenska Porträttarkivets forskningar mötts med den största förståelse och välvilja från allmänhetens sida, och överallt — i städer som på landsbygd — ha dess medarbetare av porträttägarna rönt all den tillmötesgående hjälpsamhet och gästfrihet, utan vilka arkivets forskningar äro otänkbara. Även till pressen står arkivet i största tacksamhetskuld för dess upplysningsverksamhet och dess städse välvilliga omnämnande av arkivets forskningsarbeten.

Ex officio

t. f. sekreteraren.

Notiser.

Till Redaktionen av Personhistorisk tidskrift.

Vid studiet av äldre årgångar av Personhistorisk tidskrift fästes min uppmärksamhet vid ett i fjärde årgången (1902) förekommande förtjusande dampporträtt, en oljemålning av D. von Krafft. Porträttet är reproducerat i samband med en redogörelse för den grevliga Bondeska porträttsamlingen på Vibyholm m. fl. den Bondeska ätten tillhöriga egendomar och är betecknat med »Nr 15. Obekant».

Vid betraktandet av porträttet väcktes hos mig en erinran av ett porträtt jag någon gång sett av Margaretha von Ascheberg. Vid ett fortsatt bläddrande i nämnda årgång påträffade jag till min förvåning ett autentiskt porträtt av ifrågavarande dam (se vid sid. 116). Vissa likheter finnas mellan dessa båda porträtt men också omisskännliga olikheter. Reproduktioner äro emellertid alltid mer eller mindre bristfälliga, och då jag icke haft tillfälle se något av originalen, vågar jag i all anspråkslöshet ifrågasätta, om icke det i den Bondeska samlingen förefintliga porträttet möjligen kan tänkas föreställa Margaretha von Ascheberg?

IV.

Frågor.

Kan möjligen någon anvisa en ledtråd, genom vilken kunde utrönas, varifrån makarna *Olof Stener*, f. 1722, d. 1788 på Esplunda säteri, Ringkarleby socken, Närke, o. h. h. *Hedvig Ulrica Verdman*, f. 1723, d. 1795 ^{6/xx} på Örby gård i Brännkyrka, Stockholms län, härstamma?

Mannen var trädgårdsmästare hos dåvarande ägaren av Esplunda, landshövdingen greve Adolph Mörner från omkring 1745 till sin död 1788, och makarna fingo under tiden 1752—1765 åtta barn, av vilka tre nått mogen ålder. Dessa kallas i kyrkoböckerna efter utflyttningar än *Stejner* än *Steiner*, än *Steinert*, än *Staingert*, men själva hava de skrivit namnet *Steiner*.

Bland ättlingarna har sedermera gått den traditionen, att familjen skulle vara av *tyskt* ursprung; men något stöd härför har icke kunnat vinnas av gjorda forskningar, så framt det icke skulle kunna anses föreliggja just i den omständigheten, att intet spår kunnat finnas i avscende på ovan nämnda makars *Stener*—*Verdman* ursprung, och att deras namn onekligen kan tyda på en möjlighet av »tysk» härkomst.

Med största tacksamhet mottages varje råd, uppslag eller meddelande, som gärna ersättes, av

Direktör *Josef Lundin, Jönköping.*

Såsom bekant, hava allt sedan år 1898 i Tyskland och Österrike utkommit många värderika arbeten i *teoretisk genealogi*. Däremot har undertecknad, oaktat omsorgsfullt sökande i *franska* och *engelska* bokkataloger, icke lyckats finna något sådant verk på dessa språk, med undantag av två franska, av Cornulier-Lucinière 1891 och J. Séré 1911, som behandla endast detaljer och synas vara av ringa värde. Undertecknad vore därför synnerligen tacksam, om någon av tidskriftens läsare kunde meddela honom anvisning å fullständiga systematiska arbeten i teoretisk genealogi å franska och engelska språken.

Gärdesta & Lästringe i maj 1921.

Johan Wretman.

Släkten Öman från Hemsön. — Utredningar hava givit vid handen, att namnet *Öman* eller *Öhman* i många fall leder sitt ursprung från *Hemsön*, norr om Härnösand.

En del hemmansägare på Hemsön använde redan så tidigt som på 1600-talet jämte sitt vanliga »son»-namn vid högtidligare tillfällen namnet *Öman*, och tilltalades gärna med det namnet, då man i viktigare eller allvarligare ting vände sig till dem.

Släkterna på Hemsön hava ådagalagt en stark livskraft, som kommit till uttryck i långa barnrader. Det är därför sannolikt, att många bärare av namnet *Öman*, eller *Öhman*, eller såsom det i ett och annat fall tillvridits, *Ödman*, leda sin härstamning tillbaka till Hemsön, i vilket fall härstamningslinjen skulle kunna dragas tillbaka ända till 1400-talets slut.

Undertecknad disponerar ett rätt omfattande material rörande släkten *Öman*, samlat i och för en påtänkt kultur- och personhistorisk monografi över Hemsön från äldsta tider till förra hälften av 1800-talet. Jag är tacksam för att få detta utökat genom vidare uppgifter och mottager gärna om eller från bärare av namnet *Öman* deras härstamningsuppgifter för kontroll och komplettering. I de fall, då sambandet med Hemsösläkterna konstateras, lämnar jag gärna i gengäld de uppgifter jag har om äldre släktled.

Karby gård, *Täby*, den 25 juni 1921.

D. F. Lundgren.
Assuransdirektör.

Rättelser.

Årg. 22 (1921), H. 1:

Sid. 74, rad 19 uppfir. *står:* Löfflers, *läs:* Löfflers.

» 82, » 10 » » Hämgren, » Lämngren.

Insända böcker.

Från Adelsköldska folkbiblioteket, Alingsås:

- BOHLIN, G. A., Bidrag till Alingsås stads historia. Minnesskrift vid stadens 300-årsjubileum 1919. Alingsås, Alingsås tryckeri a.-b. 1920. 4:o. 14, 591, XVII s., 27 helsidespl., 9 kartor, illustr. i texten.
- HEMBYGDEN 1921. Utg. av Dalslands Hembygdsförbund. Uppsala, Wretmans boktr. 1921. 30, (1) s., illustr. i texten.

Från Björck & Börjesson:

- NORDENSTRENG, ROLF, Bertel Gripenberg och hans skaldskap. Sthlm 1921. 277 s., 5 pl. — Kr. 6: 75.
- TALLBERG, AXEL, Zorn. Hans barndom, ungdom och studieår 1860—81. Sthlm, bokförl. Minerva, tr. Uppsala 1919. 230, (1) s., titelpl. (efter etsning), illustr. i texten. (Erhålles genom Björck & Börjesson, Stockholm, till nedsatt pris av 10 kr. (förut 23)).

Från Alb. Bonnier:

- BACKLUND, SVEN, Hjalmar Branting. Sthlm 1920. 105, (1) s., 1 pl. (Svenskar 13). — 7 kr.

Från Elanders boktr.-a.-b., Gbg:

- SCHRÖDER, AXEL, En värmländings minnesuppteckningar. D. 1. Släkt- och skolminnen 1829—1842. Gymnasistkonditioner: På Seffle och Uggleberg 1841—1842, i Gräsmarken 1843—1845, på Sölje 1845—1846. Göteborg 1921. VIII, 266, (2) s., illustr. i texten. — 15 kr.

Från Gen.-stabens krigshist. avd.:

- SVERIGES KRIG ÅREN 1808 OCH 1809. Utg. av Gen.-stabens krigshist. avd. D. 8. 1. Text och bilagor. (2), X, 423 s.; (2), 113 s. — [2]. Kartor. (4) s., pl. I—XIX. Sthlm, Kungl. boktr. P. A. Norstedt & Söner 1921. — 15 kr.

Från Gleerupska univ.-bokhandeln, Lund:

- UNDER LUNDAGÅRDS KRONOR. Minnen upptecknade af gamla studenter. Ny saml. Lund 1921. 620 s. — Kr 38: 50.

Från F. A. Lindblad, Uppsala:

- MARGARETA, SVERIGES KRONPRINSESSA. Minnesteckning under mångas medverkan utg. av Lotten Dahlgren och Julia Svedelius. Uppl. 2. Uppsala 1921. 4:o. 139 s., 30 pl. — 15 kr.

Från Malmö fornminnesförening:

MALMÖ FORNMINNESFÖRENINGIS MINNESSKRIFT 1909—1919. Malmö, eget förl., tr. A.-B. Lundgrens söners boktr. 1920. 335, (1) s., tatr. illustr.

Från Marinlitteraturfören:s förl.:

MUNTHE, ARNOLD, Sjömaktens inflytande på Sveriges historia. 1. Från äldsta tider till omkring år 1640. Sthlm 1921. X, (1), 280 s. — 10 kr.

Från Carl A. Norders bokh., Falköping:

EN VÄSTGÖTABOK. Utg. av Västgöta folkmålskommitté genom Johan Götling. Falköping, tr. Sala 1919. 95, (1) s., — Kr. 3: 25.

Från P. A. Norstedt & Söner:

SELANDER, NILS & EDVARD, Två gamla stockholmares anteckningar. Sthlm 1920. 264 s., 1 pl., portr. o. illustr. i texten, 1 karta. — Kr. 19: 50.

Från C. M. Sjöbergs bokh:s eftertr., Västerås:

DET GAMLA VÄSTERÅS. Utg. av Sven T. Kjellberg. Västmanlands fornminnesförening, tr. Malmö 1920. XV s., 33 bilder i ljust.

Från exp. av Språk och Stil:

SPRÅK OCH STIL. Årg. 20, H. 1—5 (1920—21).

Från exp. av Nysvenska studier:

NYSVENSKA STUDIER. Tidskrift för svensk stil- och språkforskning utg. av Bengt Hesselman och Olof Östergren. Upps., A.-B. Akad. bokh. 1921. Årg. 1: H. 1—3.

Från St. Kopparbergs bergslags a.-b.:

HAHR, AUGUST, Stora Kopparbergs bergslags aktiebolags porträtt- och tavelamlingar. Beskrivande katalog. Uppsala, Almqvist & Wiksells boktr. a.-b. 1921. 4:0. 89, (1) s., 44 helsidesillustr. i koppartr. — 40 kr.

Från Svenska kyrkans diak:styrelses bokförl.:

SÖDERBERG, E. N., Petrus Wasenius. En herde- och kulturbild från 1700-talet. Sthlm 1920. 170, (2) s. — Kr. 4: 25.

Från Ernst Westerbergs boktr.-a.-b., Sthlm:

SCHIMMELPFENNIG, C. F. V. & AHLBERG, KARL, Sveriges apotekarhistoria . . . 1. Apoteksinnehafvare. H. 13, 14. Sthlm 1921.

13—210947. Personhistorisk tidskrift 1921.

Från Wisenska bokh., Östersund:

KARDELL, S. J., Östersunds stads uppkomst och utveckling till och med år 1830. Östersund, Drätselkammarens förl., tr. A.-B. Jämtlands tidnings tryckeri 1920. (6), 121 s., 1 pl., 3 vikta kartbl., talt. portr. i texten. — Kr. 4: 50.

Från förf.:

ERNST, GUSTAF, Abiturienter vid Växjö högre allmänna läroverk åren 1861—1919. Minnesalbum. Växjö, Smålandspostens boktr. 1920. (1), VI, 128 s., talt. portr. i texten.

HALLNER, AUGUST, Från pys till gubbe. Lefnadsminnen. Sthlm, C. E. Fritzes bokförlags a.-b. (i distr.) 1920. 358, (2) s. — 8 kr.

HELLBERG, KNUT, Eskilstuna. En svensk märkesstad. Kloster-, slotts- och industristadens öden genom seklerna i historisk belysning. D. 1—2. Eskilstuna, tr. Katrineholms-kurirens tr.-a.-b. 1919, 1920. 200 s.; 414, (2) s.; 9 pl., kartskisser o. illustr. i texten. — 7: 50, 10 kr.

HERLENIUS, EMIL, Porträtten på Storfors bruk. (1) s., s. 21—27, portr. i texten. (Särtr. ur Värmland förr och nu 1921).

HERLENIUS, EMIL, Sant och sägen om »Grevinnan på Apertin». 8 s. (Särtr. ur Värmland förr och nu 1920).

LINDERSKÖLD, AX., Genealogiska tabeller över Europas furstehus . . . Sthlm, Isaac Marcus boktr.-a.-b. 1920. VI, (1), 292, (1) s. — 30 kr.

LÅNGSTRÖM, ERLAND, Bokhandlare Carl Wettergrens härstamning från konung Carl Knutsson. Göteborg, Wettergren & Kerbers accidenstr. 1920. (20) s. — 66 numr. ex.

STROKIRK, OSCAR FREDRIK, Kultur- och personhistoriska anteckningar. D. 3. Örebro, Lindhska boktryckeriet 1920. (6), 215, (1) s., talt. portr. och andra illustr. i texten. — 8 kr.

Från utg.:

SVENSK OFFICERSMATRIKEL. I. Generalitetet, generalstaben och infanteriet utg. av Severin Hallberg. Sthlm, Hasse W. Tullbergs förl. 1921. XII, 534 s. — 36 kr. i bokh.

Följande av samfundets skrifter utlämnas åt *ledamöter i samfundet* efter rekvisition hos sekreteraren, adr. Kungl. Biblioteket, Stockholm 5, till nedan-nämnda pris:

Svenska autografsällskapets tidskrift, Del I, n:r 1, 3, 7—12 årg.
1879—1888, (h. 2 o. 4—6 saknas), per n:r kr. 3.

Svenska autografsällskapets tidskrift, Del II, n:is 1—12 årg. 1889—
1896, 340 sid.), lämnas fullständig till nedsatt pris av kr. 18.

Lösa häften för 3 kr. för varje häfte; dubbelhäftet n:is 11—12 för 6 kr.
Ex. tryckt på *bättre papper* (därav några få fullständiga årg. äro tillgängliga)
jämte *Register* till delarne I och II, även på *bättre papper* kr. 45.

Personregister till delarne I och II (44 sid.) kr. 6.

Personhistorisk tidskrift:

Årg. I (1898—1899) h. 1, 3 o. 4 à kr. 3:75 (h. 2 slutsålt).

› II (1900) h. 1—3 à kr. 3:75 (h. 4 slutsålt).

› III (1901) h. 4 kr. 3:75 (h. 1—3 slutsålda).

› IV (1902 — årg. XXI (1920) à kr. 15 per årg.

Handlingar, utg. genom samfundet:

- I. S:t Nikolais kyrkas i Stockholm vigselbok, 1. 1604—1650 och 2. 1651—1700 (182 sid.), utg. af F. U. Wrangel kr. 9:—
- II. En adlig och furstlig hofpredikant under 1600-talets senare hälft, P. G. Öjer; utg. af Karl af Schmidt (82 sid.) kr. 4: 50.
- III. Släkten Aminoff (slutsåld).
- IV. Klosterfolket i Vadstena af C. Silfverstolpe (168 sid.) kr. 9:—
D:o d:o tryckt å *bättre papper* (i få ex.) kr. 15:—
- V. Svenska porträtt i samlingarna vid Uppsala universitet, förteckn. af N. Sjöberg (6+87 sid.) med 31 porträtt; ingår i Personhist. tidskr. årg. III h. 3 o. årg. IV h. 1—4.
- VI. Svenskarne under dannebrogen 1848—50, med tillägg (102+24 sid.), af B. Schöldström, med 97 porträtt. Erhålles gm C. E. Fritzes bokhandel, Stockholm.
- VII. Svensk genealogisk litteratur, förtecknad af J. A. Almquist (80 sid.) . kr. 6:—
- VIII. Porträttsamlingarna å Edsberg och Hedensberg (23 sid. och 14 porträtt + 56 sid. och 3 porträtt); ingå i årg. VI h. 3—4 och årg. VII h. 4.

Ny serie:

1. Köpings stads tjänstemän 1605—1905 af G. Elgenstierna (106 sid.); ingår i årg. VIII h. 3—4.
2. Kalmar regementes chefer 1623—1907 af F. Rudelius (160 sid. + 23 porträtt); ingår i årg. IX h. 3—4.
- Dödslistor från och med år 1899 till och med år 1903 à kr. 3.
3. Register till Personh. Samfundets porträttsamlingar årg. I—III (1906—08); ingår i årg. XI h. 2—4 och XII h. 1—2; även separat kr. 6.
4. Personhistoriska anteckningar rörande Kristianstads magistrat och andra stadens tjänstemän under åren 1700—1800. Af Karl Enghoff. kr. 6.
5. V. Millqvist, Svenska Riksdagens Borgarstånd 1719—1866. Personhistoriska anteckningar kr 9.
6. Erik XIV:s almanacksanteckningar, hans dagböcker, ritningar och musiknoter i urval, utg. af C. M. Stenbock; ingår i årg. XIV h. 2—3.
7. Olof och Caroline Wijks porträttsamling. Beskrifven af Nils Sjöberg; ingår i årg. XV h. 4.
8. Grefve Reinhold von Rosens porträttsamling. Beskrifven af Nils Sjöberg; ingår i årg. XVI h. 1—2.
9. Namnlistor över officerskårerna vid svenska s. k. männingsregementen till häst och ståndsdragoner under stora nordiska kriget av V. Hamilton, C. H. Kreüger och E. Leijonhufvud; ingår i årg. XVIII h. 1—2.
10. Namnlistor över officerskårerna vid svenska s. k. männingsregementen till fot under stora nordiska kriget av E. Leijonhufvud kr. 15:—

Nedsatt från kr. 75: — till kr. 40: —

Heraldiskt Lexikon

över å Svenska Riddarhuset introducerade ätter

av

Johan Kleeberg

Med förord av

Adam Lewenhaupt

Stockholm 1919. Tryckt i 300 numrerade ex.

Ofta påträffas i sigill, eller på porträtt, porslin, glas, silver, kyrkliga föremål m. m. vapen-sköldar som bereda nästan oöverstigliga svårigheter vid försök till identifiering.

Då torde föreliggande arbete, klart och lättfattligt uppställt som det är, bliva till ovärderlig nytta, så väl för samlaren och forskaren, som för alla dem som av en eller annan anledning syssla med heraldiska och genealogiska spörsmål.

Endast ett fåtal exemplar återstå

Björck & Börjeson
Stockholm